

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

«Η τουριστική ανάπτυξη και υπανάπτυξη
Αιτωλοακαρνανίας»

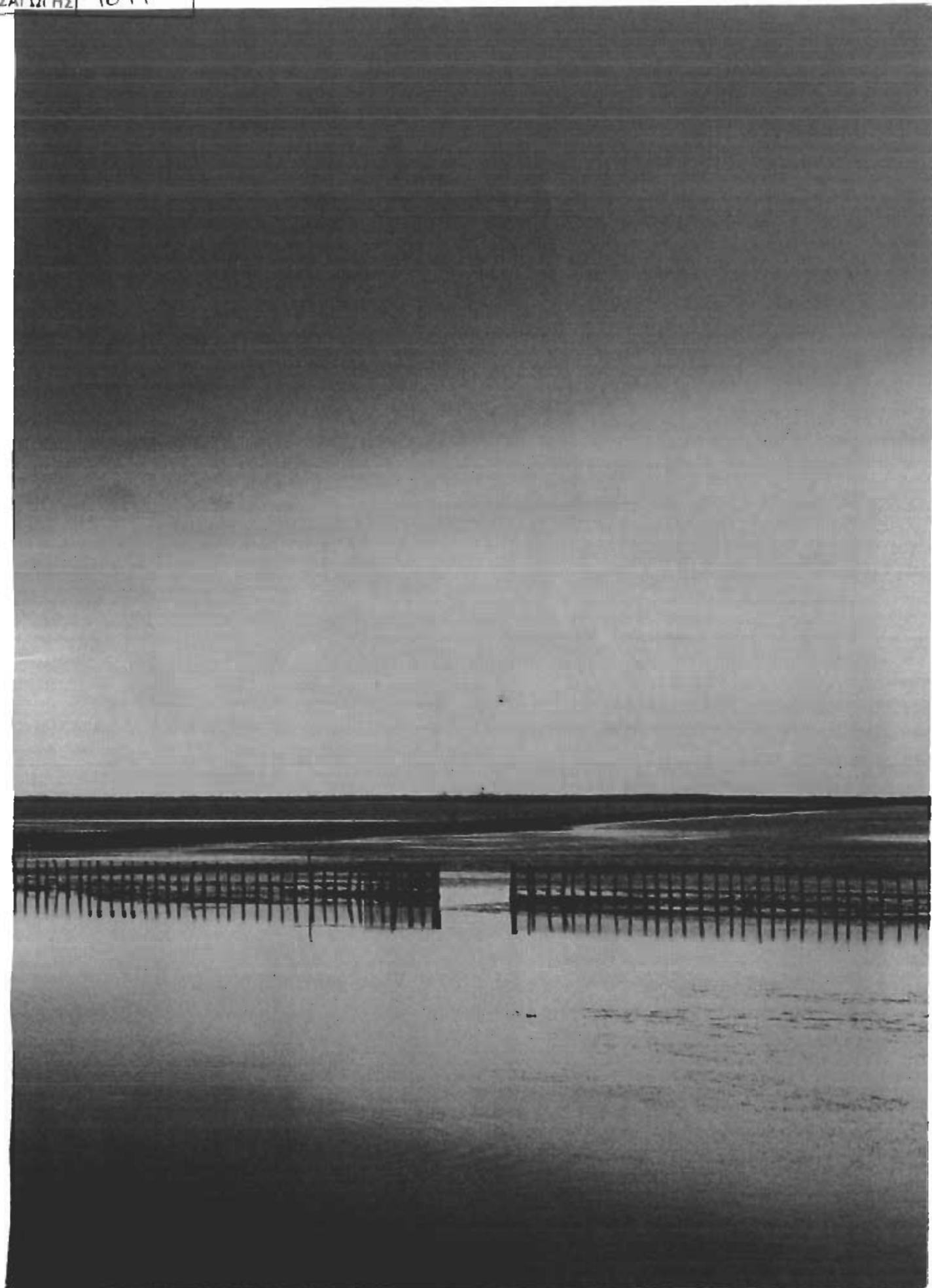
Εισηγητής: κ. Καμπισόπουλος Ιωάννης

Μπιτσώρη Σοφία
Παπαθανασίου Νικόλαος
ΚΑΘΑΔΙΑΣ ΣΟΥΡΙΑΣ

ΠΑΤΡΑ 2001

(147)

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 4644

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- 1.1 Γενική επισκόπηση – περίγραμμα νομού Αιτωλοακαρνανίας
- 1.2 Γεωμορφολογία – υδρογραφία
- 1.3 Πληθυσμιακή εξέλιξη – Μορφωτικό επίπεδο
- 1.4 Ιστορικά στοιχεία
- 1.5 Ο τουρισμός στο νομό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

- 2.1 Τεχνική υποδομή
 - 2.1.A Δίκτυα συγκοινωνιών και μεταφορών: οδικό δίκτυο, θαλάσσιες μεταφορές, αεροπορικές μεταφορές
 - 2.1.B Δίκτυα ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, ύδρευσης και αποχέτευσης
- 2.2 Σημερινό τουριστικό γίγνεσθαι
- 2.3 Τουριστική υποδομή
 - 2.3.1 Ξενοδοχειακά καταλύματα
 - 2.3.2 Ενοικιαζόμενα δωμάτια – camping
 - 2.3.3 Πρόσθετα στοιχεία τουριστικής προσφοράς
- 2.4 Ζήτηση και προσφορά
- 2.5 Τουριστική κίνηση
 - 2.5.1 Αφίξεις τουριστών
 - 2.5.2 Διανυκτερεύσεις
- 2.6 Τουριστικοί πόροι και χωροταξική διάρθρωση του τουρισμού στο νομό
 - 2.6.1 Παράκτιες τουριστικές ενότητες
- 2.7 Τουριστικές περιοχές ενδοχώρας
 - Πίνακες 1 – 2 – 3 – 4 – 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

- 3.1 Έργα υποδομής για την ανάπτυξη του νομού Αιτωλοακαρνανίας
- 3.2 Έργα οδικής ρύθμισης και βελτίωσης
 - 3.2.1 Παραϊόνια οδός (Αιτωλικό – Αστακός – Άκτιο)
 - 3.2.2 Αγρίνιο – Πλατυγιάλι – Αστακός
 - 3.2.3 Παράκαμψη Ναυπάκτου

- 3.2.4 Περιμετρική οδός Παναιτωλικού
- 3.2.5 Εθνική οδός Αντιρρίου – Ιωαννίνων (περ. Αιτωλοακαρνανίας)
- 3.3 Έργα περιβαλλοντικής προστασίας
 - 3.3.1 Έργα βιολογικού καθαρισμού και διαχείρισης απορριμμάτων
 - 3.3.2 Προστασία λιμνών
- 3.4 Έργα αξιοποίησης τουριστικών πόρων
 - 3.4.1 Αξιοποίηση παραλίμνιων περιοχών των κοινοτήτων της λίμνης Τριχωνίδας
 - 3.4.2 Ανάπτυξη ποδηλατικού δρομίσκου του άξονα Μεσολογγίου – Αστακού – Μύτικα
- 3.5 Έργα αξιοποίησης πολιτιστικών πόρων
 - 3.5.1 Ίδρυση και κατασκευή κέντρου τουριστικής πληροφόρησης
 - 3.5.2 Κέντρο προβολής και ενημέρωσης βιοτόπου λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου
- 3.6 Έργα τουριστικής ανωδομής
 - 3.6.1 Κατασκευή δικτύου ξενώνων
 - 3.6.2 Μαρίνα Μεσολογγίου
 - 3.6.3 Τυπικός παραδοσιακός ξενώνας
 - 3.6.4 Αγκυροβόλιο – καταφύγιο μικρών σκαφών αναψυχής
 - 3.6.5 Μικρό συνεδριακό κέντρο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα

- 4.1 Προϋποθέσεις εφαρμογής έργων τουριστικής υποδομής
- 4.2 Στοιχεία προγράμματος τουριστικής προβολής του νομού
- 4.3 Επιλογή – αξιολόγηση σκοπιμότητας των τουριστικών επενδύσεων και έργων
 - 1^η κατηγορία κριτηρίων
 - 2^η κατηγορία κριτηρίων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- 1^ο
- 2^ο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πτυχιακή αυτή εργασία, η εκπόνηση της οποίας μας ανατέθηκε και πραγματοποιήθηκε υπό την επιμέλεια και την υποστήριξη του αξιότιμου καθηγητή μας Κου Ι. ΚΑΜΠΙΣΟΠΟΥΛΟΥ, έχει σαν σκοπό της να αποτελέσει την όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη και αντικειμενική προσέγγιση για την τουριστική ανάπτυξη του νομού της Αιτωλοακαρνανίας.

Προσπαθήσαμε να συλλέξουμε όσα περισσότερα στοιχεία μπορούσαμε, προκειμένου να βοηθηθεί ο αναγνώστης να γνωρίσει σε βάθος τον νομό και να κατανοήσει τα προβλήματα του.

Η επιλογή του νομού της Αιτωλοακαρνανίας αποτέλεσε για μας μια μεγάλη πρόκληση και, παρά τον κόπο, τελικά σημαντική εμπειρία. Παίξαμε το ρόλο ερευνητικής ομάδας για λίγο και γνωρίσαμε την άγρια και σπάνια ομορφιά του νομού, με το αξεπέραστο φυσικό κάλλος, μεγάλες επιφάνειες εσωτερικών υδάτων, τη μεγάλου μήκους παράκτια ζώνη, το σύμπλεγμα των νησίδων που εκτείνεται από την είσοδο της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου μέχρι τον Κάλαμο, και την πολιτιστική κληρονομιά, που, δυστυχώς όμως, δεν αποτέλεσαν την δυναμική εκείνη, που θα διαμόρφωνε και θα αναβάθμιζε την τουριστική προσφορά προς όφελος των τουριστών και της τοπικής οικονομίας.

Ο κύριος ανασταλτικός παράγοντας είναι αν όχι η υπανάπτυξη, τότε σίγουρα η στασιμότητα και η μη ανάπτυξη του νομού. Παρατηρήθηκαν σοβαρότατες ελλείψεις στα έργα υποδομής, όπως στο οδικό δίκτυο, πράγμα που αποτελεί αντικίνητρο για την προσέλευση επενδυτών και τουριστών. Παρά, λοιπόν, το γεγονός, πως η γεωμορφολογία της περιοχής είναι εντυπωσιακότατη, συχνά οδηγεί σε προβλήματα, αφού απαιτεί εκτεταμένη υποδομή, χρηματοδοτήσεις και έργα.

Ο τουρισμός στη χώρα μας αποτελεί κύρια πηγή εσόδων και ο νομός Αιτωλοακαρνανίας θα μπορούσε με τις φυσικές και αρχαιολογικές ομορφιές του να γίνει πόλος έλξης πάσης φύσεως επισκεπτών. Γι' αυτό το λόγο, με την παρούσα εργασία επιχειρήσαμε να εμβαθύνουμε σ' αυτά τα προβλήματα, να τα καταγράψουμε και εν συνεχεία να αναφέρουμε τα υποστηρικτικά έργα που κρίνονται απαραίτητα για τη βελτίωση της υποδομής και τη γενική ανάπτυξη του νομού και κατ' επέκταση στον τομέα του τουρισμού.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους όσους είχαν την ευγενή καλοσύνη να μας αφιερώσουν λίγο από τον πραγματικά πολύτιμο

χρόνο τους ώστε να μας βοηθήσουν στην υλοποίηση αυτής της έρευνας, που γενικότερα αποκαλύπτει τα προβλήματα, που εμφανίζονται στην ομαλή διεξαγωγή της δημόσιας και κοινωνικής ζωής από την έλλειψη της σωστής και απαιτούμενης μέριμνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΝΟΜΟΥ

Η Αιτωλοακαρνανία είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση νομός της Ελλάδας και ένας από τους πλουσιότερους από πλευράς φυσικού περιβάλλοντος με υδάτινο δυναμικό οχτώ λιμνών, δυο λιμνοθαλασσών και τριών ποταμών. Καταλαμβάνει το δυτικότερο τμήμα της Στερεάς Ελλάδας προς το Ιόνιο Πέλαγος και τον Πατραϊκό Κόλπο. Έχει έκταση 5.461 τ.χ.

Σε πληθυσμό κατέχει την τέταρτη θέση – μετά τους νομούς Θεσσαλονίκης, Σερρών και Αχαΐας με 219.764 κατοίκους (απογραφή 1981).

Βόρεια βρέχεται από τον Αμβρακικό Κόλπο και συνορεύει με το νομό Άρτας. Ανατολικά συνορεύει με τους νομούς Ευρυτανίας, Φωκίδας και Φθιώτιδας. Νότια βρέχεται από τον Πατραϊκό Κόλπο και δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος.

Ο νομός διαιρείται σε πέντε επαρχίες και αποτελείται από 11 δήμους, 217 κοινότητες και 526 οικισμούς:

- ❖ Επαρχία Μεσολογγίου με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι, το οποίο είναι η πρωτεύουσα του νομού και απέχει από την Αθήνα 527χλμ. Παλαιά ιστορική πόλη, με 10.105 κατοίκους, χτισμένη στις εκβολές του Ευήνου και του Αχελώου. Η ιστορία του από την αναφορά του ως οικισμού από το 1545 μέχρι σήμερα, καθώς και η λιμνοθάλασσα του, που σχηματίστηκε από τις προσχώσεις του Αχελώου, του δίδει μια ιδιαιτερότητα.
- ❖ Επαρχία Τριχωνίδας με πρωτεύουσα το Αγρίνιο, το οποίο είναι ο κρίκος, που συνδέει την Αιτωλία με την Ακαρνανία. Μια πόλη 80.000 κατοίκων και μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας και η μεγαλύτερη της Αιτωλοακαρνανίας, δεν θα μπορούσε να βρίσκεται παρά δίπλα στον Αχελώο ποταμό και δεν θα μπορούσε, παρά να έχει κατοικηθεί από αρχαιοτάτων χρόνων.
- ❖ Επαρχία Ναυπακτίας με πρωτεύουσα την Ναύπακτο.
- ❖ Επαρχία Βονίτσης και Ξηρομερου με πρωτεύουσα τη Βόνιτσα.
- ❖ Επαρχία Βάλτου με πρωτεύουσα την Αμφιλοχία.

1.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ – ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ (Το περίγραμμα του νομού)

Η γεωμορφολογία του νομού δεν διαφέρει από την υπόλοιπη Στερεά Ελλάδα, ορεινή και ημιορεινή στην πλειοψηφία της, με πεδιάδες και οροπέδια, που αποτελούν το 22% περίπου της έκτασης της. Η εικόνα που παρουσιάζει ο νομός όσον αφορά στην κατανομή χρήσεως γης, διαγράφεται ως εξής:

- ❖ Γεωργική γη 21,6%
- ❖ Δάση 22,1%
- ❖ Βοσκότοποι 47,2%
- ❖ Λοιπές χρήσεις 9,1%

Συγκριτικό πλεονέκτημα του νομού και εκ παραλλήλου ουσιαστικός παράγοντας ανάπτυξης είναι οι λίμνες και οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογίου και του Αιτωλικού, όπου μαζί με τον Κλείσοβα, Αμβρακία και Λυσιμαχεία έχουν έκταση 095.480,14477 και 13.085 τ.χ αντίστοιχα και καταλαμβάνουν κατά σειρά μεγέθους στο σύνολο των λιμνών, που διαθέτει η χώρα, την 1^η, 13^η και 14^η θέση. Οι λίμνες Τριχωνίδα, Αμβρακία, Λυσιμαχεία και Οξερός εκτείνονται σε μια έκταση 142.000 στρεμμάτων. Στα Κρεμαστά το 1966 κατασκευάστηκε μεγάλο χωμάτινο φράγμα με αποτέλεσμα τη δημιουργία της ομώνυμης τεχνητής λίμνης στα σύνορα με το νομό Ευρυτανίας. Επιπρόσθετα, στο Καστράκι το 1969 χτίστηκε φράγμα, που είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της ομώνυμης τεχνητής λίμνης στα σύνορα των επαρχιών Βάλτου και Τριχωνίδας.

Ο Αχελώος, ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της χώρας (220 χμ), ο Εύηνος και ο Μόρνος αποτελούν σημαντικούς υδάτινους πόρους διαμορφώνοντας στο πέρασμα τους άγρια και ειδυλλιακά τοπία. Πλήθος χειμάρρων και πηγών προστίθενται στο σύνολο των επιφανειακών υδάτων.

Το κλίμα του νομού ποικίλει. Στα ορεινά είναι ψυχρό και προς τις χαμηλές περιοχές και τις παράκτιες είναι εύκρατο. Δυτικά παρατηρούνται βροχοπτώσεις μεγάλες, ενώ οι χιονοπτώσεις στη περιοχή είναι μάλλον σπάνιες. Το χαρακτηριστικό του νομού είναι τα κατά τόπους μικροκλίματα που παρουσιάζει.

Όσον αφορά στους βιότοπους, η Αιτωλοακαρνανία είναι μια από τις πλουσιότερες και σημαντικότερες περιοχές της Ελλάδας σε χλωρίδα και πανίδα. Στους φυσικούς βιότοπους της φιλοξενεί σε μεγάλο αριθμό πολλά είδη ζώων, πτηνών, ψαριών και το σπουδαιότερο, είδη που σπανίζουν ή τελούν υπό εξαφάνιση. Μεγάλης σημασίας οικοσύστημα είναι οι εκβολές του Αχελώου, το

δάσος Φράξου, ο Αμβρακικός. Αναντικατάστατοι βιότοποι είναι η ορεινή Ναυπακτία και οι λιμνοθάλασσες.

Οι ιαματικές πηγές του νομού είναι άφθονες, αλλά, καθώς φαίνεται, είναι τοπικής μονάχα σημασίας. Η αξιοποίηση τους, ίσως, πρέπει να γίνει από τους δήμους ή τις κοινότητες, στις οποίες ανήκουν για να μπορέσουν σε μια επόμενη φάση να ενταχθούν μέσα σ' ένα γενικότερο πλέγμα ανάπτυξης του νομού. Οι ιαματικές πηγές είναι οι εξής: Ρουμπά, Κορπής, Λουτρά Στάχτης Λυσιμαχείας, Μυρτιάς, Αγραπιδοκάμπου, Τρύφου.

1.3 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ – ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Συνολικά και σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 1981, κατά την τριανταετία '51-'81 ο πληθυσμός του νομού παρέμεινε στάσιμος, αν και οι προβλέψεις για το μέλλον είναι μάλλον αρνητικές, αφού οι παρούσες συνθήκες αποκαλύπτουν, πως οι ρυθμοί αυτοί θα διατηρηθούν. Κύρια αίτια υπήρξαν η τάση μετανάστευσης και η έντονη τάση αστικοποίησης, με άμεση συνέπεια την εγκατάλειψη των αγροτικών και ορεινών περιοχών, προς όφελος των αστικών και ημιαστικών περιοχών του νομού, μα και όλης της χώρας. Ακόμη, ένα σημαντικό στοιχείο, που οφείλει να υπογραμμιστεί, είναι το φαινόμενο της γήρανσης του πληθυσμού του νομού, ενώ είναι σαφής η έλλειψη παραγωγικών ηλικιών, λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης.

Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο είναι χαμηλό, χαμηλότερο από τον μέσο εθνικό όρο. Παρατηρείται ένα σταθερό μορφωτικό χάσμα ανάμεσα στην Αιτωλοακαρνανία και τον εθνικό μέσο όρο. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του νομού, ο οποίος μάλιστα, στερείται ειδικοτήτων χρήσιμων για την ανάπτυξη, αποτελεί τροχοπέδη σε οποιαδήποτε μελλοντική προσπάθεια ανάπτυξης.

1.4 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Αιτωλοακαρνανία, όπως φαίνεται και από την ονομασία της διακρίνεται σε δυο περιφέρειες, την Αιτωλία και την Ακαρνανία. Η ιστορία, τα ήθη, τα έθιμα των δύο περιοχών, αν και παρουσιάζουν κάποιες συνάψεις, είναι σε μεγάλο βαθμό διαφορετικά. Και οι δύο περιφέρειες παρουσιάζουν πλούσιο ιστορικό παρελθόν από την εμφάνιση των ελληνικών φυλών μέχρι τους νεώτερους ιστορικούς

χρόνους. Τα ίχνη του ιστορικού αυτού παρελθόντος παρουσιάζουν και αποκαλύπτουν ένα αξιόλογο αρχαιολογικό ενδιαφέρον και ένα μοναδικό πολιτισμό. Διεισδύοντας κανείς στις ιδιαιτερότητες του νομού μπορεί εύκολα να προσεγγίσει νοερά τα πλούσια μονοπάτια του μύθου, του θρύλου, της ιστορίας και της παράδοσης. Μπορεί να απολαύσει το ρυθμό μιας, ακόμη, ανθρώπινης ζωής. Αποκαλύπτονται σιγά-σιγά τα σημάδια ενός πολιτισμού, που βασίστηκε στην ελευθερία, όπως την δίδαξαν οι αδούλωτοι πολιορκημένοι του Μεσολογγίου, οι κλέφτες κι οι αρματολοί του Ζυγού, του Ξηρομέρου κ.λ.π. Ένας πολιτισμός βασισμένος στη δημοκρατία, όπως τη δίδαξαν οι κρεμασμένοι της Μεγάλης Παρασκευής του '44, και οι εκτελεσμένοι στην Αγία Τριάδα, στα Καλύβια και σε όλες τις γωνιές αυτού του τόπου. Ένας πολιτισμός που σέβεται το φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο και είναι άρρηκτα δεμένος με την επαφή και τη ζεστασιά, που παρέχει η ανθρώπινη επικοινωνία.

1.5 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ - ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ

Μολονότι η φυσική διαμόρφωση και το κλίμα καθιστούν την Αιτωλοακαρνανία περιοχή ιδιαίτερα κατάλληλη για την άσκηση και την ανάπτυξη όλων, σχεδόν, των «ειδικών» μορφών τουρισμού (θαλάσσιος, ορεινός, πολιτιστικός) και παρά το ότι ο επισκέπτης θα μπορέσει να απολαύσει τις διακοπές του, μέσα σε ένα φιλικό και φιλόξενο περιβάλλον εξαιρετικής φυσικής και πολιτιστικής ομορφιάς, «απάτητο», όπως τα Κάστρα αυτής της γης, από τη μαζική τουριστική βιομηχανία, ωστόσο ο νομός έχει μικρή τουριστική ανάπτυξη. Οι επισκέπτες είναι κυρίως έλληνες εκδρομείς, ντόπιοι ή περαστικοί. Η κίνηση είναι πάντα πιο έντονη το καλοκαίρι, αλλά δεν εμφανίζει τα φαινόμενα της συμφόρησης, που βλέπουμε στις τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές στο δίμηνο Ιουλίου – Αυγούστου.

Δυστυχώς, η μεγάλη γκάμα των πλεονεκτημάτων, που απορρέει από την εντυπωσιακή γεωμορφολογία του νομού, τον πλούτο του υγρού στοιχείου, και την προικοδότηση του με πλήθος φυσικών ομορφιών δεν δημιουργούν το καρποφόρο έδαφος για να διαμορφωθεί και να αναπτυχθεί τουριστική προσφορά.

Κυριότερος ανασταλτικός παράγοντας για την εξέλιξη του νομού αποτελεί η γενική υπανάπτυξη, η οποία οφείλεται στην έλλειψη αναπτυξιακού σχεδιασμού και κάθε είδους υποδομής (οργανωτική, θεσμική, υλική και επιστημονική). Αυτό αποτελεί και

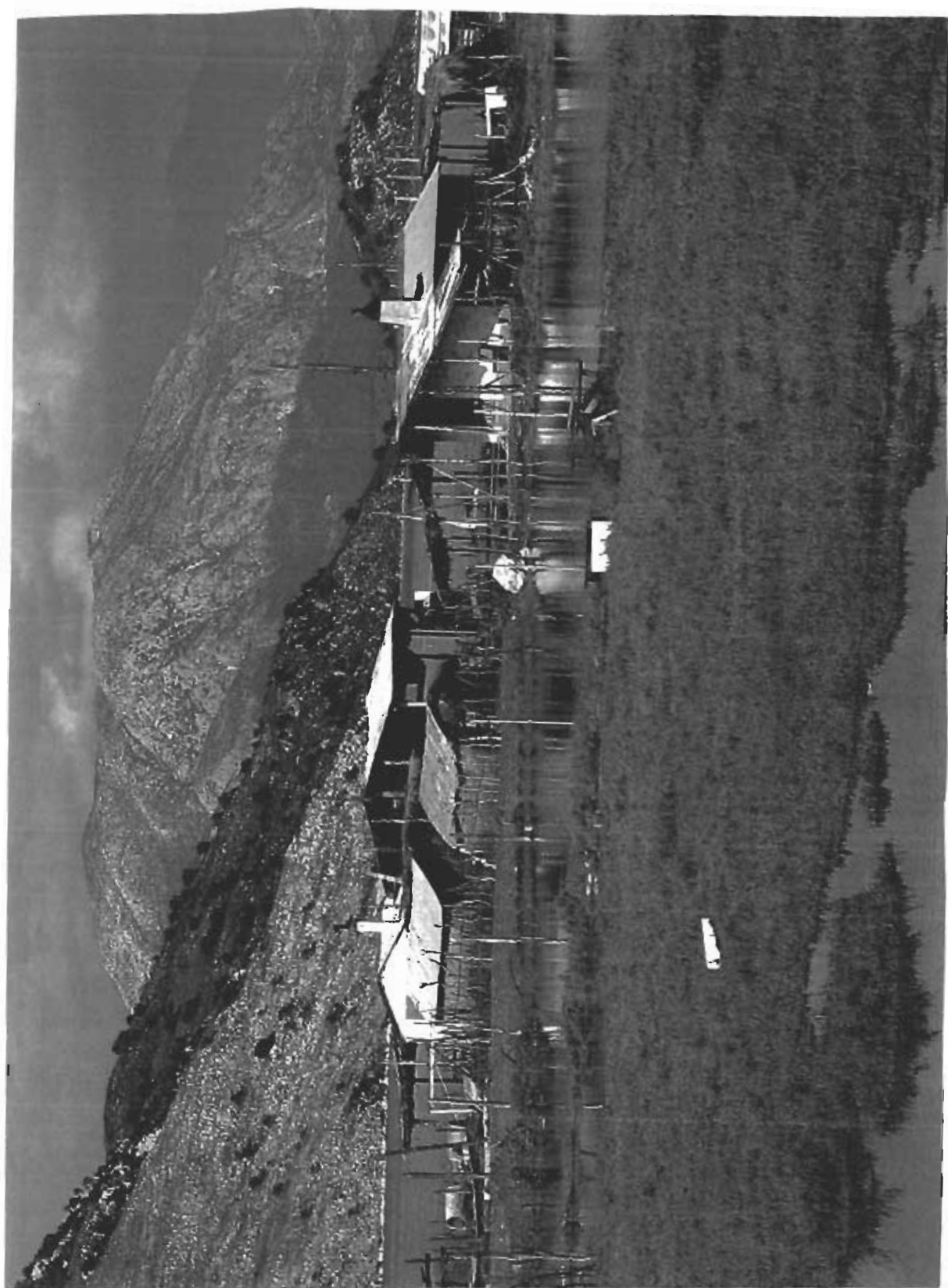
την οργανική αδυναμία του νομού, που καθιστά ανέφικτη την οποιαδήποτε δρομολόγηση δυναμικών λύσεων.

Καθοριστικό πρόβλημα παραμένει το οδικό δίκτυο, θαλάσσιο και αεροπορικό. Κρίνοντας από τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις στον κάθε τομέα, το δίκτυο κρίνεται προβληματικό έως ανύπαρκτο. Το πρόβλημα αυτό είναι από τα βασικότερα του νομού, διότι η κακή προσπέλαση σε αυτόν αποτελεί αντικίνητρο για την προσέλκυση επενδύτων κάθε τύπου.

Η υποδομή των ξενοδοχειακών καταλυμάτων και η συνολική ξενοδοχειακή δυναμικότητα είναι πολύ περιορισμένη και μετρίου μεγέθους. Τα ξενοδοχεία σε ποσοστό 75% συγκεντρώνονται στα αστικά κέντρα και τα περισσότερα ανήκουν σε μεσαίες κατηγορίες από 26 έως 75 κλίνες, γεγονός, που αποκλείει την προσέλευση τουρισμού υψηλών εισοδηματικών τάξεων και μετατρέπει το νομό σε περιοχή ημερήσιας παραμονής, κυρίως ντόπιων ή ημεδαπών τουριστών, πράγμα αρνητικών για την συνολική τουριστική ανάπτυξη.

Οι προσπάθειες για μάρκετινγκ και διαφήμιση των τουριστικών πόρων του νομού, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, είναι ελάχιστες και αποτέλεσμα προσωπικών πρωτοβουλιών τοπικής εμβέλειας και ιδιωτικού χαρακτήρα. Οι ενέργειες και τα έργα για την τουριστική προβολή και αναβάθμιση, θα πρέπει να εκτελούνται με γνώμονα την συνολική εικόνα του νομού.

Αξιοποιώντας τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, οι ενέργειες αυτές μπορούν και πρέπει να ενταχθούν σε ένα γενικότερο πλαίσιο ανέλιξης, προκειμένου να συμβάλλουν, τα μέγιστα, στο να αποτελέσει, δυναμικά, ο νομός τουριστικό πόλο έλξης με εθνικό και διεθνή χαρακτήρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

Λόγω της γεωγραφικής του θέσης ο νομός βρίσκεται έξω από τους βασικούς αναπτυξιακούς άξονες της χώρας και από το «Αναπτυξιακό γίγνεσθαι» (το γνωστό 5 Πατρών – Αθηνών – Θεσσαλονίκης). Έτσι, ο ρόλος του νομού περιορίζεται σε ενδιάμεσο ρόλο μεταξύ Πελοποννήσου – Ηπείρου και Ιόνιων νησιών – Κεντρικής και Ανατολικής Στερεάς, με μεγάλη κοινωνικοοικονομική εξάρτηση από την Πάτρα.

Κύριο χαρακτηριστικό των μεταφορών στο νομό είναι η μονομερής ανάπτυξη των οδικών μεταφορών, ενώ έχουν παραμεληθεί εντελώς οι θαλάσσιες και σιδηροδρομικές συγκοινωνίες. Παρ'όλα αυτά το επίπεδο των οδικών μεταφορών δεν μπορεί να κριθεί ικανοποιητικό. Σε ορισμένες περιοχές, μάλιστα, η κατάσταση του κρίνεται από μέτρια έως κακή, με ανεπαρκή χάραξη και διατομή, ενώ η διακοπή της συνέχειας Αντιρρίου – Ρίου δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο τη διέλευση και τη μεταφορά. Τέτοιες περιοχές εντοπίζονται στην ορεινή Ναυπακτία, την ορεινή Τριχωνίδα και το ορεινό Ξηρόμερο. Στις περιοχές αυτές η μεγάλη διασπορά των οικισμών σε συνάρτηση με το έδαφος προκαλεί την ανάγκη μεγάλου μήκους οδικού δικτύου, εφόσον υπάρχουν οικισμοί χωρίς οδική σύνδεση.

2.1.A ΔΙΚΤΥΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ:

Οι κύριοι οδικοί άξονες, που διέρχονται ή διασχίζουν τον νομό είναι:

- Εθνικής σημασίας: Αντιρρίου-Αγρινίου-Ιωαννίνων
Αντιρρίου-Ναυπάκτου-Ιτέας(Αθηνών, Λαμίας)
Αγρινίου-Καρπενησίου
- Περιφερειακής σημασίας: Αγρινίου-Αμφιλοχίας-Βόνιτσας-Ακτίου(Πρεβέζης, Λευκάδος)
Δυτικός άξονας Ιονίου
Αγρινίου-Αστακού
- Νομαρχιακής σημασίας: Παραλίμνιος Τριχωνίδας

Θέρμου-
Καρπενησιού-Ναυπάκτου-Ελατούς-Άνω Χώρας (ορεινή
Ναυπακτία).

Ο άξονας Ναυπάκτου – Ιτέας και κατά προέκταση Άμφισσας – Λαμίας συνδέει εμπορευματικά και επιβατικά το νομό και τη Δ. Πελοπόννησο, κυρίως με τη Θεσσαλία, αλλά και με τη Β. Ελλάδα. Τέλος, ο άξονας Αντιρρίου – Ιωαννίνων συνδέει το νομό με την πρωτεύουσα και την Δ. Ελλάδα. Σαν κύριο πρόβλημα του νομού με την υπόλοιπη χώρα παρουσιάζεται η διακοπή της συνέχειας του κύριου εθνικού άξονα στο Ρίο, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ολοκληρωμένη σύνδεση με το εθνικό σύστημα αξόνων. Στον άξονα Αντιρρίου – Ιωαννίνων, το κομμάτι Αντιρρίου – Αγρινίου, εμφανίζεται υπερκορεσμένο. Το πρόβλημα αυτό αναμένεται να λυθεί με την ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου με γέφυρα.

Μεγάλη σημασία για το νομό έχει ο άξονας Αγρινίου – Αστακού, που συνδέει το υπό ανάπτυξη λιμάνι του Αστακού με τη βιομηχανική περιοχή Αγρινίου, ενώ, το πρωτεύον εθνικό δίκτυο (εθνικοί δρόμοι Β' κατηγορίας), που συνδέει τα κυριότερα αστικά κέντρα μεταξύ τους, βρίσκεται γενικά σε καλή κατάσταση, μα είναι προβληματική η σύνδεση του με το δευτερεύον οδικό δίκτυο (επαρχιακοί δρόμοι) και, επιπλέον, επιβάλλεται η επέκταση του προς τις απομονωμένες περιοχές.

Οι επαρχιακοί δρόμοι εξυπηρετούν τους μικρότερους οικισμούς και τις τοπικές παραγωγικές ενότητες και βρίσκεται σε κακή κατάσταση με την έννοια, οι περισσότεροι από αυτούς δεν είναι ασφαλτοστρωμένοι με αποτέλεσμα να μεγαλώνουν τα προβλήματα των ορεινών περιοχών (Τριχωνίδα – Ναυπακτία) και να επιβάλλεται η προτεραιότητα στη εκτέλεση έργων σ' αυτό ακριβώς το οδικό δίκτυο.

ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Παρ' ότι ο νομός έχει πολλές ακτές (μήκους 400 χλμ) η επιβατική και εμπορευματική κίνηση από τη θάλασσα είναι σχεδόν ανύπαρκτη (πλην του πορθμείου Ρίου – Αντιρρίου και του πορθμείου, που το καλοκαίρι συνδέει τον Αστακό με την Ιθάκη και την Κεφαλονιά). Τα υπόλοιπα μικρά λιμάνια της Αμφιλοχίας, Βόνιτσας, Μύτικως, Ναυπάκτου έχουν χαρακτήρα αλιευτικό, τουριστικό και λιγότερο εμπορικό. Η ένταξη στα ΜΟΠ του λιμανιού του Μεσολογγίου θα συντελέσει στην ανάδειξη του σε κύριο εμπορικό λιμάνι στο νομό. Τη μεγαλύτερη σημασία, όμως, την έχει το λιμάνι του Αντιρρίου, που, ουσιαστικά, είναι η συνέχεια του άξονα Αθήνας – Ιωαννίνων.

Σχετικά με το θαλάσσιο δίκτυο τουριστικών μετακινήσεων και τα συναφή θέματα του θαλάσσιου τουρισμού επισημαίνονται:

- Οι αναγκαίες διασυνδέσεις με τα νησιά του Ιονίου
- Η ανάγκη δημιουργίας μαρίνων
- Η ανυπαρξία υποδομής οργανωμένων ακτών (πλαζ) και των αναγκαίων προσπελάσεων.

ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Στο νομό υπάρχουν δύο αεροδρόμια: Του Αγρινίου και του Ακτίου.

Το αεροδρόμιο του Αγρινίου έχει πάψει να λειτουργεί από το 1977 ως ασύμφορη οικονομικά γραμμή, αν και έχει προταθεί η επανεξέταση της βιωσιμότητάς της. Το 1977, που ήταν η τελευταία χρονιά λειτουργίας της γραμμής, διακινήθηκαν μόλις 266 επιβάτες και 1,7 τόνοι εμπορεύματα. Το αεροδρόμιο, όμως, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ψεκασμούς και πυρόσβεση για τις ανάγκες του νομού.

Το αεροδρόμιο Ακτίου χρησιμοποιείται περισσότερο για στρατιωτικούς σκοπούς. Το δρομολόγιο από Αθήνα γίνεται μέρα παρά μέρα το χειμώνα και κάθε μέρα το καλοκαίρι με αεροπλάνα 30 θέσεων, που κάνουν μια ώρα και είκοσι λεπτά. Στο αεροδρόμιο Ακτίου διακινήθηκαν το 1983, 6.037 επιβάτες και 7.021 τόνοι εμπορεύματα.

2.1.B ΔΙΚΤΥΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΔΙΚΤΥΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ

Το δίκτυο ύδρευσης βρίσκεται σε καλή κατάσταση σε αντίθεση με το δίκτυο αποχέτευσης, που βρίσκεται σε πολύ κακή κατάσταση, αφού σε 153 κοινότητες είναι εντελώς ανύπαρκτο. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, τα ποσοστά πληθυσμού, που εξυπηρετούνται από δίκτυα ύδρευσης, αποχετεύσεις και εγκαταστάσεις επεξεργασίας αστικών υγρών λυμάτων είναι για την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας 80%, 30% και 3%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα είναι 80%, 60% και 40%.

Η ηλεκτροδότηση κρίνεται ικανοποιητική, καθώς 118 κοινότητες έχουν ηλεκτροφωτισμό σε καλή κατάσταση, 57 σε μέτρια και 23 σε κακή. Στο νομό λειτουργούν τα υδροηλεκτρικά έργα του Καστρακίου, των Κρεμαστών και του Στράτου. Το φράγμα του Στράτου, 2 χλμ μήκος και 2 εκτ m³ όγκου, είναι το μεγαλύτερο της Ελλάδας. Δύο υπερσύγχρονες μονάδες

ηλεκτροπαραγωγής στις δύο πλευρές του φράγματος παράγουν 400 εκατομμύρια κιλοβατώρες ετησίως.

Το δίκτυο τηλεπικοινωνιών χαρακτηρίζεται σαν ανεπαρκές και χρειάζεται επέκταση και ποιοτική βελτίωση, διότι αντιστοιχούν 14 τηλέφωνα σε 100 κατοίκους, ενώ διαπιστώνονται προβλήματα υπερφόρτωσης γραμμών και δυσκολία τοποθέτησης νέων συσκευών.

2.2 ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ (Σημερινή κατάσταση)

Από όσα αναλύθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, γίνεται φανερό ότι ο κύριος ανασταλτικός παράγοντας στην τουριστική ανάπτυξη του νομού είναι οι βασικές ελλείψεις στα έργα υποδομής.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νομού με τις φυσικές ομορφιές, τις μεγάλες επιφάνειες εσωτερικών υδάτων, τη μεγάλο μήκους παράκτια ζώνη, το σύμπλεγμα των νησίδων, που εκτείνεται από την είσοδο της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου μέχρι και τον Κάλαμο και την πολιτιστική κληρονομιά, δεν αποτέλεσαν εκείνη τη δυναμική, που θα διαμόρφωνε και θα ανέπτυξε την τουριστική προσφορά προς όφελος των τουριστών και της τοπικής οικονομίας.

Η προσφορά των τουριστικών καταλυμάτων στον νομό, δεν ακολούθησε τις επιταγές μιας πλεονασματικής ζήτησης, απόρροια του φαινομένου του μαζικού τουρισμού. Υπήρξε, μάλλον, βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ημεδαπών τουριστών (τουρίστες – περιηγητές) και συχνά της ανάγκης να διασχίσουν το νομό ακολουθώντας τον άξονα Αντιρρίου – Ηγουμενίτσας, πραγματοποιώντας μικρής διάρκειας παραμονή.

Η προσπάθεια παρέμβασης στο χώρο του νομού Αιτωλοακαρνανίας πρέπει να έχει ως στόχο την ανάδειξη, την αξιοποίηση, και την προστασία των τουριστικών αυτών χωρικών ενοτήτων τόσο ξεχωριστό ως συνόλων, όσο και κυρίως ως υποσυνόλων ενός ενιαίου συστήματος, που διαμορφώνει την ουσιαστική και τυπική τουριστική εικόνα του νομού.

Αυτό σημαίνει, πως τα προτεινόμενα υποστηρικτικά έργα και ενέργειες για την τουριστική αναβάθμιση του νομού οφείλουν να διασφαλίζουν τόσο τη λειτουργία και την προστασία της συνολικής εικόνας του νομού, όσο και την λειτουργία και την προστασία των επιμέρους χωρικών τουριστικών ενοτήτων. Στη θέση αυτή συνηγορεί και η κοινωνική πραγματικότητα δρώσα δύναμη υποστήριξης των διαφόρων απόψεων για την πραγματοποίηση σημαντικών έργων.

Για αυτό το λόγο, αν μελετήσει κανείς τα προτεινόμενα έργα σε τοπικό επίπεδο και αποστασιοποιηθεί ταυτόχρονα από την επιμέρους αξιολόγηση τους, αντιλαμβάνεται άμεσα το συνολικό λειτουργικό χαρακτήρα όλων μαζί των προτάσεων.

Η διαπίστωση αυτή όχι μόνο δεν υποβαθμίζει το επιστημονικό υπόβαθρο και τη λογική των κριτηρίων ιεράρχησης και επιλογής των έργων, αλλά αντίθετα το ενισχύει, ως μια σωστή προσέγγιση για τη διάγνωση των πραγματικών αναγκών της τουριστικής ανάπτυξης του νομού.

2.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ (Προσφορά)

2.3.1 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Τα ξενοδοχειακά καταλύματα του νομού δεν ακολούθησαν την ίδια αυξητική πορεία που καταγράφηκε στο σύνολο της χώρας. Σύμφωνα με τις στατιστικές του Ε.Ο.Ε την περίοδο 1981-95, οι κλίνες στα τουριστικά καταλύματα του νομού αυξήθηκαν κατά 47,8%, ενώ για το σύνολο της χώρας κατά 70%. Οι αιτίες μπορούν να συνοψισθούν στη φυσιογνωμία του νομού, το χαμηλό τουριστικό προφίλ του, την εδραίωση του προτύπου του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού στην χώρα, την ανάδειξη του «παθητικού τουρίστα» σαν κυρίαρχη μορφή του ανταγωνισμού άλλων περιοχών της περιφέρειας της Δυτ. Ελλάδας και Ιονίων Νήσων και τη μικρού βαθμού διείσδυσης του νομού στο δίκτυο των Tour Operators.

Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου 1981-95 είναι ότι για το σύνολο της χώρας υπήρξε μια μειωτική τάση, ενώ αντίθετα για πρώτη φορά ο νομός, την περίοδο 1991-95, παρουσιάζει μια ποσοστιαία μεταβολή υψηλότερη από εκείνη που χαρακτηρίζει το σύνολο της χώρας. Οι παράγοντες που συνέβαλάν σε αυτή τη θετική μεταβολή είναι κυρίως η μερική ανάδειξη των συγκριτικών δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας, χωρίς να είναι και οι πιο ενδιαφέρουσες, με πρακτικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, και η δυνατότητα οικογενειακών, ήσυχων και φθηνών διακοπών για τους ημεδαπούς τουρίστες.

Η ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ (Πίνακας 1)

Η μικρή συμμετοχή της τουριστικής δραστηριότητας στην οικονομία του νομού, αντανakλάται από την ποσοστιαία συμμετοχή του ξενοδοχειακού δυναμικού του στο ξενοδοχειακό δυναμικό της Στερεάς Ελλάδας και εκείνο της χώρας. Η δυναμικότητα του νομού σε κλίνες την περίοδο 1989-95 κυμαίνεται από 2,6% έως 3,9% της δυναμικότητας σε κλίνες της χώρας. Ο

νομός Αιτωλοακαρνανίας κατέχει την πέμπτη θέση στο σύνολο της Στερεάς Ελλάδας και ακολουθούν οι νομοί Ευρυτανίας και Βοιωτίας.

Η χαμηλή ξενοδοχειακή δυναμικότητα του νομού δύναται να χαρακτηρίσει το είδος και το κύρος των διασυνδέσεων που πραγματοποιεί ο ξενοδοχειακός τομέας με άλλους οικονομικούς τομείς και συχνά προδιαγράφει την αποδοτικότητα του. Τα ξενοδοχειακά καταλύματα του νομού σύμφωνα με τη δυναμικότητα τους σε κλίνες, δύναται να χαρακτηριστούν μικρού και μεσαίου μεγέθους, γεγονός που προδιαγράφει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας, τις προσφερόμενες υπηρεσίες κ.τ.λ.

ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ

Το διάστημα 1985-95 χωρίς ιδιαίτερες μεταβολές, τα ξενοδοχειακά καταλύματα δυναμικότητας από 26 έως 75 κλίνες αντιπροσωπεύουν το 45% του δυναμικού του νομού σε κλίνες, ενώ τα ξενοδοχειακά καταλύματα δυναμικότητας από 100-300 κλίνες, αντιπροσωπεύουν το 32%.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ

Σχετικά με την κατηγοριοποίηση των καταλυμάτων και τον διαχωρισμό τους σε κύρια και συμπληρωματικά, καταγράφονται στο νομό μόνο κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα, ενώ από το 1991 ένα ποσοστό της τάξης του 7,2% αφορά τα συμπληρωματικά (επιπλωμένα διαμερίσματα και ξενώνες).

Τα ξενοδοχεία αντιπροσωπεύουν το 90,2% περίπου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων ενώ τα Bungalows, Motels και επιπλωμένα διαμερίσματα και οι ξενώνες το 9,8%. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι είναι ανύπαρκτα τα ξενοδοχειακά καταλύματα, κύρια και συμπληρωματικά, που να ανήκουν στις κατηγορίες πολυτελείας και Α' τάξης. Επίσης, ως προς τα ξενοδοχεία οι κατηγορίες Β' και Γ' αντιπροσωπεύουν το 75% του συνόλου των ξενοδοχείων και το 68% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

2.3.2 ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ - CAMPING

Τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, κατ' εξοχήν μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις που λειτουργούν εποχιακά, δίνουν τη δυνατότητα στους τουρίστες χαμηλών εισοδηματικών κατηγοριών να περάσουν τις διακοπές τους στο νομό και ταυτόχρονα να δημιουργήσουν συμπληρωματικά εισοδήματα στους ιδιοκτήτες τους.

Στο διάστημα 8 ετών (1986-94), παρατηρείται διπλασιασμός των ενοικιαζομένων δωματίων που λειτουργούν με έγκριση του Ε.Ο.Τ. Σήμερα στο νομό λειτουργούν 367 ενοικιαζόμενα δωμάτια, με έγκριση του Ε.Ο.Τ., δυναμικότητας 759 κλινών. Η Β' κατηγορία αντιπροσωπεύει το 44,7% του συνόλου, ενώ τα ενοικιαζόμενα δωμάτια του νομού και η δυναμικότητά τους σε κλίνες ανέρχεται μόλις στο 2,0% της δυναμικότητας της Πελοποννήσου και της Δυτ. Στερεάς Ελλάδας. Στο σύνολο της χώρας η δυναμικότητα του νομού αντιπροσωπεύει ένα ποσοστό της τάξης του 0,2%. Οι χαμηλές ενδείξεις καταμαρτυρούν το μικρό βαθμό ανάπτυξης που παρουσιάζει αυτό το είδος του τουριστικού καταλύματος στο νομό.

Η ανάπτυξη των camping στο νομό, παρά τους άφθονους φυσικούς πόρους που διαθέτει, υπήρξε μικρή. Κατά την τελευταία οκταετία δεν παρατηρείται ουδεμία μεταβολή. Ο αριθμός των camping ανέρχεται σε 3, ο αριθμός των θέσεων σε 225 και ο αριθμός τουριστών που δύναται να υποδεχθούν σε 675.

2.3.3 ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Ειδικά έργα τουριστικής υποδομής και ανωδομής που σχετίζονται με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νομού, την διαφοροποίηση και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος, καθώς και την αύξηση και βελτίωση της τουριστικής πελατείας, είναι συνήθως τοπικής εμβέλειας και δεν τυγχάνουν της αξιοποίησης που θα έπρεπε. Για παράδειγμα, ο Αστακός, το Μεσολόγγι, η Ναύπακτος, και ο Μύτικας αρκούνται στην υποδοχή σκαφών αναψυχής χωρίς να έχουν δυνατότητες περαιτέρω εξυπηρητήσεων.

Επίσης, οι ναυταθλητικές εγκαταστάσεις στο Αιτωλικό (Σταμνά), στην Τριχωνίδα ή την τεχνητή λίμνη του Στράτου, θεωρούνται τοπικής εμβέλειας και δεν ολοκληρώνονται στο περιφερειακό τουριστικό προϊόν και τη διεθνή τουριστική ζήτηση.

2.4 ΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Η ανάλυση της ζήτησης στην περιοχή του νομού σχετίζεται με ένα αριθμό παραγόντων που καθόρισαν και καθορίζουν μέχρι σήμερα τη συνολική πορεία της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Είναι άλλωστε προφανές ότι όπως δείχνουν και τα στοιχεία της τελευταίας πενταετίας (δυναμικότητα, διανυκτερεύσεις), τα χαρακτηριστικά της διαμορφωμένης

τουριστικής ζήτησης δεν μπορούν να ενισχύσουν την εικόνα μιας έστω και υπό τουριστική ανάπτυξη περιοχής.

ΕΤΗ	1983	1984	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Ξεν. Κλιν	2.316	2.270	2.489	2.900	2.443	2.542	2.700	2.887
Διαμ. Ημεδ.	205.56	164.40	220.16	212.10	225.01	220.01	232.57	251.20
Διαν. Αλλοδ	2	8	9	3	3	6	3	3
Διαν. Αλλοδ	48.556	32.541	17.145	15.808	15.808	13.220	26.881	17.337

Όπως δείχνει ο σχετικός πίνακας του προσφερόμενου ξενοδοχειακού δυναμικού στο νομό και της αντίστοιχα ενεργοποιούμενης ημεδαπής και αλλοδαπής ζήτησης την τελευταία πενταετία και γνωρίζοντας επιπλέον τις ιδιαιτερότητες της γεωγραφικής, γεωμορφολογικής και γεωπολιτικής θέσης της περιοχής, είναι εύκολο να διαπιστωθούν τα ακόλουθα:

Ο ενεργοποιούμενος τουρισμός στο νομό Αιτωλοακαρνανίας μπορεί να ομαδοποιηθεί σε τρεις βασικές κατηγορίες ή τύπους, οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τις γενικότερες γεωγραφικές συνισταμένες που διέπουν και καθορίζουν ως ένα βαθμό την όλη τουριστική κίνηση στην περιοχή.

Έτσι ο συνολικός της περιοχής μπορεί να δομηθεί σε τρεις βασικές χωρικές ενότητες με βάση τα χαρακτηριστικά της τουριστικής διακίνησης και κυρίως των προσφερομένων δυναμιτοτήτων.

Κατά πρώτον είναι εύκολο να διακρίνει κανείς ότι επί της Εθνικής Οδού (Πατρών) Αντιρρίου – Άρτας, που διασχίζει τον νομό καθώς και του τμήματος εκείνου από το Αντίρριο προς Ναύπακτο – Δελφούς υπάρχουν μια σειρά από μικρές πόλεις και κωμοπόλεις, που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος του δυναμικού ξενοδοχειακών καταλυμάτων αστικής δωδεκάμηνης λειτουργίας.

Έτσι έχουμε:

Πόλεις οδικής γραμμής Ναυπάκτου-Αμφιλοχίας	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίβες
Ναύπακτος	11	372	721
Αντίρριο	1	11	22
Μεσολόγγι	5	272	540
Αγρίνιο	9	259	502
Αμφιλοχία	5	149	300

Μενίδι	1	12	23
Σύνολο I	32	1.075	2.105
Σύνολο Νομού II	54	1.553	2.887
I : II	58%	70,1%	74,2%

Οι αστικές και λοιπές συγκεντρώσεις του νομού κατά μήκος της εθνικής οδού συγκεντρώνουν με τη σειρά τους το 57% των ξενοδοχειακών μονάδων και το μεγαλύτερο μέρος των δυναμικότητων σε κλίνες (73%) και δωμάτια (68,4%), επομένως και το μεγαλύτερο μέρος των διανυκτερεύσεων και συνακόλουθα της τουριστικής κίνησης και της απορρέουσας τουριστικής καταναλωτικής δαπάνης.

Κατά δεύτερον, είναι επίσης εύκολο να διακρίνει κανείς ότι η παραλιακή ζώνη του νομού συγκεντρώνει και αυτή ένα μεγάλο ποσοστό του ξενοδοχειακού δυναμικού κατανεμημένο στις παραλιακές μικρές κωμοπόλεις και κοινότητες ως ακολούθως:

Πόλεις και κοινότητες παραλιακής ζώνης	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Ναύπακτος	4	372	721
Αιτωλικό	2	22	43
Λουτρά Στάχτης	1	25	57
Αστακός	2	75	150
Αντίρριο	1	11	21
Αμφιλοχία	5	149	300
Πάλαιρος	1	20	41
Μύτικας	4	75	142
Μενίδι	1	12	23
Βόνιτσα	6	127	237
Σύνολο I	34	888	1.772
Σύνολο νομού II	54	1.553	2.887
I : II	69,9%	57,2%	61,4%

Από τα πιο πάνω συνάγεται ότι η παραλιακή ζώνη συγκεντρώνει το 51,8% των μονάδων και αντίστοιχα το 49% και το 53,2% του δυναμικού σε δωμάτια και κλίνες που σε μεγάλο βαθμό συγκεντρώνουν τουριστική κίνηση θερινού χαρακτήρα.

Το ιδιάζον όμως χαρακτηριστικό της χωρικής διάστασης των διανυκτερεύσεων, επομένως και του τύπου του τουρισμού στην περιοχή και μάλιστα των δύο αναφερομένων ζωνών είναι ότι ορισμένα από τα σημεία τους (π.χ. δήμοι και κοινότητες) λειτουργούν ταυτόχρονα τόσο ως αστικές, όσο και ως τουριστικές συγκεντρώσεις. Αυτό σημαίνει, ότι η εμφανιζόμενη στα σημεία

αυτά ταξιδιωτική κίνηση έχει διπλό χαρακτήρα τόσο ως τουριστικής θερινής διαμονής ημεδαπών και αλλοδαπών, όσο και ως εμπορική διακίνηση ημεδαπών.

Η κοινή αυτή λειτουργία μεταξύ των δύο ζωνών, συνιστά για μόνο τη ζώνη οδικής γραμμής το 56% των μονάδων ή το 50,6% των προσφερόμενων δωματίων και το 50,1 των κλινών, στο σύνολο του προσφερόμενου δυναμικού της ζώνης αυτής. Για τη δε παραλιακή ζώνη η διπλή αυτή λειτουργία εκφράζεται με το 53% των μονάδων και αντίστοιχα 61,3% και 60,1% των δωματίων και των κλινών.

Από τα παραπάνω συνάγεται, ότι οι δύο αυτές ζώνες, που συγκεντρώνουν πάνω από το 95% του ξενοδοχειακού δυναμικού του νομού, αλληλοεμπλέκονται σε περιοχές (δήμους και κοινότητες) δυϊκού χαρακτήρα όσον αφορά στον τύπο της ταξιδιωτικής πελατείας, που αυτές δέχονται.

Τέλος, μια τρίτη ζώνη είναι αυτή του ορεινού χώρου του νομού, που καλύπτει τις πέραν της οδικής γραμμής περιοχές προς τα σύνορα των νομών Φωκίδος, Ευρυτανίας και Φθιώτιδας. Στη ζώνη αυτή υπάρχουν ελάχιστες δυναμικότητες, πράγμα, που σημαίνει ότι η όποια τουριστική κίνηση στην περιοχή αυτή συνίσταται στη θερινή διαμονή ημεδαπών σε δεύτερη κατοικία ή ενοικιαζόμενα δωμάτια στα χωριά.

Στηριζόμενοι στα όσα πιο πάνω αναφέρθηκαν, διαπιστώνουμε με βεβαιότητα τα ακόλουθα, όσον αφορά στο μέχρι σήμερα διαμορφωμένο τουριστικό προϊόν της περιοχής μελέτης και τα συνακόλουθα σε αυτό προβλήματα.

- ❖ Ο ενεργοποιούμενος τουρισμός στο νομό Αιτωλίας και Ακαρνανίας συνιστά μόνο εν μέρει τουριστική ζήτηση με την κλασσική έννοια του όρου.
- ❖ Η παρατηρούμενη ζήτηση διανυκτερεύσεων στην περιοχή είναι στο μεγαλύτερο βαθμό αποτέλεσμα της αναγκαιότητας για την υπάρχουσα εμποροβιομηχανική παραγωγή και τις μεταφορές διακίνησης στον άξονα Πατρών-Ιωαννίνων και Ηγουμενίσσας παρά αποτέλεσμα διακίνησης ατόμων με σκοπό την ικανοποίηση τουριστικών αναγκών αφού:
Ο συνολικός αριθμός διανυκτερεύσεων στο νομό συνοδεύεται από μια διαρκή μείωση της αλλοδαπής ζήτησης ακόμη και στις περιπτώσεις των διακυμάνσεων.
- ❖ Ο κύριος όγκος της τουριστικής ζήτησης, συνιστά διερχόμενους και εμπορικού χαρακτήρα διακινούμενους και επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί

ως «τουριστική ανάπτυξη» εκτός βεβαίως της ζήτησης που κατευθύνεται στα ενοικιαζόμενα δωμάτια (π.χ. Μύτικας, Αστακός).

2.5 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Προκειμένου να συνεχίσουμε στη φάση σύνθεσης των αποτελεσμάτων με τις αντίστοιχες προτάσεις μας για τα έργα υποδομής, καλό είναι πρώτα να δοθεί μια γενική εικόνα της τουριστικής κίνησης στο νομό.

2.5.1 ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Οι ημεδαποί τουρίστες που επισκέπτονται το νομό χρησιμοποιούν ως κατ' εξοχήν μεταφορικό μέσο το αυτοκίνητο και μετακινούνται οδικώς, ενώ οι αλλοδαποί χρησιμοποιούν το ίδιο μέσο για τις εσωτερικές μετακινήσεις ενώ προσεγγίζουν τη χώρα είτε οδικώς, είτε θαλασσίως (Κέρκυρα, Ηγουμενίτσα, Πέτρα), είτε αεροπορικώς (Πρέβεζα, Άραξος, Ελληνικό).

Το αεροδρόμιο της Πρέβεζας στην πενταετία 1991-96 καταγράφει μια διαρκή ετήσια αύξηση και ο αριθμός των αλλοδαπών τουριστών διπλασιάστηκε και από 46.554 (1991) ανήλθε σε 92.189 (Πίνακας 2).

Σημειώνεται όμως ότι ο μεγαλύτερος όγκος των αλλοδαπών τουριστών που καταφθάνουν με πτήσεις charters στο αεροδρόμιο της Πρέβεζας (ΑΚΤΙΟ), κατευθύνεται σε άλλους προορισμούς (εκτός του νομού Αιτωλοακαρνανίας), όπως τα δυτικά παράλια του νομού Πρέβεζας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον αριθμό των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών που διανυκτερεύουν στο νομό Αιτωλοακαρνανίας, ο οποίος δεν ξεπερνά τους 10.000 επισκέπτες.

Οι αφίξεις των ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών στα τουριστικά καταλύματα του νομού την περίοδο 1980-94 παρουσιάζουν μια αύξηση της τάξης του 21,7%, ενώ στο σύνολο της χώρας παρατηρείται μια μείωση ίση με 11,8%.

Οι ημεδαποί τουρίστες αποτελούν την κύρια πελατεία και το ποσοστό τους στις συνολικές αφίξεις στα τουριστικά καταλύματα του νομού αυξάνεται από 86,1% το 1980 σε 93% το 1994. Αντίθετα, οι αλλοδαποί τουρίστες παρουσιάζουν μια μείωση της τάξης το 655 και η συμμετοχή τους στις συνολικές αφίξεις κατέρχονται από 13,9% το 1980 σε 75 το 1994 (πίνακας 3).

Οι αφίξεις στα τουριστικά καταλύματα του νομού ακολούθησαν το νόμο της προσφοράς των κυρίων και συμπληρωματικών τουριστικών καταλυμάτων. Τόσο οι ημεδαποί,

όσο και οι αλλοδαποί τουρίστες προτίμησαν τα ξενοδοχεία Β' και Γ' κατηγορίας, ποσοστό που κυμαίνεται γύρω στο 87%. Από τα συμπληρωματικά τουριστικά καταλύματα, τα camping απέσπασαν το 7,6% των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών, γεγονός που δείχνει τις προτιμήσεις τους για το συγκεκριμένο τουριστικό προϊόν (ενδεικτικός πίνακας 4).

2.5.2 ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ

Οι διανυκτερεύσεις των ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών στα τουριστικά καταλύματα του νομού αυξήθηκαν την περίοδο 1980-90 κατά 35,6%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση για το σύνολο της χώρας ήταν αρκετά μικρή, της τάξης το 3,15. Στο διάστημα 1990-95 ο αριθμός των διανυκτερεύσεων δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες διακυμάνσεις με εξαίρεση το έτος 1994.

Οι ημεδαποί τουρίστες αποτελούν την κύρια πελατεία και το μερίδιό τους, όπως και στις αφίξεις, αυξάνεται στο σύνολο των διανυκτερεύσεων που πραγματοποιούνται στα τουριστικά καταλύματα του νομού από 88,5% το 1980 σε 93,6 το 1995. Οι αλλοδαποί τουρίστες αντίθετα παρουσιάζουν μείωση και από 11,5% το 1980 κατέρχονται σε 6,4% το 1995.

Οι διανυκτερεύσεις στα τουριστικά καταλύματα του νομού, καταμετρημένοι κατά κατηγορία καταλύματος, ακολούθησαν τις αναλογίες των αφίξεων. Το 91,7% των ημεδαπών και το 85,8% των αλλοδαπών τουριστών προτίμησαν τα ξενοδοχεία Β' και Γ' κατηγορίας (πίνακας 4).

Ο μέσος χρόνος παραμονής στα τουριστικά καταλύματα του νομού είναι μικρός και κυμαίνεται στα ίδια περίπου επίπεδα για ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες 1,7 και 1,9 ημέρες ανά επισκέπτη.

Η εποχικότητα στο νομό δεν παρουσιάζει τις κορυφώσεις που παρατηρούνται σε άλλες περιοχές υποδοχής του παραθεριστικού μαζικού τουρισμού της χώρας. Κατά τη διάρκεια του τετράμηνου Ιουνίου – Σεπτεμβρίου (1995) πραγματοποιήθηκαν το 42,7% των αφίξεων και το 40,6% των διανυκτερεύσεων. Τους κυρίως μήνες αιχμής Ιούλιο – Αύγουστο, οι αφίξεις ανέρχονται στο 24,9% και οι διανυκτερεύσεις στο 21,8% που φανερώνουν μικρή ένδειξη εποχικότητας στο νομό.

Χρονικά, μεγαλύτερο βαθμό μέσης συγκέντρωσης στους κυρίως μήνες αιχμής (Ιούλιος-Αύγουστος) παρουσιάζουν οι αλλοδαποί με 45,5%. Οι ημεδαποί περιορίζονται στο 22,0% και κατανέμονται αρκετά ομοιόμορφα κατά τη διάρκεια του έτους. Επομένως μια παράλληλη κατάσταση διαμορφώνεται που

φανερώνει την ύπαρξη μιας σειράς άλλων κινήτρων εκτός παραθερισμού όπως διερχόμενοι, επισκέψεις σε γνωστούς και φίλους, εμπορικές συναλλαγές, περιηγητές φοιτητές κ.λ.π.

Ο δείκτης πληρότητας στα τουριστικά καταλύματα του νομού κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Την περίοδο 1990-96 οι πληρότητες στο νομό κυμαίνονται γύρω στο 34-35%, ενώ για το σύνολο της χώρας γύρω στο 55%.

Οι Ευρωπαίοι καταγράφουν το 88,6% των αφίξεων στα τουριστικά καταλύματα και το 87,8% των διανυκτερεύσεων. Οι Γάλλοι, οι Γερμανοί, οι Ιταλοί και οι Αυστριακοί πραγματοποιούν το 50,5% των αφίξεων και το πιο σημαντικό ποσοστό παρουσιάζουν οι κάτοικοι των ΗΠΑ.

2.6 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

Η χωρική ανάλυση των τουριστικών πόρων του νομού, της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης, των δυνατοτήτων ανάπτυξης και χωροταξικής οργάνωσης του τουρισμού ακολουθεί τις παρακάτω κατηγορίες χώρου:

- ❖ Παράκτιες ή παραθαλάσσιες ζώνες (τουριστικές περιοχές)
- ❖ Ζώνες ενδοχώρας
- ❖ Αστικά κέντρα – οικισμοί – τόποι τουριστικής συγκέντρωσης ή ενδιαφέροντος
- ❖ Περιοχές – ζώνες φυσικού και οικολογικού ενδιαφέροντος
- ❖ Κύρια δίκτυα – κυκλώματα τουριστικής διακίνησης και περιήγησης

Για να διεισδύσουμε στη φυσιογνωμία του νομού είναι απαραίτητο να δούμε από κοντά τη δομή και τις βασικές λειτουργίες του χώρου, με δυο λόγια το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται η οικονομία, οι κοινωνικές σχέσεις, η ιστορία και ο πολιτισμός. Με βάση φυσιογραφικά κριτήρια διακρίνονται πέντε γεωγραφικές περιοχές που ταυτίζονται με τις επαρχίες του νομού Αιτωλοακαρνανίας.

Στην Αιτωλία, οι 3 γεωγραφικές περιοχές, που οριοθετούνται με βάση τους άξονες των ποταμών και τις κορυφογραμμές είναι η Ναυπακτία, η Τριχωνίδα και η περιοχή του Μεσολογγίου. Η Ακαρνανία συντίθεται από δύο μεγάλες ενότητες, το Ξηρόμερο και το Βάλτο. Διατρέχοντας τις δύο ενότητες, διακρίνουμε μια μεγάλη ποικιλία από διαφορετικά και χαρακτηριστικά τοπία.

2.6.1 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Οι ακτές του νομού ως τουριστικοί πόροι ταξινομούνται σε ευρύτερες ενότητες:

- I. Ναύπακτος, Αντίρριο – Βασιλική
- II. Γαλατάς – Μεσολόγγι – Κατοχή
- III. Αστακός – Περατιά
- IV. Άγιος Νικόλαος – Άκτιο – Μενίδι

Η αξιολόγηση όλων των πλαζ των ανωτέρω περιοχών με κριτήρια διαφορετικής βαρύτητας (ποιότητα εδάφους, διαύγεια νερών, ρύπανση, τοπίο, βλάστηση, κλίση βυθού, κυματισμός, θέα προς τη θάλασσα), έδωσε δείκτες φυσικής έλξης για κάθε πλαζ, βάσει των οποίων χαρακτηρίζονται από άριστες ως κακές. Με βάση μελέτη που πραγματοποιήθηκε για πλαζ κάθε περιοχής, προκύπτει ότι οι καλύτερες βρίσκονται στην περιοχή (Αστακού-Περατιάς III), δηλαδή Δυτικές ακτές, οι χειρότερες βρίσκονται στις περιοχές II και IV (λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου-Αμβρακικού), ενώ η περιοχή I της Ναυπάκτου διαθέτει μέτριες πλαζ.

Εξετάζοντας τις ενότητες αυτές από πλευράς τουριστικών πόρων, προσπέλασης και κέντρων αστικών ή τουριστών, διαπιστώνουμε τα εξής:

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ I: Ναυπακτία-Αντίρριο-Βασιλική N.A. Ακτές Κορινθιακού

Διαθέτει εκτεταμένες βοτσαλώδεις ή αμμώδεις ακτές με πεδινή ενδοχώρα.

Τοπία φυσικού κάλλους. Ο βράχος της Βαράσοβας με τις ονομαστές ορθοπλαγιές, υποθαλάσσιες πηγές και τα μοναστήρια και τα ασκητάρια χαμένα στις σπηλιές και τις απόκρημνες πλαγιές της, ιαματικές πηγές τοπικής σημασία, αρχαιολογικά μνημεία, φρούρια-κάστρα, παραδοσιακούς οικισμούς, το μουσείο της Ναυπάκτου.

Έχει προσπέλαση από την εθνική οδό Αντιρρίου-Ναυπάκτου. Κέντρο της περιοχής είναι η Ναύπακτος και δευτερεύον κέντρο το Αγρίνιο, μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της δυτικής Ελλάδας, κυριότατος εμπορικός και οικονομικός παράγοντας της περιοχής, χωρίς να έχει ολοκληρώσει την διαδικασία ολοκλήρωσης του πολιτιστικοκοινωνικού και οικονομικού ιστού του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λόφοι του Αγίου Βλασίου, που στέκουν σαν προσκέφαλο του κάμπου του Αγρινίου.

Η περιοχή έχει την μεγαλύτερη συγκέντρωση ξενοδοχειακών μονάδων υψηλής και μέσης στάθμης, camping, ενοικιαζόμενων

δωματίων και παραθεριστικής κατοικίας. Επίσης διαθέτει οργανωμένες πλαζ (Ε.Ο.Τ) στη Ναύπακτο και διαμορφωμένες παραλίες με εξυπηρετήσεις. Στη Ναύπακτο λειτουργεί μικρή μαρίνα με εξυπηρετήσεις, μέσα στο Ενετικό λιμάνι.

Σε όλη την περιοχή, επίσης, υπάρχουν εγκαταστάσεις ποτοποιοδοσίας και εξυπηρετήσεων διερχόμενου, πέριγητικού και παραθεριστικού τουρισμού. Στην περιοχή παρατηρείται έντονη οικοδομική δραστηριότητα γραμμικά κατά μήκος του δρόμου και της παραλίας και αυθαίρετη δόμηση περί το Αντίρριο. Η συγκέντρωση αυτή δικαιολογείται από την καλή προσπέλαση της περιοχής, την μικρή χρονοαπόσταση από την Πάτρα και τη διέλευση του εθνικού οδικού άξονα προς Δελφούς, που εντάσσει την περιοχή στο Τουριστικό αυτό κύκλωμα.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ II: Ακτές – Εκβολές Ποταμών.

Περιοχές προστατευόμενες υψηλής τουριστικής σημασίας

(Γαλατάς – Μεσολόγγι – Κατοχή)

Διαθέτει εκτεταμένες αμμώδεις ακτές, αβαθή και λασπώδη βυθό και μη διαυγή νερά. Στην ενδοχώρα υπάρχουν βαλτώδεις εκτάσεις εκβολών ποταμών.

Τοπία φυσικού κάλλους: Λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου και Αιτωλικού, οι εκβολές του Αχελώου και του Ευήνου, το δάσος του Φράξου κοντά στο Λεσίνι, το ονομαζόμενο μνημείο της φύσης, η χαράδρα Κλειούρας και τα γεφύρια Αλαμπη.

Υδροβιότοποι–Οικοσυστήματα: Λιμνοθάλασσα το Μεσολογγίου και Αιτωλικού.

Αρχαιολογικά μνημεία: Αρχαίες Οινιάδες, αρχαία πόλη με θέατρο, ερείπια αρχαίας Αλίκυρνας στον Άγιο Θωμά.

Παραδοσιακοί οικισμοί: Τμήμα της πόλης του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού, μουσείο στο Μεσολόγγι (πίνακες με χειρόγραφα και χάρτες του 1821). Σώζονται σημαντικές οικίες όπως του Χαρίλαου Τρικούπη, του Λόρδου Βύρωνα, Κωστή Παλαμά κ.α. Έχει προσπέλαση από το επαρχιακό οδικό δίκτυο. Κέντρο της περιοχής είναι το Μεσολόγγι και το Αιτωλικό δευτερεύον κέντρο με το ναό της Παναγίας, ναός Ταξιαρχών, το Δεσποτικό και το Προσκυνηγάριο Ταξιαρχών.

Η τουριστική προσφορά της περιοχής συγκεντρώνεται στο Μεσολόγγι και το Αιτωλικό, ενώ δευτερευόντως στο Γαλατά και την Κατοχή. Οι παραπάνω οικισμοί διαθέτουν αντίστοιχες εγκαταστάσεις εξυπηρετήσεως, καθώς και διαμορφωμένες πλαζ. Το Μεσολόγγι διαθέτει οργανωμένη πλαζ (Τουρλίδα) και

δυνατότητα προσέγγισης τουριστικών σκαφών στο λιμάνι. Επιπρόσθετα, λειτουργούν εγκαταστάσεις θαλάσσιου σκι στη λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού.

Οι τουριστικές εγκαταστάσεις στο Μεσολόγγι και στο Αιτωλικό εξυπηρετούν το διερχόμενο και περιηγητικό τουρισμό και τις ανάγκες του διοικητικού και ιστορικού κέντρου της περιοχής (επαγγελματίες, υπάλληλοι, σπουδαστές) όλο το χρόνο. Οι εγκαταστάσεις στο Γαλατά και την Κατοχή εξυπηρετούν ανάγκες παραθερισμού πληθυσμών της ενδοχώρας και της ευρύτερης περιοχής του Μεσολογγίου. Και η ζώνη αυτή εμφανίζει σημειακές αναπτύξεις και ελεύθερη δόμηση χαμηλής ποιότητας παραθεριστικής κατοικίας στις παραλίες (π.χ. Τουρλίδα Μεσολογγίου, Νεοχώρι, Κατοχή).

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ III: Δυτικές Ακτές Ιονίου

Διαθέτει βραχώδεις ακτές. Οι παραλίες είναι στενές με βότσαλα και άμμο καλής ποιότητας, αλλά ανοιχτές στα δυτικά. Πεδινή ενδοχώρα με δυνατότητα ανάπτυξης υπάρχει μόνο στην Πάλαιρο και το Μύτικα. Εξαιρετική διαύγεια νερού χαρακτηρίζει τις ακτές αυτές (61 πλαζ).

Τοπία Φυσικού κάλλους: Τα νησιά Κάλαμος και Καστός, ασύλληπτης φυσικής ομορφιάς το σύμπλεγμα των νήσων Εχινάδες (από τις εκβολές του Αχελώου μέχρι τον Αμβρακικό), τις δύο εσωτερικές λίμνες Οζερός και Αμβρακία, τη βραχώδη ακτή του Αμβρακικού, που περιλαμβάνει τον κόλπο της Βόνιτσας, τον όρμο Λουτρακίου και μικρές ελώδεις ή υφάλμυρες ζώνες στο εσωτερικό, το σπήλαιο Κύκλωπας στον Αστακό, αρχαιολογικά μνημεία της αρχαίας Αλύζιας στο Μύτικα. Τα ερείπια του Θυρίου, φρούρια-κάστρα της Αγίας Μαύρας, στο διάυλο Λευκάδας και Λαμίας, βορειότερα οικισμοί με αξιόλογο παραδοσιακό χαρακτήρα, ο αστακός και ο Μύτικας, αρχαιολογικό μουσείο στο Θύριο.

Η προσπέλαση της περιοχής γίνεται από τον παραλιακό άξονα Αστακού – Μύτικα – Παλαιου. Κέντρο της περιοχής είναι ο Αστακός με δευτερεύοντα το Μύτικα και Πάλαιρο. Είναι η λιγότερο αναπτυγμένη τουριστικά παραλιακή ζώνη του νομού. Η τουριστική προσφορά της περιοχής περιορίζεται σε σημειακές συγκεντρώσεις στον Αστακό, Μύτικα, Πάλαιρο και Πογωνία, όπου υπάρχουν διαμορφωμένα ξενοδοχειακά καταλύματα μέσης προς χαμηλής

στάθμης – με εξαίρεση τη μονάδα υψηλής στάθμης στον Αστακό «Στράτος» και μια νεόκτιστη και υψηλής στάθμης μονάδα στην Πάλαιρο «ΒΟΥΝΑΚΙ beach», ενοικιαζόμενα δωμάτια και αυθαίρετη δόμηση παραθεριστικής κατοικίας. Στον αστακό επίσης υπάρχει δυνατότητα εξυπηρέτησης τουριστικών σκαφών.

Η καθυστέρηση της περιοχής οφείλεται στη μεγάλη σχετικά χρονοαπόσταση από τα αστικά κέντρα της ευρύτερης περιοχή, στην κακή προσπέλαση (κακή βατότητα παραλιακού δρόμου) καθώς και στην έλλειψη ενδοχώρας καθ' όλο το μήκος των ακτών, με εξαίρεση τις πεδιάδες στον Πάλαιρο, Μύτικα και Αστακό, όπου και οι σημειακές συγκεντρώσεις της ανάπτυξης.

Στην ανοδική τάση της ανάπτυξης του Αστακού συμβάλλει η θαλάσσια σύνδεση με τα Ιόνια Νησιά (Ιθάκη, Κεφαλονιά) και του Μύτικα, η γειτνίαση με τις νησίδες Κάστο και Κάλαμο. Γενικώς η περιοχή εξυπηρετεί λίγους διερχόμενους τουρίστες (από Ιόνια νησιά, Ηγουμενίτσα, Πρέβεζα) και περισσότερους ημεδαπούς παραθεριστές, από το νομό Αιτωλοακαρνανίας και τους γειτονικούς, την ευρύτερη περιοχή Πάτρας και την Αθήνα (καταγωγής Αιτ/νίας). Σύγκρουση χρήσεων τουρισμού-βιομηχανίας ενδεχόμενα να υπάρξει στο Πλατυγιάλι (ΝΑΒΙΠΕ) από την εγκατάσταση μονάδων που θα προκαλέσουν όχληση, ρύπανση, μόλυνση κ.λ.π στην περιοχή και το περιβάλλον της.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ IV: Β. Ακτές Αμβρακικού

Διαθέτει μικρές παραλίες με μέτρια διαύγεια νερού και βυθό από χώμα και λεπτή άμμο. Είναι βαλτώδεις γύρω από το Άκτιο και αμμώδεις εκτεταμένες στα ανατολικά (Μπούκα, Λουτρό, Ανοιξιάτικο), με 44 πλαζ.

Υδροβιότοποι-Οικοσυστήματα: Ο Αμβρακικός Κόλπος. Ειδικότερα σημεία προστασίας του υδροβιότοπου οι λιμνοθάλασσες Κάπραινας κοντά στο Μενίδι, Κατάφουρκου και Βάλτου κοντά στο Ανοιξιάτικο, Βόνιτσας καθώς και οι λίμνες Βάλτος Λουτρακίου στην ευρύτερη περιοχή Αμφιλοχίας, Σαλτίνη και Βουλκαριά στην ευρύτερη περιοχή Βόνιτσας-Ακτίου. Η λίμνη της Βουλκαριάς συνδέεται με τη θάλασσα της Παλαίρου με το «Αυλάκι της Κλεοπάτρας».

Αρχαιολογικά: Τα ερείπια της αρχαίας Σαυρίας στη θέση Παλαιομάνινα Αμφιλοχίας.

Φρούρια-Κάστρα: Το αρχαίο κάστρο Ακτίου, αφιερωμένο στο Θεό Απόλλωνα και χτισμένο από τον Αλή Πασά, το κάστρο της Βόνιτσας πνιγμένο από ευκαλύπτους, πεύκα, λεύκες.

Οικισμοί με αξιόλογο παραδοσιακό χαρακτήρα: Η Βόνιτσα και η Αμφιλοχία (τμήματα οικισμών). Η προσπέλαση στην περιοχή γίνεται από την εθνική οδό Αμφιλοχία-Βόνιτσας-Λευκάδας-Ακτίου. Κέντρο της περιοχής είναι η Αμφιλοχία και δευτερεύοντα η Βόνιτσα και το Άκτιο.

Η τουριστική προσφορά της περιοχής, μεγαλύτερη από εκείνη των ακτών του Ιονίου, συγκεντρώνεται στη Βόνιτσα και στη ζώνη Αμφιλοχία-Μενίδι. Συνίσταται σε ξενοδοχειακές μονάδες μέσης και χαμηλής τάξης, ενοικιαζόμενα δωμάτια, παραθεριστική κατοικία, εξυπηρετήσεις λουομένων (Αμφιλοχία, Λουτρά) κ.λ.π εξυπηρετήσεις. Η ζώνη εμφανίζει και ανάπτυξη αυθαίρετης δόμησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι από το πρόγραμμα ενοικιαζομένων δωματίων Αγροτουρισμού του Υπ. Γεωργίας το 78% του νομού, δηλαδή 122 δωμάτια έχουν γίνει στην περιοχή αυτή. Η ανάπτυξη – αν και μέσης στάθμης – και η ανοδική τάση οφείλεται στην καλή προσπέλαση από τον εθνικό οδικό άξονα και την μικρή χρονοαπόσταση από Αγρίνιο και Άρτα. Ο τουρισμός είναι διερχόμενος και παραθεριστικός. Σύγκρουση χρήσεων βιομηχανίας-τουρισμού δεν παρουσιάζονται άμεσα στην περιοχή, αλλά έμμεσα από εγκαταστάσεις πετρελαιοειδών στον Αμβρακικό. Αντιθέτως, εγκυμονεί ο κίνδυνος αλλοίωσης-υποβάθμισης των οικοσυστημάτων της περιοχής από τον τουρισμό (Μενίδι-Ανοιξιάτικο).

2.7 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΝΔΟΧΩΡΑΣ

Κύριοι τουριστικοί πόροι της ενδοχώρας είναι οι λίμνες, φυσικές (Τριχωνίδα, Λυσιμαχεία) ή τεχνικές (Στράτου, Καστρακίου, Κρεμαστών), τα ορεινά παραδοσιακά χωριά και οι διαδρομές και τα τοπία φυσικού κάλλους. Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με τα φυσικά ή διοικητικά όρια (επαρχιών κυρίως) οδηγούν στις ακόλουθες τουριστικές ενότητες:

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ V: Ορεινή Ναυπακτία

Η ορεινή Ναυπακτία υψώνει πάνω από τα ήσυχια τοπία της παραλίας ένα πολυσχιδές και ταραγμένο ανάγλυφο, γεμάτο κορυφές και ρεματιές, που κορυφώνεται στην Οξυά. Δύο είναι τα βασικά δομικά στοιχεία του τοπίου της ορεινής Ναυπακτίας: το νερό και οι ορεινές μάζες. Το κυρίαρχο υδάτινο στοιχείο είναι ο ποταμός Εύηνος, που αφού αυλακώνει τις πετρώδεις μάζες των απόκρημνων κορφών, απορρέει στα δυτικά όρια της. Εξίσου χαρακτηριστικό στοιχείο είναι οι καταγραφές πλαγιές των

Ναυπακτιακών βουνών, σμιλεμένες από την παραδοσιακή οικονομία, σε χαραγμένα από γιδοστρατες βοσκοτόπια και χωράφια σε πεζούλες. Η βλάστηση και τα δέντρα (έλατα, δρυς, πλατάνια), οι φυσικές καλλονές, το σπήλαιο Δρακότρυπα στην Αναβρυτή, το σπήλαιο «Νήσου» στην Άνω Χώρα και ανθρωπογενείς πόροι, όπως οικισμοί με αξιόλογο παραδοσιακό χαρακτήρα (Αναβρυτή, Άνω Χώρα, Ελατού, Τερψιθέα, Καταφύγιο, Πλάτανος, Αράχοβα), της δίνουν μοναδική χροιά.

Η προσπέλαση στην περιοχή γίνεται από την εθνική οδό μέχρι την Ναύπακτο, από το επαρχιακό δίκτυο (Ναύπακτο, Μόρνος, Λιθόρικι, Άμφισσα) και κατόπιν από εσωτερικό τοπικό δίκτυο μέτριας έως κακής βατότητας. Κέντρο της περιοχής είναι η Ναύπακτος και δεύτερον η Άνω Χώρα.

Τα καταλύματα στην περιοχή περιορίζονται σε ελάχιστα ενοικιαζόμενα δωμάτια, με εξαίρεση μια ξενοδοχειακή μονάδα υψηλής στάθμης, που λειτουργεί όλο το χρόνο στην Άνω Χώρα. Η περιοχή, όμως, εξυπηρετείται από το ξενοδοχειακό δυναμικό της Ναυπάκτου, που βρίσκεται σε μικρή χρονοαπόσταση. Αντιθέτως, υπάρχουν εγκαταστάσεις εστίασης ή και αναψυχής. Η περιοχή εξυπηρετεί ανάγκες ημερήσιας εκδρομής και αναψυχής της ευρύτερης περιοχής, ορεινό τουρισμό και παραθερισμό σε ενοικιαζόμενα και ιδιόκτητα σπίτια, καθώς και κυνηγετικό τουρισμό. Παρουσιάζει τάσεις ανάπτυξης σε συνδυασμό και με τις τάσεις της παραλιακής Ναυπακτίας.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ VI: Λίμνη Τριχωνίδα

Η επαρχία Τριχωνίδα καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα του νομού. Τα βόρεια όρια της επαρχίας διατρέχουν την κορυφογραμμή του Παναϊτωλικού, εφάπτονται της Λίμνης Κρεμαστών και κατηφορίζουν με τον Αχελώο. Ενώ τα νότια διχοτομούν τις λίμνες Λυσιμαχεία (13.085 στρέμματα) και Τριχωνίδα (η μεγαλύτερη της Ελλάδας, 95.480 στρέμματα) και την πεδινή έκταση, που προέκυψε από την αποξήρανση των βάλτων ανάμεσα από αυτές τις δύο λίμνες.

Διαθέτει, λοιπόν, φυσικούς πόρους, όπως: οι λίμνες Τριχωνίδα και Λυσιμαχεία που αποτελούν σημαντικότετους υδροβιότοπους, τα νερά, η βλάστηση, τα δάση από πλατάνια, τα τοπία απέραντου φυσικού κάλλους, όπως η Κλεισούρα – χαρακτηρισμένο τοπίο προστασίας, οι ιαματικές πηγές τοπικής

σημασίας (Καλλιθέα, Θέρμο, Ριγάνιου, Στρανωμα, Λυσιμαχεία), τα σπήλαια Αγγελόκαστρο και της «Κυρ Αγγέλως» με σταλακτίτες και σταλαγμίτες και ανθρωπογενείς πόρους, όπως αρχαιότητες Θέρμο – αρχαιολογικός χώρος και μουσείο, φρούρια και κάστρα, σαν του Αγγελόκαστρου, βυζαντινά μνημεία σαν τον βυζαντινό ναό στο Αγγελόκαστρο με τοιχογραφίες, οικισμούς με αξιόλογο παραδοσιακό χαρακτήρα (Θέρμο, Δρυμώνας), παραλίμνιους οικισμούς – τόπους φυσικού κάλλους (Παντάνασσα, Νερομάνα, Δογρί, Μυρτιά), άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία (νερόμυλοι και νεροτριβές), τοπικά προϊόντα.

Η προσπέλαση γίνεται από παραλίμνιο επαρχιακό δρόμο μέτριας βατότητας, οδικό κύκλωμα που συνδέεται με την εθνική οδό Αργινίου-Μεσολογγίου και με τον επαρχιακό δρόμο κακής βατότητας προς Ναύπακτο. Κέντρο περιοχής είναι το Θέρμο, μια πανέμορφη περιοχή 20 λεπτά έξω από το Αργίνιο με το αυτοκίνητο, και δευτερεύοντα το Καινούργιο και η Ματαράγκα, όμορφα χωριά της περιοχής.

Οι οικισμοί στα πεδινά εδάφη γύρω από τη λίμνη με γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, σχετικά καλή προσπέλαση και μικρή χρονοαπόσταση από το Αργίνιο και Μεσολόγγι, έχουν έντονη γεωργική ανάπτυξη (Ματαράγκα, Παραβόλα). Αν και δεν διαθέτουν τουριστικά καταλύματα, πλην ελαχίστων κλινών σε ενοικιαζόμενα δωμάτια (κυρίως σε περιοχές ιαματικών πηγών) έχουν εγκαταστάσεις εστίασης και αναψυχής, αρκετά μεγάλης κλίμακας σε σημειακές συγκεντρώσεις εκεί, όπου οι όχθες της λίμνης είναι προσπελάσιμες.

Απευθύνονται στους κατοίκους των αστικών κέντρων και κυρίως του Αργινίου (ημερήσια εκδρομή, αναψυχή, κυνήγι, ψάρεμα). Αντίθετα, οι ορεινοί οικισμοί πάνω από τη Β. ΒΑ πλευρά της λίμνης (ορεινή Τριχωνίδα), λόγω κακής προσπέλασης και μεγαλύτερης χρονοαπόστασης, παρουσιάζουν μεγαλύτερη υστέρηση και εσωστρέφεια.

Ειδική περίπτωση αποτελεί το Θέρμο, ανεπτυγμένη κωμόπολη στο πλέον ορεινό και απομακρυσμένο σημείο του οδικού κυκλώματος της λίμνης. Λόγω θέσης (κοιλιάδα παραποτάμων Ευήνου, έλεγχος ορεινών διόδων και λίμνης), ίχνη οικισμών και έργων από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα υποδηλώνουν τη συνεχή ανθρώπινη παρουσία και ανάπτυξη στην περιοχή. Πέραν των αρχαιοτήτων, διαθέτει πλήρη τουριστική (καταλύματα, εστίαση, αναψυχή), κοινωνική και πολιτιστική (πολιτιστικοί σύλλογοι, βιβλιοθήκη) υποδομή.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ VII: Στράτος, Τεχνητές Λίμνες, Ορ. Τριχωνίδα

Διαθέτει φυσικούς τουριστικούς πόρους όπως: οι τεχνητές λίμνες και ταμιευτήρες Στράτου, Κατραμιού και Κρεμαστών, ο ποταμός Αχελώος, οι νέοι υδροβιότοποι που δημιουργήθηκαν στις λίμνες, τα νερά, η βλάστηση, τα τοπία μοναδικής φυσικής περιοχής (διαδρομή προς Καρπενήσι στην Ορ. Τριχωνίδα), ιαματικές πηγές (Μουρτζιάνου), και ανθρωπογενείς, όπως: αρχαιότητες (τα ερείπια της αρχαίας Στράτου με φρούρια και θέατρα και ο νεώτερος ομώνυμος εγκαταλελειμμένος οικισμός στην ίδια θέση), οικισμούς με αξιόλογο παραδοσιακό χαρακτήρα (Άνω Άγιος Βλάσιος, Καραμανέικου), φράγματα και υδροηλεκτρικούς σταθμούς (Στράτου και Καστρακίου).

Προσπέλαση γίνεται από το εθνικό δίκτυο (Αγρίνιο-Καρπενήσι), το Επαρχιακό Δίκτυο (Νεάπολη, Στράτος, Καστράκι, Αμφιλοχία) και το τοπικό δίκτυο της ορεινής Τριχωνίδας, κακής βατότητας.

Κέντρο της περιοχής είναι το Αγρίνιο με δευτερεύοντα κέντρα το Καστράκι και τον Άγιο Βλάσιο.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να αναφερθεί σε σχέση με τις τουριστικές ενότητες της ενδοχώρας ότι η ορεινή Ναυπακτία (V) αποτελεί ευρύτερη ζώνη επιρροής της Ναυπακτίας, ενώ η παραλίμνια Τριχωνίδα (VI) οι Τεχνητές Λίμνες και η Ορεινή Τριχωνίδα (VII) αποτελούν ευρύτερη ζώνη επιρροής του Αγρινίου.

Η περιοχή δεν διαθέτει τουριστική υποδομή εκτός από μερικά ενοικιαζόμενα δωμάτια στον Άγιο Βλάσιο και σημειακές εξυπηρετήσεις διερχομένων στο δρόμο προς Καρπενήσι. Δέχεται μικρό αριθμό διερχομένου και περιηγητικού τουρισμού που εξυπηρετείται από την τουριστική και αστική υποδομή του Αγρινίου και του Καρπενησίου (ίσης χρονοαπόστασης) ή και των παραλιακών ζωνών.

Δεν υπάρχουν οργανωμένες δραστηριότητες τουρισμού ή αναψυχής παρά μόνο εγκαταστάσεις water-ski στο κάτω μέρος του ταμιευτήρα του Στράτου, όπου σχηματίζεται μεγάλη τεχνητή πισίνα. Οι εγκαταστάσεις εξυπηρετούν τον Ναυτικό Όμιλο Αγρινίου και τον Πανελλήνιο Όμιλο water-ski (εκπαίδευση, προπονήσεις, αγώνες).

ΚΥΡΙΑ ΔΙΚΤΥΑ/ ΚΥΚΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ- ΠΕΡΙΗΓΗΣΗΣ

- Το δίκτυο (Πατρών)-Αντιρρίου-Αγρινίου, Ιωαννίνων και η διακλάδωση του προς Άκτιο-Πρέβεζα-Ηγουμενίτσα (κύριοι δυτικοί άξονες της χώρας)
- Το τμήμα του εθνικού δικτύου που συνδέει την περιοχή με το τουριστικό κύκλωμα Δελφών (Αντίρριο-Ναύπακτος-Ιτέα-Δελφοί και κατ' επέκταση η εθνική οδός Αθηνών Λαμίας Θεσσαλονίκης). Εξυπηρετεί διερχόμενο και περιηγητικό τουρισμό.
- Ο εθνικός δρόμος Αγρινίου-Καρπενησίου που εξυπηρετεί διερχόμενο τουρισμό.
- Η διασύνδεση Αγρινίου-Αστακού (Πλατυγιάλι) εξυπηρετεί διερχόμενο τουρισμό
- Ο παραθαλάσσιος παραϊόνιος δρόμος (διερχόμενο τουρισμό)
- Το παραλίμνιο κύκλωμα Τριχωνίδας και η διασύνδεση του με Ναύπακτο (περιηγητικό τουρισμό).
- Τα τοπικά δίκτυα της ορεινής Ναυπακτίας και ορεινής Τριχωνίδας.
- Όλες οι επιμέρους προσπελάσεις από τα κύρια οδικά δίκτυα προς ακτές, αρχαιολογικούς χώρους, λίμνες και λοιπά τουριστικά ενδιαφέροντα που επίσης εξυπηρετούν περιηγητικά τουρισμό.

Σύνοψη – Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας την ανωτέρω ανάλυση των τουριστικών ενοτήτων συμπεραίνουμε τα εξής ως προς τον ιδιαίτερο χαρακτήρα καθεμιάς:

Τουριστική περιοχή I (Ναύπακτος)

Είναι τουριστικά αναπτυσσόμενη περιοχή μέσης/ υψηλής στάθμης με παραθερισμό διερχόμενου τουρισμού, Β' κατοικίας. Βρίσκεται σε μικρή χρονοαπόσταση από Πάτρα, πάνω στο τουριστικό κύκλωμα Δελφών, Δυτικής Ελλάδας. Διαθέτει ικανοποιητική τουριστική υποδομή.

Τουριστική Περιοχή II (Μεσολόγγι)

Είναι τόπος οικολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος και ταυτόχρονα κέντρο περιηγητικού τουρισμού ευρύτερης περιοχής, με κέντρο το Μεσολόγγι το οποίο είναι σε στασιμότητα παρά το ότι είναι διοικητικό και ιστορικό κέντρο του νομού. Έχει μέτρια προσπέλαση και ελλιπή τουριστική υποδομή. Το Αιτωλικό

θεωρείται δευτερεύον κέντρο οικολογικής κυρίως σημασίας με οικολογική υποδομή.

Τουριστική περιοχή III (Ιόνιο)

Πρόκειται για μη ανεπτυγμένη περιοχή διερχομένου τουρισμού και παραθερισμού. Έχει κακή προσπέλαση και ελλιπή τουριστική υποδομή. Μύτικας, Πάλαιρος, Αστακός: Δευτερεύοντα τοπικά τουριστικά κέντρα μικρής εμβέλειας που έχουν τοπικές μόνο πιέσεις ανάπτυξης. Ο Αστακός είναι περισσότερο μικρό κέντρο, λόγω του λιμανιού και την άμεση σύνδεση του με τα Ιόνια νησιά και ευρύτερα την Ιταλία.

Τουριστική περιοχή IV (Αμβρακικός)

Είναι τουριστικά αναπτυσσόμενη περιοχή μέσης/ χαμηλής στάθμης, με δραστηριότητες παραθερισμού και διερχόμενου τουρισμού. Είναι επίσης τόπος οικολογικού ενδιαφέροντος. Έχει αρκετά καλή προσπέλαση, βρίσκεται σε μεγάλη χρονοαπόσταση από την Πάτρα. Διαθέτει χαμηλής στάθμης-ελλιπή τουριστική υποδομή. Η Αμφιλοχία ως κύριο κέντρο παρουσιάζει ελλιπή υποδομή. Η Βόνιτσα επίσης έχει ελλιπή υποδομή και παραμένει στάσιμη.

Τουριστική περιοχή V (Ορεινή Ναυπακτία)

Είναι περιοχή φυσικού ενδιαφέροντος, άμεσα εξαρτημένη από την I (Ναύπακτος), της οποίας αποτελεί ευρύτερη περιοχή εκτόνωσης. Έχει μέτρια έως κακή προσπέλαση και ελλιπή τουριστική υποδομή. Η Ναύπακτος θεωρείται αναπτυσσόμενο τουριστικό κέντρο με ικανοποιητική υποδομή στήριξης τουρισμού.

Τουριστικές περιοχές VI και VII (Λίμνες)

Είναι περιοχές φυσικού και εν μέρει οικολογικού ενδιαφέροντος, άμεσα εξαρτημένες από το Αγρίνιο, του οποίου αποτελούν ευρύτερη περιοχή εκτόνωσης-αστικής αναψυχής. Το Αγρίνιο μόνο έχει σχετικά καλή υποδομή στήριξης τουρισμού και θεωρείται αναπτυσσόμενο οικονομικό κέντρο περιφερειακής εμβέλειας. Έχουν μέτρια έως κακή προσπέλαση και ελλιπή έως ανύπαρκτη τουριστική υποδομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 1**ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (κατά δήμους και
Κοινότητες) 1993**

ΔΗΜΟΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ		ΔΩΜΑΤΙΑ		ΚΛΙΝΕΣ	
	(αριθμός)	(%)	(αριθμός)	(%)	(αριθμός)	(%)
Αγρίνιο	9	16,0	259	16,6	409	14,0
Αιτωλικό	2	3,6	22	1,4	43	1,5
Αμφιλοχία	5	8,9	149	9,5	271	9,5
Μεσολογγίου	5	8,9	272	17,4	513	17,6
Ναυπάκτου	10	17,9	294	19,0	568	19,7
Αντιρρίου	2	3,6	90	5,7	174	6,0
Βόνιτσας	5	8,9	112	7,1	213	7,3
Θέρμου	1	1,8	6	0,4	11	0,4
Κοινότητες						
Άνω Χώρα	1	1,8	39	2,5	84	2,9
Αράχωβας	1	1,8	6	0,4	11	0,4
Αστακού	3	5,3	81	5,2	157	5,4
Ελατούς	1	1,8	18	1,1	34	1,2
Κάτω Βασιλικής	1	1,8	14	0,9	26	0,9
Μενιδίου- Βάλτου	1	1,8	12	0,8	23	0,8
Μύτικα	4	7,1	75	4,8	142	4,9
Νερομάνας	1	1,8	11	0,7	22	0,7
Παλαίρου	1	1,8	20	1,3	41	1,4
Στρανώμης	1	1,8	25	1,6	57	1,9
Τερψιθέας	1	1,8	12	0,7	21	0,7
Τρύφου	1	1,8	46	2,9	89	3,0
ΣΥΝΟΛΟ	56	10,0	1563	100,0	2909	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 2**ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΠΡΕΒΕΖΗΣ (ΑΚΤΙΟ)
ΕΠΙΒΑΤΕΣ ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ CHARTERS (ΑΦΙΞΕΙΣ)**

1991	46.554
1992	51.467 + 10%
1993	70.164 + 36,3%
1994	80.734 + 15%
1995	99.550 + +23,3%
1996	92.189 – 7,3%

Πηγή: Ε.Ο.Τ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3**ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ & ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ
(ΕΚΤΟΣ CAMPING) Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ**

ΕΤΟΣ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
1980	85.379	13.804	99.183
1985	90.675	19.964	110.639
1990	104.098	8.848	112.946
1993	11.692	8.807	120.499
1994	120.762	8.501	120.762
	(93%)	(7%)	

Πηγή: Ε.Ο.Τ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ & ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ ΚΑΤΑ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (1994)**

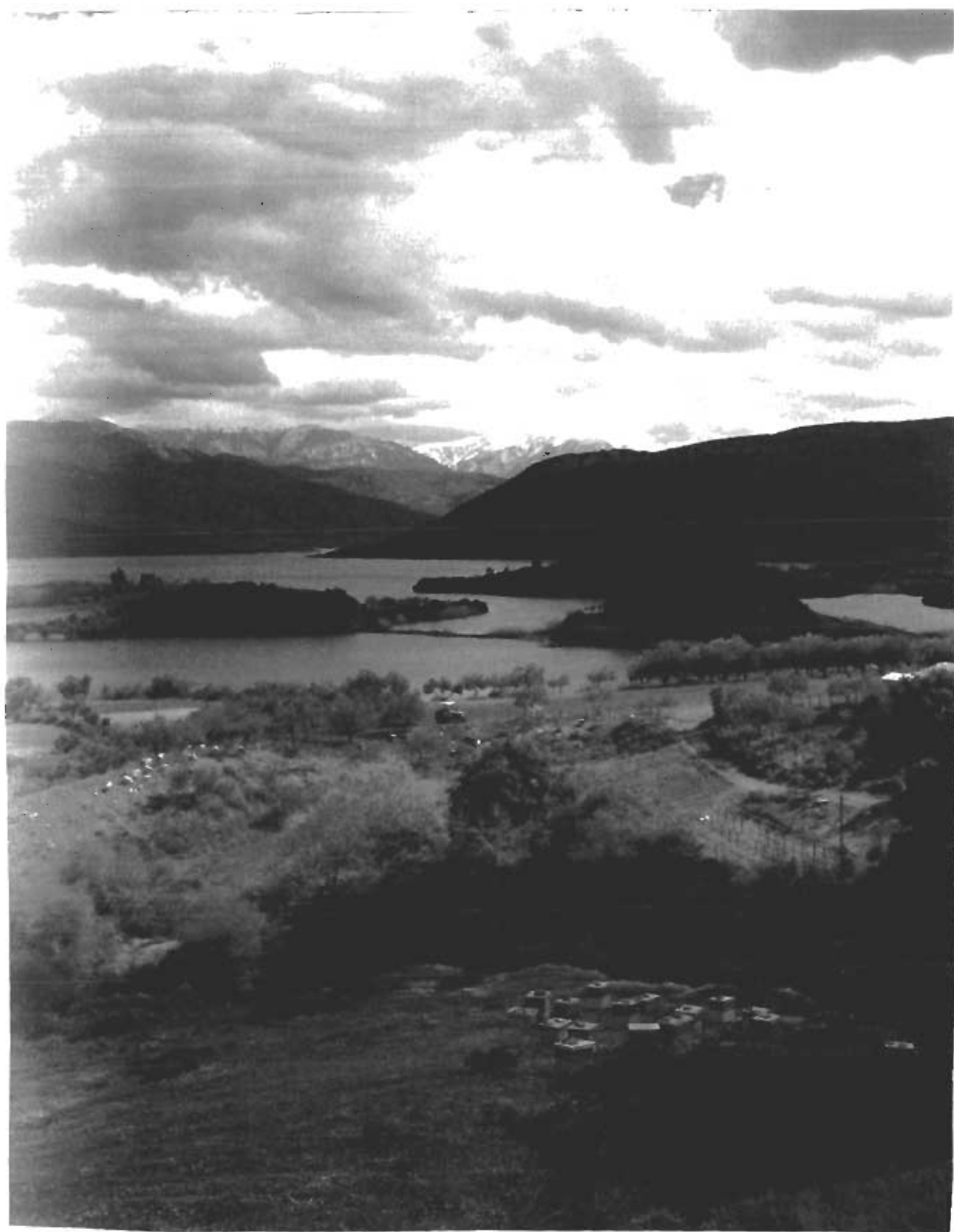
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
Ξενοδοχεία Πολυτελείας	-	-
» Α' Τάξης	-	-
» Β' Τάξης	60.743	5.254
» Γ' Τάξης	44.923	2.099
» Δ' Τάξης	-	-
» Ε' Τάξης	9.178	468
Bungalows Πολυτελείας	-	-
» Α' Τάξης	-	-
» Β' Τάξης	-	-
» Γ' Τάξης	-	-
» Δ' Τάξης	-	-
» Ε' Τάξης	-	-
Μοτέλ Πολυτελείας		
» Α' Τάξης	-	-
» Β' Τάξης	5.192	85
» Γ' Τάξης	-	-
Επιπλωμένα Διαμερίσματα		
» Α' Τάξης	-	-
» Β' Τάξης	483	4
» Γ' Τάξης	-	-
Ξενώνες Α' Τάξης	-	-
» Β' Τάξης	120	29
ΣΥΝΟΛΟ	120.639	7.906

ΠΗΓΗ: Ε.Ο.Τ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5**ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ & ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ
ΣΤΑ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ Ν.
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (1994)**

	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ		ΗΜΕΔΑΠΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ
	αρ.	%	αρ.	%	αρ.
1990	17.145	7,2	220.169	92,8	237.316
1991	15.883	6,9	212.103	93,1	227.936
1992	15.808	7,0	225.013	93,0	240.821
1993	13.220	5,6	220.016	94,4	233.236
1994	26.881	10,0	232.573	90,0	259.454
1995	17.337	6,4	251.203	93,6	268.540

ΠΗΓΗ: Ε.Ο.Τ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 ΕΡΓΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Κατά τη φάση σύνθεσης αποτελεσμάτων και σχεδιασμού παρουσιάζεται το συνολικό πλέγμα των έργων που εκτιμάται ότι θα υποστηρίξουν τη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης του νομού, είτε πρόκειται για αμιγώς τουριστικά έργα, είτε όχι.

Πιο συγκεκριμένα το πλέγμα αυτό θα περιλαμβάνει:

- I. Έργα οδικής ρύθμισης και βελτίωσης
- II. Έργα περιβαλλοντικής προστασίας
- III. Έργα αξιοποίησης τουριστικών πόρων
- IV. Έργα αξιοποίησης πολιτιστικών πόρων
- V. Έργα τουριστικής ανωδομής

Ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση τους με τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη που αυτά θα φέρουν στο νομό.

3.2 ΕΡΓΑ ΟΔΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ

3.2.1 ΠΑΡΑΙΟΝΙΑ ΟΔΟΣ (Αιτωλικό – Αστακός – Άκτιο)

Ο άξονας αυτός και κυρίως η λειτουργική βελτίωση του θα αυξήσει την επισκεψιμότητα στις ακτές, θα μειώσει το κόστος μεταφοράς με άμεση επίπτωση την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών και συνακόλουθα της τουριστικής κατανάλωσης και της αντίστοιχης ή ανάλογης προσφοράς.

Το σύνολο αυτών των άμεσων επιπτώσεων θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας στο χώρο αυτό, όπου ένα μέρος τουλάχιστον της τουριστικής δαπάνης θα ενεργοποιήσει την αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος της περιοχής.

3.2.2 ΑΓΡΙΝΙΟ – ΠΛΑΤΥΓΙΑΛΙ – ΑΣΤΑΚΟΣ

Η οδική αυτή διέξοδος ή βελτίωση της διεξόδου του αστικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας του νομού, αλλά και του οδικού άξονα προς τη θαλάσσια περιοχή θα έχει τα ακόλουθα αποτελέσματα:

- ❖ Θα διευκολύνει την ταχεία προσέγγιση του αστικού πληθυσμού και των δια του Αγρινίου διερχομένων ή διαμενόντων επισκεπτών – τουριστών στη θαλάσσια

περιοχή. Ταυτόχρονα θα αυξήσει τη διακίνηση στη χωρική τουριστική ενότητα και το μέσο όρο παραμονής στον αστικό χώρο του Αγρινίου. Και οι δύο αυτές περιπτώσεις θα έχουν άμεση επίδραση στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και της αντίστοιχης απασχόλησης στην περιοχή.

- ❖ Επιπλέον η κατασκευή της οδικής αυτής αρτηρίας θα προκαλέσει απασχόληση 50 περίπου απασχολουμένων για τα επόμενα τέσσερα έτη.

3.2.3 ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

Η οδική αυτή παρακαμπτήριος οδός θα αποσυμφορήσει το κυκλοφοριακό στην πόλη της Ναυπάκτου. Ενδεχομένως να μειώσει σχετικά την προσκαλούμενη από τους διερχόμενους οικονομική δραστηριότητα, θα προστατεύσει όμως το μνημειακό και αρχαιολογικό χαρακτήρα αυτής της ιδιαίτερης αξίας πόλης με άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση της τουριστικής διακίνησης και παραμονής σε αυτήν, όπου με αύξηση του μέσου όρου παραμονής ή και επίσκεψης, είναι αυτονόητο ότι θα προκληθεί τουλάχιστον ανάλογη αύξηση της τουριστικής ζήτησης, της προσφοράς και συνακόλουθα του εισοδήματος και της απασχόλησης.

3.2.4 ΠΕΡΙΜΕΤΡΙΚΗ ΟΔΟΣ ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟΥ

Οδικό έργο μικρής κλίμακας έχει στόχο να αποτρέψει τα κυκλοφοριακά προβλήματα μέσα στο οικιστικό σύνολο και να επιτρέψει με τον τρόπο αυτό την ανετότερη διαβίωση των κατοίκων και των επισκεπτών με άμεση επίπτωση την αύξηση της παραμονής.

Είναι φανερό ότι το μέγεθος του κόστους αυτού του έργου με την ελάχιστη προκαλούμενη απασχόληση θα έχει δυσανάλογη, σε σχέση με το κόστος, θετικές επιπτώσεις στη κοινωνική διαβίωση και στον τοπικό τουρισμό.

3.2.5 ΕΘΝΙΚΗ ΟΔΟΣ ΑΝΤΙΡΡΙΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (περιοχή Αιτωλοακαρνανίας)

Παρά το ότι ο άξονας αυτός είναι γενικότερης και εθνικής σημασίας, η σχέση του με τον τουρισμό του νομού θα είναι άμεση και καθοριστική για τους ακόλουθους λόγους:

- ❖ Θα αυξήσει εμπορικά και επιβατικά τη διακίνηση τόσο μέσα στα πλαίσια της εθνικής επικράτειας, όσο και από τον Ευρωπαϊκό χώρο.

- ❖ Η αύξηση αυτού του ανοίγματος προς τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο θα προκαλέσει την αύξηση της δυναμικής επίσκεψης στο χώρο του νομού, επομένως και στις τουριστικές χωρικές ενότητες με απροσδιόριστα, αλλά άκρως θετικά οικονομικά αποτελέσματα. Αυτό όμως που είναι σχετικά προσεγγίσιμο σε σχέση με το «αναλογούν» στο νομό κόστος κατασκευής είναι η ετησίως και για τέσσερα έτη προκαλούμενη άμεση απασχόληση αρκετών εργαζομένων.

3.3 ΕΡΓΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

3.3.1 ΕΡΓΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ

Είναι γεγονός ότι έργα περιβαντολογικής προστασίας του τύπου βιολογικών καθαρισμών, συλλογής και απόρριψης απορριμμάτων είναι έργα γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος για αυτό και για πολλούς δεν θεωρούνται ότι πρέπει να καταχωρηθούν ως έργα για την τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου.

Η φαινομενικά σωστή αυτή θέση ανατρέπεται, εάν προσδιοριστεί σωστά η φύση και ο ρόλος του τουρισμού σε τοπική κλίμακα. Εάν δηλαδή η ετησίως ιδιαίτερα διαμορφούμενη τουριστική κατανάλωση σε μια περιοχή μεγεθυνθεί σε τέτοιο βαθμό όπου η σχέση μεταξύ αυτής και της εθνικοτοπικής ιδιωτικής κατανάλωσης τείνει προς το 1 ή και σε μεγαλύτερο βαθμό από το 1 τότε σημαίνει ότι ο κοινωνικός χαρακτήρας του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο τείνει να είναι ίσος ή και μεγαλύτερος της εθνικοτοπικής διαβίωσης.

Είναι προφανές ότι οι πολιτικές αντιμετωπίσεις μιας τέτοιας τάσης θα πρέπει να παίρνουν εξίσου σοβαρά και την τουριστική κατανάλωση και την εθνικοτοπική ιδιωτική κατανάλωση και επομένως σε κάθε πρόταση έργων ή ενεργειών θα συνυπάρχουν και οι δύο σημασίες και οι σκοπιμότητες για την πραγματοποίησή τους.

- I. Αποχέτευση βιολογικού καθαρισμού κοινότητας Αστακού
- II. Αποχέτευση βιολογικού καθαρισμού κοινότητας Μενιδίου
- III. Αποχέτευση βιολογικού καθαρισμού δήμου Αμφιλοχίας
- IV. Βιολογικός καθαρισμός δήμου Ναυπάκτου
- V. Ολοκλήρωση – επέκταση αποχέτευσης δήμου Αιτωλικού

VI. Δημιουργία νέου χώρου απόρριψης απορριμμάτων δήμου Μεσολογγίου

Καθίσταται σαφές ότι τα προαναφερθέντα προτεινόμενα έργα συνιστούν ένα περιορισμένο αριθμό από το σύνολο των προτεινόμενων παρεμφερών έργων στα διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα για το νομό. Τα έργα αυτά επελέγησαν και ως τουριστικά, εξαιτίας του ότι η μη πραγματοποίησή τους θα επηρεάσει στο άμεσο μέλλον αρνητικά το παραθαλάσσιο περιβάλλον με αντίστοιχα αρνητικές συνέπειες στον τουρισμό των περιοχών αυτών.

Πέρα από τις θετικές επιδράσεις, που θα έχει η λειτουργία των έργων αυτών στο περιβάλλον και συνακόλουθα στη γενικότερη κοινωνική και τουριστική παραμονή στους χώρους αυτούς, θα απασχολήσουν κατά τη διάρκεια κατασκευής τους, ένα μεγάλο σύνολο ατόμων.

3.3.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ

Το έργο αυτό θεωρείται απολύτως απαραίτητο αφού αποσκοπεί στην προστασία της μεγαλύτερης λίμνης της χώρας (επιφάνειας 96,500 τ.χλμ.) , η οποία και διαθέτει πλουσιότερη χλωρίδα και πανίδα. Το έργο προστασίας της λίμνης Τριχωνίδας συνιστά μια καθ' όλα σύνθετη δράση που θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- Λεπτομερή χαρτογράφηση της λίμνης και του περιβάλλοντος χώρου
- Επακριβή οριοθέτηση της ζώνης προστασίας στην παράκτια επιφάνεια
- Περιμετρικό δρόμο στην εκτός ζώνης προστασίας περιοχή
- Περιμετρικό μονοπάτι εντός ζώνης προστασίας πρωτίστως για εύκολη προστασία και έλεγχο του χώρου και δευτερευόντως για περιπάτους και πεζοπορίες.
- Δημιουργία χωρικά συγκεκριμένων θέσεων διημέρευσης
- Δημιουργία θέσεων παρατηρητηρίων
- Θεσμοθέτηση όρων χρήσης της λίμνης

Είναι γεγονός ότι και οι υπόλοιπες πολύ μικρότερης εκτάσεως λίμνες του νομού (λίμνες Λυσιμαχείας, Αμβρακίας, Οζερός και Βουρκαρία) θα πρέπει να αντιμετωπιστούν κάτω από την ίδια λογική μέτρων και δράσεων προστασίας και αξιοποίησης έτσι ώστε να αποτελέσουν ένα ενιαίο σύνολο ή σύστημα λιμνών το οποίο θα περιλαμβάνει και τις τεχνητές λίμνες Κρεμαστών, Καστρακίου και Στράτου.

Για τις τελευταίες τρεις, τεχνικού χαρακτήρα λίμνες θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με ιδιαίτερη θεσμική διαδικασία ο τρόπος χρήσης τους μιας και αποτελούν ιδιοκτησία της ΔΕΗ μετά από αναγκαστική απαλλοτρίωση του αντίστοιχου χώρου για τη δημιουργία υδροηλεκτρικών έργων.

Οι λίμνες αυτού του είδους, σύμφωνα με το καταστατικό ίδρυσης τους και το καταστατικό της ΔΕΗ, επιτελούν τις ακόλουθες τρεις λειτουργίες:

- 1) Παραγωγή ενέργειας
- 2) Άρδευση περιοχών
- 3) Υδρεύσεις

Όπως είναι φανερό, βασική προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών γύρω από τις λίμνες είναι ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου, με οικονομικούς όρους, του υδάτινου χώρου της λίμνης.

Οι λίμνες αυτές, στα πλαίσια μιας αναπτυξιακής προσπάθειας τουριστικού χαρακτήρα, θα πρέπει να αποκτήσουν και άλλες λειτουργίες, οικονομικού περιεχομένου, προ όφελος των κατοίκων των κοινοτήτων των γειτονικών περιοχών.

3.4 ΕΡΓΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται έργα καθαρά τουριστικού χαρακτήρα που σκοπό έχουν να καταστούν αφενός πόλοι έλξης για τους τουρίστες και αφετέρου να συντελέσουν στη επιμήκυνση παραμονής στο χώρο με ευεργετικές επιπτώσεις στην αύξηση του τοπικού εισοδήματος και της απασχόλησης.

3.4.1 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΤΡΙΧΩΝΙΔΑΣ

Η λίμνη Τριχωνίδα εξαιτίας του μεγέθους της και των δυνατοτήτων που προσφέρει θα πρέπει να καταστεί μεγάλο λιμναίο ψυχαγωγικό κέντρο. Η προοπτική αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία προσαρμοσμένων στο περιβάλλον, παράκτιων εγκαταστάσεων προβλητών για ιστιοπλοϊκά σκάφη καθώς και αντίστοιχων μικρής κλίμακας εγκαταστάσεων διημέρευσης (εστίασης και αναψυχής) στους ευρύτερους χώρους των κοινοτήτων της λίμνης.

Ένα τέτοιο πρόγραμμα θα προσφέρει τα εξής:

- Την ανάπτυξη της επαγγελματικής και ερασιτεχνικής αλιείας σε ορθολογική βάση.
- Την διευκόλυνση της παράκτιας επικοινωνίας

- Την παραλίμνια διημερευτική παραμονή με δυνατότητες περιπάτου
- Την ανάπτυξη της ιστιοπλοΐας με βαρκάδα και άλλες μορφές ναυτάθλησης

Το πρόγραμμα αυτών των εγκαταστάσεων στην λίμνη Τριχωνίδα θα πρέπει να περιέχει τα πιο κάτω στοιχεία τα οποία και θεωρούνται στοιχειωδώς αναγκαία τόσο για την ανάπτυξη του γενικότερα λιμναίου τουρισμού, που ο Ν. Αιτωλοακαρνανίας κατέχει τις καλύτερες προϋποθέσεις, όσο και για τον αποτελεσματικό έλεγχο αυτής της μορφής ανάπτυξης στην πρώτη φάση της.

- Παράκτιες ελαφρές εγκαταστάσεις αποδυτηρίων και συναφών υπηρεσιών
- Εγκαταστάσεις σηματοδότησης του υδάτινου χώρου για διαφοροποιημένη χρήση (π.χ. ιστιοπλοΐα, κολύμβηση, ναυταθλητικούς αγώνες και γενικά για διαδρόμους πλεύσης
- Παράκτιες εγκαταστάσεις μουράγιων ή πλωτών εξέδρων
- Εγκαταστάσεις για την ανάπτυξη της επαγγελματικής και ερασιτεχνικής αλιείας, οι οποίες, όσον αφορά τον χαρακτήρα και τη μορφή τους είναι συναφείς με τις εγκαταστάσεις ιστιοπλοΐας.
- Εγκαταστάσεις κοινωνικού χαρακτήρα στον παραλίμνιο χώρο των κοινοτήτων λίμνης θα εξασφαλίζουν αφενός τις προϋποθέσεις για εκδρομικές ημερεύσεις και αφετέρου λόγω γεινίασης τους με τις κοινότητες θα αυξήσουν την ενεργό καταναλωτική ζήτηση σ' αυτές με ότι θετικό αυτό συνεπάγεται.

Αξίζει να αναφερθεί η μετατροπή της τεχνητής λίμνης του Στράτου σε περιοχή για διεξαγωγή αγώνων σκι. Ήδη το Σεπτέμβρη του 2000 πραγματοποιήθηκε το παγκόσμιο πρωτάθλημα θαλάσσιου σκι. Άμεσα αποτελέσματα η διαφήμιση της περιοχής και κατ' επέκταση της χώρας σε διεθνές επίπεδο και σαφώς η αύξηση της τοπικής οικονομίας από την φιλοξενία στο Αγρίνιο, των αθλητών, αθλητικών παραγόντων και δημοσιογράφων.

3.4.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟΥ ΔΡΟΜΙΣΚΟΥ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ-ΑΣΤΑΚΟΥ-ΜΥΤΙΚΑ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η ανάπτυξη ενός τέτοιου δρομίσκου ενώ φαίνεται ως πλεονάζουσα ενέργεια ή ως είδος πολυτελείας, στην πραγματικότητα και σε σχέση με τα συγκριτικά μεγάλα πλεονεκτήματα (τοπίου, κλίσης εδάφους, ελκυστικά οικιστικά

σύνολα στην παραθαλάσσια γραμμή) η πραγματοποίηση ενός τέτοιου έργου θα δώσει σημαντική ευκαιρία για την ανάπτυξη ενός είδους τουριστικής και αθλητικής δραστηριότητας με μεγάλα πλεονεκτήματα για την Ελλάδα και για τον χώρο ιδιαίτερα και θα αποτελέσει πηγή έλξης για την πραγματοποίηση πανελληνίων, ευρωπαϊκών, ακόμα και παγκόσμιων αγώνων.

3.5 ΕΡΓΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη προσέγγιση για να αποδεχτεί κανείς ότι έργα ανάδειξης και αξιοποίησης μνημείων, μνημειακών συγκροτημάτων και πολιτιστικών εγκαταστάσεων ενισχύουν την γενικότερη εικόνα ενός τόπου που προσφέρεται για επίσκεψη και εκ παραλλήλου συνεισφέρει στην διατήρηση της ιστορίας και εθνικής μας κληρονομιάς.

Τέτοια έργα προσφέρουν δυνατότητες πολιτιστικής ενεργοποίησης των τουριστών – επισκεπτών με άμεση επίπτωση στην επιμήκυνση της παραμονής της αύξησης της καταναλωτικής δαπάνης και συνακόλουθα του εισοδήματος και της απασχόλησης των απασχολουμένων με τον τουρισμό.

3.5.1 ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Η ίδρυση και λειτουργία ενός τέτοιου κέντρου το οποίο θα μπορεί να πληροφορεί για όλες τις δυνατότητες της τουριστικής διακίνησης στο χώρο του νομού και για την σύνδεση του νομού με τη χώρα, θεωρείται, με τα σημερινά δεδομένα (σύνδεση Ρίου-Αντιρρίου και άξονος Αντιρρίου-Ιωαννίνων), απόλυτα αναγκαίο.

Οι πληροφορίες που μπορεί να προσφέρει το Κέντρο Τουριστικής Πληροφόρησης αφορούν στις:

- Δυνατότητες μεταφοράς και διακίνησης τόσο εντός του νομού όσο και σε σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα
- Δυνατότητες διανυκτέρευσης στα αστικά κέντρα και στις κοινότητες
- Δυνατότητες διημέρευσης
- Δυνατότητες αγορών
- Δυνατότητες διασκέδασης και
- Δυνατότητες περί των διαφόρων ενεργοποιημένων μορφών τουρισμού στο νομό.

3.5.2 ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΒΙΟΤΟΠΟΥ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Περιγραφή του έργου

Το προτεινόμενο έργο αναφέρεται στην δημιουργία «εκθεσιακού χώρου» του βιοτόπου της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου με παραπέρα δραστηριοποίηση στην περιοχή Λεσίни, Φραξός, λόγω ειδικών περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων των περιοχών, καθώς επίσης και την κατασκευή ξενώνα στο Λεσίни.

Σκοπιμότητα – Περιγραφή του έργου

Ο υγροβιότοπος του Μεσολογγίου-Αιτωλικού είναι ένας από τους μεγαλύτερους της Μεσογείου, έχει ανακηρυχθεί προστατευόμενη περιοχή.

Στον σημαντικό αυτό υγροβιότοπο τα τελευταία 30 χρόνια έγιναν πολλές επεμβάσεις στη μείωση της ιχθυοπαραγωγής, ενώ τα παράνομα κτίσματα, καταστρέφουν το οικοσύστημα που είναι τόσο σημαντικό για την ύπαρξη της λιμνοθάλασσας.

Η δημιουργία του «εκθεσιακού χώρου» της λιμνοθάλασσας θα επιδράσει θετικά στην γενικότερη ευαισθητοποίηση κατοίκων και επισκεπτών.

Οι ενέργειες και οι δραστηριότητες στα πλαίσια του «εκθεσιακού χώρου» θα είναι οι παρακάτω:

- 1) Ενέργειες ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και προσαρμογής συμπεριφοράς κατοίκων. Προβλέπονται και κατά την διάρκεια της υλοποίησης των ενεργειών και μετά τις εργασίες αποκατάστασης, ενέργειες για την παρουσίαση της «πριν» και «μετά» κατάστασης, προβολής των οικολογικών ιδιοτεροτήτων του κάθε βιοτόπου και ιδιαίτερα της σχέσης του με τα είδη των πτηνών που, είτε σαν ενδημικά, είτε σαν αποδημητικά, εξαρτώνται από τον βιότοπο. Επίσης, με διατήρηση στοιχείων, φωτογραφιών και επιλεγμένων χώρων του βιότοπου σε διάφορα στάδια αποκατάστασης θα υποβοηθείται είτε από το ευρύτερο κοινό κατανόηση της ζημιάς που μπορεί να επιφέρει η χωρίς σεβασμό παρέμβαση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Τα στοιχεία αυτά θα είναι διαθέσιμα και επισκέψιμα και σε σχολεία σε πλαίσια εκπαιδευτικών εκδρομών.
- 2) Ανάπτυξη διαφοροποιημένων τουριστικών δραστηριοτήτων (ανάπτυξη ήπιων και εναλλακτικών

μορφών τουρισμού), και περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των «συμβατικών» τουριστών.

Περιλαμβάνονται οι παρακάτω ενέργειες:

- Προσέλκυση ειδικών ομάδων τουριστών, μέσω της δημιουργίας της κατάλληλης υλικό-τεχνικής υποδομής όπως:
 - Δημιουργία ξενώνα
 - Παρατηρητήρια
 - Περίπτερα
 - Κέντρο πληροφόρησης κοινού
 - Βιβλιοθήκη και αίθουσα προβολής
- Παραγωγή κατάλληλων ενημερωτικών μέσων και μέσων προβολής της περιοχής όπως:
 - Δημοσιεύσεις
 - Φυλλάδια και προσπέκτους
 - Ταινίες, video, κ.λ.π.
- Εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παραδοσιακών ομάδων τουριστών της ευρύτερης περιοχής με:
 - Παραγωγή εκλαϊκευμένου, ενημερωτικού υλικού (προσπέκτους, ταινιών, video κλπ) για την πανίδα και την χλωρίδα των περιοχών.
 - Διοργάνωση, σε συνεργασία με τουριστικούς πράκτορες, συντόμων κύκλων μαθημάτων και παράλληλη ξενάγηση των τουριστών στην περιοχή.
- Ειδικό βάρος θα δοθεί στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των νέων (της σχολικής ηλικίας) κατοίκων της ευρύτερης περιοχής και τουριστών ή επισκεπτών με την λειτουργία ειδικών εκπαιδευτικών τμημάτων και την χρήση προηγούμενων μεθόδων ενημέρωσης.

Βεβαίως θα γίνεται αξιοποίηση των διατηρηθέντων στοιχείων περιοχών σε διάφορες φάσεις, που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Το μουσείο θα παρουσιάζει τα στάδια αποκατάστασης με ανάλογο έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό.

Μετά την εκτέλεση των προτεινόμενων ενεργειών ο βιότοπος με ειδικές παρουσιάσεις ενέργειες ενημέρωσης θα αποτελέσει και «επίδειξη» τρόπου αποκατάστασης και αξιοποίησης.

Φορείς υλοποίησης του έργου

Οι δήμοι και οι κοινότητες της περιοχής.

Συνάφεια με άλλα έργα

Το έργο έχει έμμεση συνάφεια με τα έργα αξιοποίησης των ακτών του νομού και με τα έργα ανάπτυξης του ιστορικού κέντρου του Μεσολογγίου.

Δείκτες:

Φυσικοί: δημιουργία ξενώνα, παρατηρητηρίων, κέντρων ενημέρωσης, στην περιοχή του βιότοπου της λιμνοθάλασσας.

Επιπτώσεων: αύξηση του τουριστικού ρεύματος με την προσέλκυση τουριστών, αύξηση των διανυκτερεύσεων, αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων της περιοχής.

3.6 ΕΡΓΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΩΔΟΜΗΣ

3.6.1 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΞΕΝΩΝΩΝ

Η κατασκευή ενός δικτύου ξενώνων στον ορεινό όγκο του νομού (αποτελούμενο αρχικά από 7 ξενώνες συνολικής δυναμικότητας 350 κλινών), θα επιτρέψει τη δημιουργία και λειτουργία εγκαταστάσεων φιλοξενίας, απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού ανεξαρτήτως μορφής.

Οι ξενώνες αυτοί θα πρέπει να κατασκευαστούν και λειτουργήσουν από δήμους και κοινότητες της περιοχής κατά πρότυπο τρόπο, ώστε να αποτελέσουν λειτουργικό μοντέλο ανάπτυξης ορεινού τουρισμού.

3.6.2 ΜΑΡΙΝΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Η Μαρίνα Μεσολογγίου, έργο μεγάλης δαπάνης, θα επιτρέψει την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, αναζωογονώντας ταυτόχρονα την οικοδομική δραστηριότητα στην πόλη του Μεσολογγίου.

3.6.3 ΤΥΠΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ

Περιγραφή του έργου

Στόχος της ενέργειας είναι η δημιουργία παραδοσιακού ξενώνα (χάνι) σε περιοχή κοντά σε παραδοσιακό οικισμό του νομού.

Το έργο που περιγράφεται παρακάτω, είναι για ένα ξενώνα που όμως μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν δείγμα για την δημιουργία περισσότερων σε διάφορα μέρη του νομού.

Σκοπιμότητα του έργου

Η ενέργεια εντάσσεται στα μέτρα δημιουργίας τουριστικής υποδομής. Δεδομένου του γεγονότος ότι η τουριστική ανάπτυξη δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και αλλαγή της φυσιογνωμίας του περιβάλλοντος, η δημιουργία του παραδοσιακού ξενώνα, ο οποίος θα δένει με το τοπικό «χρώμα», θα συμβάλει στην ανάδειξη και προβολή της φυσιογνωμίας της περιοχής, και την διατήρηση και προβολή των τοπικών παραδοσιακών εδεσμάτων, αποτελώντας έτσι πρότυπο για την ανάπτυξη όχι μόνο στην συγκεκριμένη περιοχή, αλλά και συνολικά στο νομό.

Στόχος του έργου είναι να προσελκύσει επισκέπτες του Σαββατοκύριακου, αλλά και η δημιουργία υποδομής για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού στα παραδοσιακά χωριά της περιοχής ορεινής Ναυπακτίας.

Περιγραφή εγκαταστάσεων

Το έργο του ξενώνα θα περιλαμβάνει:

- Ξενώνα Α' τάξης, 80 δωματίων (135 κλινών),
- 2 εστιατόρια, 1 αναψυκτήριο,
- πάρκινγκ.

Χωρική τοποθέτηση

Η χωρική τοποθέτηση των ξενώνων είναι η παρακάτω:

Ο ξενώνας θα δημιουργηθεί στον οδικό άξονα Στράτου – Γέφυρα Βέργας για να εκμεταλλευθεί την γειτνίαση με δραστηριότητες συσχετισμένες με την ανάδειξη της περιοχής της τεχνικής λίμνης του Καστρακίου.

Φορείς υλοποίησης του έργου

Ιδιώτες επενδυτές και με δημόσια χρηματοδότηση/ επιδότηση, μπορεί να γίνει και με μικτή επιχείρηση από κοινότητες.

Συνάφεια με άλλα έργα

Το έργο σχετίζεται με τα έργα προστασίας και αξιοποίησης των λιμνών του νομού, καθώς και με τα έργα αξιοποίησης των ορεινών μονοπατιών του νομού.

Δείκτες:

Φυσικοί: κατασκευή και λειτουργία ενός παραδοσιακού, Α' τάξης ξενώνα δυναμικότητας 135 κλινών.

Επιπτώσεων: αύξηση των διανυκτερεύσεων στην περιοχή, αύξηση των επισκεπτών του Σαββατοκύριακου, αύξηση του εισοδήματος στην περιοχή.

3.6.4 ΑΓΚΥΡΟΒΟΛΙΟ – ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΜΙΚΡΩΝ ΣΚΑΦΩΝ ΑΝΑΨΥΧΗΣ

Περιγραφή του έργου

Ένα από τα έργα που προτείνονται για την τουριστική ανάπτυξη του νομού Αιτωλοακαρνανίας είναι και η κατασκευή αγκυροβολίου – καταφυγίου μικρών σκαφών αναψυχής στις ακτές του νομού.

Εκτός από την κάλυψη των αναγκών μικρών σκαφών θα εξυπηρετούνται και οι αυξανόμενες ανάγκες των τουριστών που χρησιμοποιούν τον συγκεκριμένο τρόπο διακοπών (τροφοδοσίας, προμήθειας καυσίμων, ειδών σκαφών, αγοράς τουριστικών ειδών, κλπ.).

Σκοπιμότητα του έργου

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα σκάφη διασχίζουν τις ελληνικές θάλασσες προσφέροντας ένα γοητευτικό και προσιτό τρόπο διακοπών σε Έλληνες και ξένους που θέλουν να χαρούν την ομορφιά των νησιών και των ελληνικών θαλασσών.

Ο συνδυασμός των γοητευτικών νησιών του Ιονίου με τις όμορφες νοτιοδυτικές ακτές του νομού Αιτωλοακαρνανίας αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης μικρών σκαφών αναψυχής στην ευρύτερη περιοχή και καθιστούν επιτακτική την ύπαρξη αγκυροβολιών για την εξυπηρέτηση των συνεχών αυξανόμενων αναγκών.

Τις ανάγκες αυτές έρχεται να καλύψει η κατασκευή ενός μικρού σχετικά αγκυροβολίου, 100 περίπου σκαφών του οποίου ο ρόλος θα είναι συμπληρωματικός μια και ο κύριος όγκος των σκαφών αναψυχής θα εξυπηρετούνται από την μαρίνα που προβλέπεται να κατασκευαστεί στην περιοχή του Μεσολογγίου.

Η ύπαρξη ήδη μιας μαρίνας στο νομό δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την κατασκευή του βοηθητικού αγκυροβολίου γιατί οι ανάγκες του γιώτινγκ στη χώρα μας είναι ραγδαία αυξανόμενες. Στο γεγονός αυτό συμβάλλουν αρκετοί παράγοντες.

Πρώτον η Ελλάδα είναι από τις καλύτερες χώρες για γιώτινγκ. Δεύτερον όλο και περισσότεροι Έλληνες αλλά και ξένοι (Ιταλοί, Γάλλοι, κλπ.) ανακαλύπτουν το σκάφος ως τρόπο διακοπών και τρίτον οι διακοπές με σκάφος κοστίζουν τελικά, λιγότερο από ότι σε ένα καλό ξενοδοχείο και προσφέρουν αξέχαστες εμπειρίες.

Το έργο εντάσσεται στο μέτρο δημιουργίας υποδομών για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Είναι επίσης στατιστικώς παραδεκτό ότι οι τουρίστες που χρησιμοποιούν τις μαρίνες είναι άτομα που ενδιαφέρονται για το πολιτιστικό επίπεδο των χωρών που επισκέπτονται, γεγονός που αν συνδυαστεί με την οργάνωση εκδρομών στα πλούσια πολιτιστικά μέρη του νομού, θα αποτελέσει μια σημαντική πηγή μετακίνησης τουριστών σε ολόκληρο το νομό.

Η δημιουργία επίσης βοηθητικών προς το αγκυροβόλιο επιχειρήσεων (εστιατόρια, ψαροταβέρνες, τουριστικά είδη, super market, κτλ.) θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα της οικονομικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στην κατασκευή του έργου που προτείνεται.

Τέλος, η κατασκευή της μαρίνας θα συμβάλλει στην αξιοποίηση των υποβαθμισμένων σήμερα ακτών της περιοχής Ιονίου και θα δώσει μια νέα δημιουργική πνοή σε ολόκληρη την περιοχή.

Χωρική τοποθέτηση του έργου

Η θέση που προτείνεται για την κατασκευή αγκυροβολίου θα αναζητηθεί στην παραλιακή ζώνη Αστακού – Μύτικα – Παλαιού με επίκεντρο την περιοχή του Αστακού.

Περιγραφή εγκαταστάσεων

Οι προτεινόμενες εγκαταστάσεις είναι οι παρακάτω:

- Χώρος αγκυροβολιάς των σκαφών, ο οποίος θα μπορεί να εξυπηρετεί την περίοδο αιχμής μέχρι 100 κότερα
- Δεξαμενές καυσίμων με τον αντίστοιχο εξοπλισμό αντλιών
- Δεξαμενές πόσιμου νερού, με τον αντίστοιχο εξοπλισμό αντλιών
- Εγκαταστάσεις παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και τηλεφώνου
- Εγκαταστάσεις συλλογής και αποκομιδής στερεών και υγρών αποβλήτων

Συσχέτιση με άλλα προτεινόμενα έργα

Το έργο συσχετίζεται με τα έργα αξιοποίησης των ακτών του νομού και το έργο βιολογικού καθαρισμού της κοινότητας του Αστακού.

Φορείς υλοποίησης του έργου

Την υλοποίηση του έργου καταφυγίου μικρών σκαφών αναψυχής προτείνονται να τα αναλάβει ο Ε.Ο.Τ σε συνεργασία με ιδιώτες

Δείκτες:

Φυσικοί: δημιουργία 100 θέσεων ελλιμενισμού. Δημιουργία 5 νέων θέσεων εργασίας-

Επιπτώσεων: αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων της περιοχής. Προσέλκυση των τουριστών και ικανοποίηση των αναγκών τους με άμεση συνέπεια τη δημιουργία θετικής εικόνας για τη χώρα μας και τον τρόπο φιλοξενίας της και βέβαια την θετική διαφήμιση της στο εξωτερικό.

3.6.5 ΜΙΚΡΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Περιγραφή του έργου

Το έργο αναφέρεται στην δημιουργία συνεδριακού κέντρου (150 ατόμων) το οποίο θα χρησιμοποιείται για την οργάνωση συνεδρίων τοπικής, περιφερειακής και εθνικής εμβέλειας, καθώς και ημερίδων, εκθέσεων, σεμιναρίων και άλλων συναφών εκδηλώσεων.

Το έργο περιλαμβάνει:

- Την μελέτη και σχεδιασμό του κέντρου
- Την κατασκευή των απαραίτητων κτιριακών εγκαταστάσεων
- Την οργάνωση και στελέχωση με βασικό προσωπικό δυναμικό (διευθυντών, τεχνικών και βοηθητικού προσωπικού)

Σκοπιμότητα του έργου

Η ενέργεια εντάσσεται στα μέτρα δημιουργίας τουριστικής και πολιτιστικής υποδομής.

Ο συνεδριακός τουρισμός σαν μια ειδική μορφή τουρισμού, παρουσιάζει κάθε χρόνο, σταθερή αύξηση.

Οι ομάδες των συνεδριακών τουριστών, αποφέρουν σημαντικά οικονομικά οφέλη, ενώ παράλληλα προβάλουν και τον

τόπο διεξαγωγής των συνεδρίων, πράγμα που έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην ευρύτερη περιοχή.

Με βάση σχετικές μελέτες, ένας συνεδριακός τουρίστας δαπανά, περίπου τρεις φορές περισσότερα από ότι ένας απλός τουρίστας, ενώ ο επιμερισμός αυτής της δαπάνης είναι 50% στα ξενοδοχεία, πάνω από 20% σε τρόφιμα, ποτά, και το υπόλοιπο σε άλλες δραστηριότητες όπως αγορές, διασκέδαση κλπ.

Στην Ελλάδα η αγορά του συνεδριακού τουρισμού είναι μια ανερχόμενη αγορά με σημαντικές προοπτικές.

Περιγραφή εγκαταστάσεων

Θα επιλεγεί κτίριο δυνάμενο να αναμορφωθεί, επεκταθεί και προσαρμοστεί στις προδιαγραφές ενός μικρού συνεδριακού κέντρου, κατά προτίμηση με κάποια ιστορική ή αρχιτεκτονική ιδιαιτερότητα.

Οι προτεινόμενοι χώροι είναι:

- Χώρος συνεδριάσεων, (συσκέψεων, διαλέξεων, σεμιναρίων, ομιλιών, κλπ.)
- Χώρος εκθέσεων
- Χώρος συνεστιάσεων (δεξιώσεων, συγκεντρώσεων, κλπ.)
- Χώρος υποδοχής-γραμματείας
- Γραφεία

Στις εγκαταστάσεις περιλαμβάνεται και η αγορά και εγκατάσταση απαραίτητου εξοπλισμού όπως:

- Καθισμάτων και τραπεζιών
- Εξέδρων και αναλογιών
- Οπτικοακουστικού εξοπλισμού, (ηχητικά συστήματα, φωτισμού, οθόνες προβολής και μηχανές προβολής, κινηματογραφική μηχανή προβολής, video, slides)
- Μεταφραστικές εγκαταστάσεις/ καμπίνες

Χωρική τοποθέτηση του έργου

Το συνεδριακό κέντρο προτείνεται να κατασκευαστεί στην περιοχή Αγρινίου – Ακτών Λίμνης Τριχωνίδας με δυνατότητα μελλοντικής αξιοποίησης του αεροδρομίου του Αγρινίου για ιδιωτικά αεροσκάφη.

Η επιλογή του τόπου κατασκευής του συνεδριακού κέντρου γίνεται με κριτήρια την εύκολη πρόσβαση, σε συνάρτηση με τον τόπο προέλευσης του κυρίου όγκου των συνεδρίων, την ύπαρξη της γενικότερης υποδομής, η οποία σχετίζεται με το γενικότερο τουριστικό πακέτο του συνεδρίου, καθώς επίσης και τη γενικότερη εικόνα που έχει καταφέρει να προβάλλει ο συγκεκριμένος τόπος

σαν χώρος διεξαγωγής συνεδρίων, που είναι πόλη με ήσυχο και γραφικό χρώμα, με πολιτιστική και πνευματική υπόσταση.

Φορείς υλοποίησης του έργου

Το συνεδριακό κέντρο θα λειτουργεί με τη μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας στην οποία θα μπορούν να συμμετέχουν:

- Δήμοι και κοινότητες της περιοχής
- Εμπορικό και βιομηχανικό επιμελητήριο
- Εμπορικός σύλλογος
- Άλλες επαγγελματικές ενώσεις

Συνάφεια με άλλα έργα

Το έργο σχετίζεται με τα έργα ανάπλασης Δασυλλίου Αγρινίου, το νέο μουσείο Αγρινίου, με τα έργα αποχέτευσης και βιολογικοί καθαρισμού του δήμου Αγρινίου, με το έργο της κατασκευής της οδού Αγρινίου Καρπενησίου.

Φυσικοί: δημιουργία συνεδριακού κέντρου δυναμικότητας 150 ατόμων.

Επιπτώσεων:

- Συμβάλλει στην προβολή του τόπου, σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.
- Επιτρέπει ανέξοδη διαφήμιση μέσω των συνεδρων, που λόγω της υψηλής κοινωνικοοικονομικής τους θέσης αποτελούν σημαντικό μέσο προβολής.
- Δημιουργεί προϋποθέσεις για επαναλαμβανόμενες διεξαγωγές συνεδρίων αλλά και για νέες επισκέψεις των συνεδρων στην περιοχή με άλλη σύνθεση και ιδιότητα
- Έχει άμεσα θετικά οικονομικά αποτελέσματα σε άλλες παραγωγικές τάξεις της ευρύτερης περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Όπως έχει αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, η τουριστική ανάπτυξη του νομού απαιτεί μια συνολική προσέγγιση και όχι περιστασιακές μεμονωμένες ενέργειες.

Μέσα στους σκοπούς της παρούσας μελέτης είναι να προταθούν όχι μόνο γενικά έργα τουριστικής υποδομής και ευρύτερης χρησιμότητας για το νομό που όμως, όπως εξηγήθηκε και προηγούμενα, είναι απαραίτητα και για την τουριστική ανάπτυξη, αλλά και ιδιαίτερα ειδικά έργα που μπορούν να λειτουργήσουν με σχετική οικονομική αυτοδυναμία και βιωσιμότητα και μπορούν να αποτελέσουν επιχειρηματικές δραστηριότητες συνεργασίας οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και φορέων του νομού, ή και της τοπικής ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Στα προηγούμενα κεφάλαια, αναπτύχθηκε το κατευθυντήριο πλαίσιο για την τουριστική ανάπτυξη του νομού με έργα η σκοπιμότητα των οποίων καλύπτεται κυρίως από κοινωνικοοικονομικά, περιβαλλοντικά και γενικότερα χωροταξικά και αναπτυξιακά κριτήρια, που επηρεάζουν όμως άμεσα την τουριστική ανάπτυξη του νομού.

Τα έργα έχουν διανεμηθεί στη φάση που αφορά έργα τουριστικής ανάπτυξης και στη φάση που αφορά έργα γενικότερης κοινωνικής ανάπτυξης και υποδομής.

Από την περιγραφή της χωρικής κατανομής των πόρων του νομού, αλλά και την ιδιαίτερη μορφολογία, διαχωρίστηκαν συγκεκριμένες περιοχές τουριστικής δραστηριότητας και περιγράφηκαν αναλυτικά οι τουριστικοί πόροι και κατά αντιστοιχία τα τουριστικά προφίλ των περιοχών αυτών.

Τα μέτρα που προτείνονται κατατάσσονται στα μέτρα του πλέγματος έργων που περιγράφηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο κατά λειτουργική διάκριση σε:

- ❖ Έργα αξιοποίησης τουριστικών πόρων
- ❖ Έργα αξιοποίησης πολιτιστικών πόρων
- ❖ Έργα τουριστικής ανωδομής

Τα αναφερθέντα στο κεφάλαιο 4,

- ❖ Έργα οδικής ρύθμισης και βελτίωσης

❖ Έργα περιβαλλοντικής προστασίας

Θεωρούνται απαραίτητα για την ανάδειξη των τουριστικών πόρων του νομού, καθώς επίσης και για την διευκόλυνση και προσέλκυση επενδυτών.

Σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα των προτεινόμενων έργων, καλείται να παίξει η χρονική αλληλεξάρτηση τους, καθώς και οι προτεραιότητες που οι τοπικοί φορείς θα θέσουν, ως προς την χρονική κατανομή υλοποίησης και βέβαια οι κάθε φορά διαθέσιμοι πόροι για την υλοποίηση των έργων.

4.2 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Για την ενημέρωση της ημεδαπής αγοράς – γιατί με την έρευνα που κάναμε, υπερτερεί της αλλοδαπής – χρειάζεται να εκπονηθούν μελέτες που θα περιλαμβάνουν:

- ❖ Έρευνα διερχομένων τουριστών για τις προτιμήσεις τους
- ❖ Προετοιμασία ειδικού τουριστικού οδηγού με έμφαση στις εναλλακτικές δυνατότητες βραχέων διακοπών
- ❖ Επιλογή σημείων στους οδικούς άξονες για την σήμανση περιοχών και εγκαταστάσεων τουριστικού ενδιαφέροντος
- ❖ Μελέτη και δημιουργία τράπεζας τουριστικών πληροφοριών και κρατήσεων με άμεση σύνδεση με τις τουριστικές επιχειρήσεις, ώστε να εξυπηρετούνται οι αφικνούμενοι στις εισόδους του νομού (σε συνδυασμό με τα Κέντρα Τουριστικής Πληροφόρησης που αναλύσαμε παραπάνω).

Το πρόγραμμα τουριστικής προβολής και ανάδειξης του νομού θα έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα γιατί θα ενισχύσει την αναγνωρισιμότητα των τουριστικών πόρων του νομού και για μακρύτερες διακοπές, είτε αυτές αναφέρονται στα ήδη υπάρχοντα «θέρετρα» του νομού, είτε υποστηρίζουν την τουριστική διακίνηση στις προταθείσες περιοχές.

Για τη ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού πρέπει να ενημερωθούν σχετικά υποψήφιοι τουρίστες που έχουν σχέση με το αντικείμενο. Αυτοί μπορούν να σχετίζονται με :

- Οικολογικούς συλλόγους
- Οικολογικές ομάδες
- Τμήματα περιβάλλοντος πανεπιστημιακών ιδρυμάτων
- Οργανώσεις νέων

Για τη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής, οι προτεινόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που συνδυάζουν πολιτιστικούς,

ιστορικούς, περιβαλλοντικούς χώρους, μπορούν να αποτελέσουν και αντικείμενο εκπαιδευτικών εκδρομών από σχολεία των αστικών περιοχών που βρίσκονται σε λογική απόσταση πρόσβασης με λεωφορεία.

4.3 ΕΠΙΛΟΓΗ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ

Στο τμήμα αυτό θα ακολουθήσει η λεπτομερής αξιολόγηση της σκοπιμότητας των κυρίων κατηγοριών έργων τουριστικής ανάπτυξης.

Τα κριτήρια αξιολόγησης σκοπιμότητας των τουριστικών επενδύσεων/ έργων μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες

Στην πρώτη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται οι συνιστώσες της τουριστικής ανάπτυξης στο ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του νομού, καθώς και τη χωροταξική διάρθρωση και ανάπτυξη στον ευρύτερο χώρο του νομού.

Τα κριτήρια στην πρώτη κατηγορία είναι τα εξής:

- 1) Απόψεις τοπικών φορέων
- 2) Οικονομικές επιπτώσεις που προκύπτουν από τις προτεινόμενες επενδύσεις
- 3) Κοινωνικές επιπτώσεις που προκύπτουν από την ενδεχόμενη πραγματοποίηση των επενδύσεων
- 4) Επίδραση των προτεινομένων έργων στο περιβάλλον και γενικότερα στο οικοσύστημα του νομού
- 5) Πολιτιστική ανάπτυξη του νομού σε συσχετισμό με τις προτεινόμενες επενδύσεις

Στην δεύτερη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται όλα εκείνα τα κριτήρια που σχετίζονται με τη δυνατότητα που έχει ο νομός για την τουριστική του ανάπτυξη καθώς και τα κριτήρια που επηρεάζουν την απόφαση για προώθηση των τουριστικών επενδύσεων

Τα κριτήρια στην δεύτερη κατηγορία είναι τα εξής:

- 1) Η υφιστάμενη τουριστική υποδομή
- 2) Η ύπαρξη βοηθητικής προς τον τουρισμό υποδομής
- 3) Η διαφαινόμενη τουριστική ζήτηση

- 4) Η ένταξη του νομού σε μια ευρύτερη πολιτική ανάπτυξη σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο
- 5) Η αξιολόγηση και επιλογή όλων των προτεινομένων επενδύσεων θα στηριχτεί στο σύστημα βαθμολόγησης όλων των επιμέρους κριτηρίων και στο βαθμό σημαντικότητας τους που το κάθε ένα έχει για τις συγκεκριμένες τουριστικές επενδύσεις.

1^η Κατηγορία

➤ Κριτήριο 1. Απόψεις τοπικών φορέων

Δίνεται σαφής προτεραιότητα σε έργα που σχετίζονται με τη διευκόλυνση της προσπέλασης των τουριστών στην περιοχή και την ανάπτυξη της υποδομής και ανωδομής, τόσο του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, όσο και την ανάπτυξη της βοηθητικής υποδομής και ανωδομής που εξυπηρετούν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.

Ένα πρότυπο μικτής τουριστικής ανάπτυξης προτάθηκε από τους φορείς σαν το πλέον πρόσφορο για την ανάπτυξη του τουρισμού στο νομό.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην αναγκαιότητα ανάπτυξης των ειδικών και νέων μορφών τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα οι ειδικές μορφές τουρισμού που προτάθηκαν σχετίζονται:

- Με την ανάπτυξη θαλάσσιου – οικολογικού τουρισμού
- Με την ανάπτυξη πολιτιστικού – αγροτουρισμού και
- Με την ανάπτυξη αθλητικού και ορειβατικού τουρισμού.

Τέλος ειδική έμφαση δόθηκε στο οικονομικό όφελος που προκύπτει από την πραγματοποίηση των επενδύσεων, οι οποίες όμως θα λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές επιπτώσεις

➤ Κριτήριο 2. Οικονομικές επιπτώσεις που προκύπτουν από τις προτεινόμενες επενδύσεις

Το κριτήριο της οικονομικής διάστασης της τουριστικής ανάπτυξης παίζει ένα από τους πιο σημαντικούς ρόλους για την επίλυση ή όχι των προτεινόμενων τουριστικών επενδύσεων.

➤ Κριτήριο 3. Κοινωνικές επιπτώσεις που προκύπτουν από την ενδεχομένη πραγματοποίηση των επενδύσεων

Οι επιδράσεις της τουριστικής ανάπτυξης στον κοινωνικό ιστό του νομού είναι επίσης ένα από τα βασικότερα κριτήρια που πρέπει να ληφθούν υπόψη στην αξιολόγηση των προτεινόμενων επενδύσεων.

➤ **Κριτήριο 4. Επίδραση των προτεινόμενων έργων στο περιβάλλον και γενικότερα στο οικοσύστημα του νομού**

Αναφέρεται στην τάση που κυριαρχεί στις μέρες μας για την ισόρροπη και συμβατή ως προς το περιβάλλον τουριστική ανάπτυξη. Γενικά αποφεύγονται έργα που διαταράσσουν την περιβαλλοντική ισορροπία.

➤ **Κριτήριο 5. Πολιτιστική ανάπτυξη του νομού σε συσχετισμό με τις προτεινόμενες επενδύσεις**

Το κριτήριο αυτό επεξεργάζεται τις επιδράσεις που έχει η τουριστική ανάπτυξη στην πολιτιστική αναβάθμιση του νομού. Είναι εμφανής ο συσχετισμός των προτεινόμενων τουριστικών επενδύσεων με το πολιτιστικό περιβάλλον του νομού, καθώς και με τις δυνατότητες ανάδειξης της πολιτιστικής του ταυτότητας στα πλαίσια της δημιουργίας του νέου τουριστικού προϊόντος.

2^η Κατηγορία

➤ **Κριτήριο 1. Η υφιστάμενη τουριστική υποδομή**

Η υφιστάμενη τουριστική υποδομή και ανωδομή αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει καθοριστικά στην πραγματοποίηση των διαφόρων μορφών επενδύσεων στο νομό.

➤ **Κριτήριο 2. Η ύπαρξη βοηθητικής προς τον τουρισμό υποδομής**

Το κριτήριο αυτό βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το προηγούμενο, με τη διαφορά ότι εξετάζει τις υφιστάμενες βοηθητικές.

➤ **Κριτήριο 3. Η διαφαινόμενη τουριστική ζήτηση**

Είναι γεγονός ότι ο νομός Αιτωλοακαρνανίας, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, που τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθορίζουν και την τουριστική ζήτηση, σε συνάρτηση με τις γειτνιάσεις του νομού από όπου αντλείται η τουριστική πελατεία.

Η σύνδεση του νομού με σημαντικούς οδικούς άξονες (Πάτρας-Ηγουμενίτσας-Ιονίων), σε συνδυασμό με τις προσφερόμενες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

«Πρακτικό για τον καθορισμό συμβατικού κόστους
τουριστικών εγκαταστάσεων»

(Επιτροπή Διπλ. Μηχανικών ΕΟΤ –ΕΚΤΕ – ΕΤΒΑ)

A.Π. 054 736/20.11.74

ΠΡΑΚΤΙΚΟ

(ΕΝΙΑΙΟ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ)
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Επιτροπή που αποτελείται από τους:

- Τίμο Γεωργακόπουλο, Αρχιτέκτονα Μηχανικό ΕΟΤ
- Αλέξανδρο Παπά, Αρχιτέκτονα Μηχανικό ΕΚΤΕ
- Νίκο Κατσικερό, Πολιτικό Μηχανικό ΕΤΒΑ

πιστήθηκε με το αρ. 522850/4.5.95 έγγραφο του ΕΟΤ.

Αντικείμενο της Επιτροπής είναι ο καθορισμός του συμβατικού κόστους τουριστικών καταλυμάτων και άλλων εγκαταστάσεων (Συνεδριακά Κέντρα & Γήπεδα Γκολφ), που δύνανται να υπαχθούν στις διατάξεις του Αναπτυξιακού Νόμου 1892/90, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 2234/94.

Η Επιτροπή ύστερα από επανειλημμένες συσκέψεις και διεξοδική εξέταση του θέματος σημειώνει και προτείνει τα εξής:

1. Οι τιμές που αναφέρονται σε αυτό το Πρακτικό αφορούν τις τουριστικές εγκαταστάσεις με βάση τις Τεχνικές Προδιαγραφές του ΕΟΤ, δηλαδή:

- Ξενοδοχεία
- Επιπλωμένα διαμερίσματα.
- Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις (CAMPINGS)
- Τουριστικές εγκαταστάσεις με ειδικές χρήσεις
- Συνεδριακά Κέντρα & Γήπεδα Γκολφ

Τα βοηθητικά καταλύματα όπως π.χ. αυτοεξυπηρετούμενα καταλύματα, τουριστικές εγκαταστάσεις διημέρευσης, ενοικιαζόμενα δωμάτια κ.λ.π. δεν περιλαμβάνονται στα φελέγματα του Ν. 1892/90 και ως εκ τούτου δεν τα αφορά το παρόν Πρακτικό).

Ειδικά Έργα (π.χ. Μαρίνες, Συγκροτήματα Θαλασσοθεραπείας κ.λπ.) θα κοστολογούνται με βάση αναλυτικό προϋπολογισμό.

3. Οι τιμές του Πρακτικού έχουν εξαχθεί υπολογιζομένων των τετραγωνικών μέτρων του αναλογούν επί κυρίων και βοηθητικών χώρων, όπως κατελάχιστο, προδιαγράφονται από τον ΕΟΤ, περιλαμβανομένου και του συνόλου των συνήθων ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων, (όπως π.χ. ανελκυστήρες, πυρόσβεση, κ.λπ.), όχι όμως και των ειδικών εγκαταστάσεων (όπως βιολογικού καθαρισμού, ηλιακών συλλεκτών, πλυντηρίων, μεταφορικών μέσων κ.λπ.) οι οποίες κοστολογούνται ιδιαίτερα βάσει αναλυτικού προϋπολογισμού. Η εγκατάσταση κλιματισμού, εφόσον αφορά στο σύνολο των κυρίων χώρων και είναι συνήθους μορφής, υπολογίζεται με ποσοπαία προσάφιση επί της τιμής των κατασκευών, εφόσον όμως είναι άλλης ειδικής μορφής πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση, λόγω της ποικιλίας των συστημάτων, και της διακύμανσης της αντίστοιχης δαπάνης σε ευρύτατα όρια.

Επίσης οι τιμές του Πρακτικού αφορούν ξενοδοχεία μέσου μεγέθους από 80 έως 200 κλίνες συνεχούς οικοδομικού συστήματος και περιοχής Ι, χωρίς την υποχρέωση κατασκευής υπογείου GARAGE.

Τέλος, είναι ευνόητο ότι εφόσον υπάρχει η μελέτη της Τουριστικής Μονάδος και επομένως είναι γνωστό το σύνολο του εμβαδού κυρίων και βοηθητικών χώρων αυτής, ο υπολογισμός του κόστους είναι ακριβέστερο να γίνεται βάσει της τιμής μονάδος ανά μ² και όχι της ανά κλίνη τιμής.

Σημειώνεται ότι στις τιμές έχει συμπεριληφθεί το κονδύλιο που αφορά τις αμοιβές Μηχανικών και τα έξοδα αδειών.

4. Η ανάλυση που ακολουθεί αφορά κυρίως εγκαταστάσεις ξενοδοχείων, επιπλωμένων διαμερισμάτων, κατασκηνώσεων, για τις οποίες υπάρχει σχετική εμπειρία κόστους και πολυάριθμα στατιστικά στοιχεία.

Για τα λοιπά νέα είδη εγκαταστάσεων θα πρέπει να εφαρμόζεται σύστημα αναγωγής στις πιο πάνω περιγραφόμενες κατηγορίες σε συνδυασμό με τους αναλυτικούς προϋπολογισμούς των έργων, που θα βοηθούν στην εξακρίβωση του πραγματικού κόστους μέχρι να αποκτηθεί η σχετική εμπειρία και συγκεντρωθούν επαρκή στατιστικά στοιχεία.

5. Κάθε ξενοδοχειακή μονάδα ή τουριστική εγκατάσταση για την οποία έχει εφαρμογή το παρόν πρακτικό, πρέπει κατ'ελάχιστο να πληρεί τις ισχύουσες προδιαγραφές του ΕΟΤ (ως προς την ποιότητα, τη σύνθεση των χώρων και τα μεγέθη) καθώς και τις από τον ΓΟΚ και τους ειδικούς κανονισμούς επιβαλλόμενες.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος της επιρροής των τοπικών συνθηκών στη διαμόρφωση κόστους, προτείνεται η κατάταξη των διαφόρων γεωγραφικών περιοχών σε τρεις κατηγορίες (I, II και III), οι οποίες δεν συμπίπτουν απαραίτητα με τις περιοχές του Ν. 1892/90.

Κατηγορία I περιλαμβάνει:

τις πρωτεύουσες των Νομών της Ηπειρωτικής Ελλάδας και τα υπόλοιπα αστικά ή βιομηχανικά κέντρα με την ευρύτερη περιοχή τους, εφόσον δεν υπάρχουν ιδιαίτερα προβλήματα προσπέλασης.

Κατηγορία II περιλαμβάνει:

την υπόλοιπη Ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά Ρόδο, Κρήτη, Κέρκυρα, Αίγινα, Ευκαδία, Κω, Ναλαρίνα, Σάμο, Λέσβο και Χίο και τις υπόλοιπες περιοχές της κατηγορίας I στις οποίες υπάρχουν προβλήματα προσπέλασης.

Κατηγορία III περιλαμβάνει:

τα υπόλοιπα νησιά και περιοχές της κατηγορίας II με ιδιαίτερα προβλήματα προσπέλασης.

Το κόστος εξαρτάται όχι μόνο από την τάξη λειτουργίας της μονάδας και τις τοπικές συνθήκες, αλλά και από πληθώρα παραγόντων όπως ενδεικτικά αναφέρονται πιο κάτω:

- Μέγεθος μονάδας
- Αρχιτεκτονική σύνθεση
- Σύστημα δόμησης
- Εδαφος θεμελίωσης και σεισμικότητα περιοχής
- Αρχιτεκτονική εσωτερικού χώρου
- Ειδική διαμόρφωση προσόψεων
- Ποιότητα κατασκευής και εξοπλισμού γενικώς.
- Ειδικές τοπικές κατασκευαστικές συνθήκες.

Είναι επομένως πιθανό τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας συγκεκριμένης τουριστικής κένδωσης να συνεπάγονται κόστος που να αφίσταται σημαντικά από τις βασικές τιμές που καθορίζονται πιο κάτω.

Β' ΒΑΣΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ

Με τις προϋποθέσεις που αναφέρονται πιο πάνω προτείνονται οι παρακάτω τιμές κόστους κατασκευών ανά τετραγωνικό μέτρο:

Μονάδα Α' τάξης	165.000 δρχ
Μονάδα Β' τάξης	152.000 δρχ
Μονάδα Γ' τάξης	140.000 δρχ

Κατόπιν τούτων προτείνονται οι παρακάτω τιμές κόστους ανά κλίνη προκειμένου για ξενοδοχεία και ανά διαμέρισμα προκειμένου για επιπλαωμένα διαμερίσματα:

I ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

Α' τάξης.

Για 29 μ2/κλίνη	4.800.000 δρχ
Εξοπλισμός	750.000 δρχ
ΣΥΝΟΛΟ	5.550.000 δρχ

Β' τάξης.

Για 24 μ2/κλίνη	3.650.000 δρχ
Εξοπλισμός	600.000 δρχ
ΣΥΝΟΛΟ	4.250.000 δρχ

Γ' τάξης.

Για 17 μ2/κλίνη	2.400.000 δρχ
Εξοπλισμός	400.000 δρχ
ΣΥΝΟΛΟ	2.800.000 δρχ

II. ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ. (κόστος σε ΔΡΧ)

ΤΑΞΗ	ΕΙΔΟΣ	Διαμέρισμα Μενόχωρο	Διαμέρισμα 1 κοιτώνος	Διαμέρισμα 2 κοιτώνων	Διαμέρισμα 3 κοιτώνων
Α'	Κτιριακά	6.650.000	9.500.000	12.400.000	14.800.000
	Εξοπλισμός	1.100.000	1.500.000	2.200.000	2.800.000
	ΣΥΝΟΛΟ	7.750.000	11.000.000	14.600.000	17.600.000
Β'	Κτιριακά	5.600.000	8.000.000	10.000.000	12.200.000
	Εξοπλισμός	900.000	1.250.000	1.700.000	2.200.000
	ΣΥΝΟΛΟ	6.500.000	9.250.000	11.700.000	14.400.000
Γ'	Κτιριακά	4.700.000	6.700.000	8.750.000	10.600.000
	Εξοπλισμός	700.000	950.000	1.350.000	1.700.000
	ΣΥΝΟΛΟ	5.400.000	7.650.000	10.100.000	12.300.000

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Συγκέντρωση στοιχείων με επιτόπου έρευνα στο νομό και συνάντηση με τους αρμόδιους φορείς.

ΠΕΡΙΟΧΗ:**ΑΓΡΙΝΙΟ**

ΤΟ Αγρίνιο είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας *Τριχωνίδας*, η οποία υπάγεται στο νομό *Αιτωλοακαρνανίας*. Είναι η μεγαλύτερη πόλη του νομού και το οικονομικό του κέντρο με πληθυσμό.

Πληθυσμός: 41.000 κατοίκους (σύνολο γύρω στις 100.000)

Προσβάσεις

Με λεωφορείο: Από Αθήνα, από Θεσσαλονίκη, από Πάτρα.

Ο νομός συνδέεται με γραμμές του ΚΤΕΛ με τους νομούς Πρέβεζας, Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων και για τις πόλεις εντός του νομού.

(Σημ. Παρατηρητή: Η μετακίνηση με το ΚΤΕΛ είναι δύσκολη διότι υπάρχει ανταπόκριση με πολλά χωριά, τα οποία δεν έχουν καθόλου καλό οδικό δίκτυο).

Με αεροπλάνο: Πτήσεις της Ολυμπιακής αεροπορίας από Αθήνα για Αγρίνιο σε Άκτιο Αιτωλοακαρνανίας.

Με catamaran: Ο νομός συνδέεται με την Πρέβεζα, τους Παξούς την Κέρκυρα. Αναχώρηση από Αμφιλοχία (έχει διακοπεί).

Μορφές τουρισμού που δραστηριοποιείται η περιοχή

- Η πόλη έχει επισκέπτες μόνο για επαγγελματικούς λόγους. Ελλείπει σχεδόν ολοκληρωτικά ο παραθεριστικός τουρισμός. Αλλοδαποί τουρίστες δεν επισκέπτονται την πόλη (με εξαίρεση λίγων Ιταλών τουριστών τους καλοκαιρινούς μήνες).

Ποιες άλλες μορφές τουρισμού θα μπορούσαν να αναπτυχθούν

➤ Αρχαιολογικού ενδιαφέροντος:

- Κοντά στην πόλη του Αγρινίου υπάρχουν δυο βυζαντινά μνημεία, ο ναός της Αγίας Τριάδας του Μαύρικα και ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου.
- Μοναστήρι της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας.
- Το Θέρμο, θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο των Αιτωλών κατά την αρχαιότητα. Ερείπια ναών (ναός Θέρμιου

Απόλλωνα) , του βουλευτηρίου και άλλων δημοσίων κτιρίων, μαρτυρούν την ακμή της πόλης κατά την αρχαιότητα. Πολλά και σπουδαία ευρήματα των ανασκαφών φυλάσσονται στο μουσείο το οποίο λειτουργεί κανονικά.

- Οικολογικός τουρισμός (Βιότοποι)
- Βλέπε λίμνη Τριχωνίδας.
 - Περιπατητικός – ορειβατικός
- Όλος ο ορεινός όγκος του Παναιτωλικού προσφέρεται για πεζοπορική ορειβασία, αλπινισμό, ποδηλασία βουνού και για μηχανοκίνητα σπορ.

Τουριστικά γραφεία

- Οργάνωση εκδρομών

Σημ. Παρατηρητή: Αναφέρθηκε ότι η οργάνωση εκδρομών γίνεται εκτός νομού διότι το οδικό δίκτυο δεν εξυπηρετεί και δεν προτιμάται από group και συνεργαζόμενα πρακτορεία η περιοχή του Αγρινίου.

- Ticketing
- Outgoing

Συνέντευξη με εκπρόσωπο του τουριστικού γραφείου «Char – ma»

Επισημάνθηκαν τα ακόλουθα σημεία.

- Ο νομός αντιμετωπίζει βασικά προβλήματα υποδομής. Το οδικό δίκτυο είναι πολύ κακό.
- Καμιά μέριμνα από την πολιτεία για τουριστική ανάπτυξη και εκμετάλλευση της Τριχωνίδας, των αρχαιολογικών χώρων, της φυσικής ομορφιάς.
- Παλιά είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον Γάλλοι – μετά από κάποιο χρονικό διάστημα σταμάτησαν.
- Επίσης υπήρχε και γραμμή Αμφιλοχία – Παξοί – Κέρκυρα, από τα Venturis Ferries (λειτουργούσε σαν άγωνα γραμμή), που και αυτή διακόπηκε.
- Στον Πάλερο έγινε προσπάθεια να διοχετευθεί τουρισμός, αλλά λόγω και πάλι κακού οδικού δικτύου, εγκαταλείφθηκε και τα δωμάτια που είναι εκεί υπολειτουργούν.

- Τώρα ο τουρισμός διοχετεύεται στο Αίγιο και Ελίκη.
- Οι ξένες εταιρείες δεν εκδηλώνουν κάποιο ενδιαφέρον για την περιοχή, ακόμη και αν τους δοθεί κάποια λύση πακέτο με άλλες περιοχές.

Γραφεία ενοικιάσεων

- ❖ Αυτοκίνητα (μέσω ταξιδιωτικών γραφείων)

Χώροι διασκέδασης

- ❖ Cafe (στην πλατεία της πόλης)
- ❖ Εστιατόρια
- ❖ Night – club (έντονη η νυχτερινή ζωή)

Εμπορικά καταστήματα

Λειτουργούν:

- ❖ Body shop
- ❖ Hondos Center
- ❖ Lushile, Tessera κτλ.

Χώροι άθλησης – Σπορ

- ❖ Γήπεδο
- ❖ Στις ανατολικές παραλίες της λίμνης Τριχωνίδας: κολύμπι, κωπηλασία, σκι.
- ❖ Στην Παλιοκαρυά Τριχωνίδας και στη Αγία Βλαχέρνα Αγγινίου υπάρχουν αναγνωρισμένες πίστες για αλεξίπτωτο πλαγιάς (parapente)

Συγκοινωνιακή υποδομή

- ❖ Οδικό δίκτυο ΚΑΛΟ ΜΕΤΡΙΟ ΚΑΚΟ
- ❖ Λιμένες και μαρίνες: εξυπηρέτηση από Αμφιλοχία
- ❖ Αεροδρόμια: εξυπηρέτηση από αεροδρόμιο Ακτίου
- ❖ Αστυνομείωση περιοχής: συνεχής και έντονη η παρουσία της αστυνομίας

Υγειονομική υποδομή

- ❖ Όπως αναφέρθηκε από τον πρόεδρο των ξενοδόχων Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν νοσοκομεία και Κέντρα Υγείας που εξυπηρετούν την περιοχή.
- ❖ Για σοβαρά περιστατικά είναι σχετικά κοντά το Πανεπιστημιακό νοσοκομείο του Ρίου.

Έργα υπό κατασκευή

Δεν γίνονται κάποια αξιόλογα έργα στην περιοχή.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις – χώροι

- 1) Παπαστράτειο Αρχαιολογικό Μουσείο
 - 2) Λαογραφικό Μουσείο
 - 3) Συλλογή Καλοτανάνου (πνευματικό κέντρο)
 - 4) Παπαστράτειος Αίθουσα Τέχνης και Γλυπτοθήκη
 - 5) Παπαστράτειος Δημοτική Βιβλιοθήκη
- Λειτουργεί θέατρο με τοπικές παραστάσεις
- Θέρμο: - Αρχαιολογικό μουσείο
- Βιβλιοθήκη Αποκούπτου

Κυριότερα καταλύματα

Α' Ξενοδοχεία

- 1) ESPERIA, κατ. Β', κλίνες 42, λειτουργία ετήσια
- 2) GALAXY κατ. Β', κλίνες 69, λειτουργία ετήσια
- 3) ΣΟΥΜΕΛΗ κατ. Β'-Μοτέλ, κλίνες 31, λειτουργία ετήσια
- 4) ΛΥΤΩ, κατ. Γ', κλίνες 63, λειτουργία ετήσια
- 5) ΑΛΙΚΗ, κατ. Γ', κλίνες 50, λειτουργία ετήσια
- 6) ΤΟΥΡΙΣΤ, κατ. Γ', κλίνες 80, λειτουργία ετήσια.

ΠΕΡΙΟΧΗ:**ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ**

Η Αμφιλοχία είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας Βάλτου, χτισμένη αμφιθεατρικά προς τον Αμβρακικό Κόλπο.

Προϊόντα: Ψάρι, τυροκομικά

Πληθυσμός: 5.200 κατοίκους

Προσβάσεις

Με λεωφορείο: από Αθήνα, από Θεσσαλονίκη, από Πάτρα. Ο νομός συνδέεται με γραμμές του ΚΤΕΛ με τους νομούς Πρέβεζας, Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων και για τις πόλεις εντός του νομού.

(Σημ. Παρατηρητή: Η μετακίνηση με το ΚΤΕΛ είναι δύσκολη διότι υπάρχει ανταπόκριση με πολλά χωριά, τα οποία δεν έχουν καθόλου καλό οδικό δίκτυο).

Με αεροπλάνο: πτήσεις της Ολυμπιακής Αεροπορίας από Αθήνα για Άκτιο Αιτωλοακαρνανίας.

Με catamaran: ο νομός συνδέεται με την Πρέβεζα, τους Παξούς την Κέρκυρα. Αναχώρηση από Αμφιλοχία (έχει διακοπή).

Μορφές τουρισμού που δραστηριοποιείται η περιοχή

- Περιηγητικός
- Παραθεριστικός

Τουριστικά γραφεία

Η εξυπηρέτηση γίνεται από Αγρίνιο

Γραφεία ενοικιάσεων

- Αυτοκίνητα (μέσω ταξιδιωτικών γραφείων)

Χώροι διασκέδασης

- ❖ Cafe
- ❖ Εστιατόρια
- ❖ Night-club

Συγκοινωνιακή υποδομή

- ❖ Οδικό δίκτυο ΚΑΛΟ ΜΕΤΡΙΟ ΚΑΚΟ
- ❖ Αεροδρόμια: Εξυπηρέτηση από αεροδρόμιο Ακτίου
- ❖ Αστυνόμευση περιοχής: καλή

Υγειονομική υποδομή

- ❖ Όπως αναφέρθηκε από τον πρόεδρο των ξενοδοχείων Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν νοσοκομεία και κέντρα υγείας που εξυπηρετούν την περιοχή.
- ❖ Για σοβαρά περιστατικά είναι σχετικά κοντά το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο του Ρίου.

Κυριότερα καταλύματα

Α' Ξενοδοχεία

- 1) AMVRAKIA, κατ. Γ', κλίνες 75, λειτουργία ετήσια
- 2) OSCAR, κατ. Γ', κλίνες 80, λειτουργία ετήσια
- 3) MISTRAL, κατ Γ', κλίνες 75, λειτουργία ετήσια

Πολιτιστικές εκδηλώσεις – χώροι

- Δημοτική πινακοθήκη
- Οικία Τρικούπη
- Κήπος ηρώων
- Βάλβειος βιβλιοθήκη
- Επέτειοι: κάθε χρόνο στην εορτή των Βαΐων γιορτάζεται η επέτειος της εξόδου. Το βράδυ του Λαζάρου μέσα στον κήπο των Ηρώων γίνεται αναπαράσταση της ανατίναξης του Καψάλη.

Κυριότερα καταλύματα

Α' Ξενοδοχεία

- 1) THEOXENIA, κατ. Β', κλίνες 97, λειτουργία ετήσια
- 2) LIBERTY, κατ. Β', κλίνες 240, λειτουργία ετήσια

Β' Επιπλωμένα διαμερίσματα

- 1) ΑΓΑΠΗ, κατ. Β' – Apts., κλίνες 30, λειτουργία ετήσια

ΠΕΡΙΟΧΗ:**ΜΥΤΙΚΑΣ**

Ο Μύτικας ανήκει στην επαρχία Βονίτσης και Ξηρομέρου και είναι μια γραφική κωμόπολη των ακαρνανικών ακτών που φημίζεται για το δροσερό του καλοκαίρι και το φρέσκο ψάρι

Προσβάσεις:

Με λεωφορείο: Από Αθήνα, από Θεσσαλονίκη από Πάτρα. Ο νομός συνδέεται με γραμμές του ΚΤΕΛ με τους νομούς Πρέβεζας, Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων και για τις πόλεις εντός του νομού

Με αεροπλάνο: Πτήσεις της Ολυμπιακής Αεροπορίας από Αθήνα για Άκτιο Αιτωλοακαρνανίας

Μορφές τουρισμού που δραστηριοποιείται η περιοχή

- Περιηγητικός
- Παραθεριστικός

Γραφεία ενοικιάσεων

- Αυτοκίνητα (μέσω ταξιδιωτικών γραφείων)

Χώροι διασκέδασης

- ❖ Café
- ❖ Εστιατόρια
- ❖ Night – club

Συγκοινωνιακή υποδομή

- ❖ Οδικό δίκτυο ΚΑΛΟ ΜΕΤΡΙΟ ΚΑΚΟ
- ❖ Αεροδρόμια; Εξυπηρέτηση από αεροδρόμιο Ακτίου
- ❖ Αστυνόμευση περιοχής: καλή

Υγειονομική υποδομή

- ❖ Όπως αναφέρθηκε από τον πρόεδρο των Ξενοδόχων Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν νοσοκομεία και κέντρα υγείας που εξυπηρετούν την περιοχή.
- ❖ Για σοβαρά περιστατικά είναι σχετικά κοντά το Πανεπιστημιακό νοσοκομείο του Ρίου.

ΠΕΡΙΟΧΗ:**ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ**

Η Ναύπακτος είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας Ναυπακτίας, η οποία υπάγεται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Είναι κτισμένη στην είσοδο του Κορινθιακού Κόλπου, μεταξύ των στενών Ρίου – Αντιρρίου και των εκβολών του ποταμού Μόρνου.

Πληθυσμός: 11.000 κατοίκους
Απόσταση από Αντίρριο: 10 km

Προσβάσεις

Με λεωφορείο: Από Αθήνα, από Θεσσαλονίκη, από Πάτρα. Ο νομός συνδέεται με γραμμές του ΚΤΕΛ με τους νομούς Πρέβεζας, Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων και για τις πόλεις εντός του νομού.

Σημείωση: Από Αντίρριο λειτουργεί γραμμή των αστικών ΚΤΕΛ με δρομολόγια κάθε μισή ώρα.

Με αεροπλάνο: Πτήσεις της Ολυμπιακής Αεροπορίας από Αθήνα για Αγρίνιο και Άκτιο Αιτωλοακαρνανίας.

Με catamaran: Ο νομός συνδέεται με την Πρέβεζα, τους Παξούς, την Κέρκυρα. Αναχώρηση από Αμφιλοχία (έχει διακοπεί).

Μορφές τουρισμού που δραστηριοποιείται η περιοχή:

- Αναψυχής.
 - Τουρίστες για Σαββατοκύριακα ή περαστικοί με μια διανυκτέρευση.
- Κοινωνικός τουρισμός (Groups εργατικής εστίας και Ε.Ο.Τ. για 1 ή 2 διανυκτερεύσεις)
- Θρησκευτικός τουρισμός (υπάρχουν πολλά μοναστήρια στην περιοχή)
- Rafting (στον Εύηνο).

Τουριστικά γραφεία

Οργάνωση εκδρομών

Σημ. παρατηρητή: ελάχιστα τα τουριστικά γραφεία εντός πόλης και χωρίς ιδιαίτερη κίνηση.

- Ticketing
- Outgoing

Συνέντευξη με εκπρόσωπο του τουριστικού γραφείου Ζαμπάρας Travel

Επισημάνθηκαν τα ακόλουθα σημεία:

- Καμιά μέριμνα από την πολιτεία για τουριστική ανάπτυξη.
- Η περιοχή της Ναυπάκτου προσφέρεται για διακοπές όλο το χρόνο αφού χαρακτηρίζεται από ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια.
- Ο κόσμος δεν είναι ενημερωμένος για την Ναύπακτο, πολλοί δεν νομίζουν ότι είναι νησί
- Υπάρχει μια αξιόλογη προσπάθεια από το Crystal Guesthouse, στην Άνω Χώρα, όμως δρα μεμονωμένα και δεν τυχαίνει καμιάς βοήθειας. Καταφέρνει να κλείσει με groups τον ξενώνα, όμως το οδικό δίκτυο της περιοχής είναι πολύ κακό.

Γραφεία ενοικιάσεων

Αυτοκίνητα (μέσω ταξιδιωτικών γραφείων – Delta Car).

Χώροι διασκέδασης

- ▣ Café
- ▣ Εστιατόρια (στην παραλία του Γρίμποβο, υπάρχουν ταβέρνες με φρέσκο ψάρι).
- ▣ Night – club (στο Γρίμποβο το Notes Live Club)

Εμπορικά καταστήματα

Δεν υπάρχουν μεγάλα εμπορικά καταστήματα

Χώροι άθλησης – Σπορ

- ▣ Παπαχαλαράμπειος Εθνικό Στάδιο (στην είσοδο της πόλης).
- ▣ Γήπεδο τένις (στην παραλία του Γρίμποβο).
- ▣ Λειτουργεί ιδιωτικό γυμναστήριο (δίπλα στο Ξεν. Ναύπακτος – Γρίμποβο)
- ▣ Στα βουνά της ορεινής Ναυπακτίας και στις εκβολές του Αχελώου: κινήγι
- ▣ Στον Εύηνο: ψάρεμα, κολύμπι, καγιάκ).

Συγκοινωνιακή υποδομή

- Οδικό δίκτυο ΚΑΛΟ □ ΜΕΤΡΙΟ □ ΚΑΚΟ □
- Λιμένες και μαρίνες: εξυπηρέτηση από Αμφιλοχία
- Αεροδρόμια: εξυπηρέτηση από αεροδρόμιο Αγρινίου και Ακτίου.
- Αστυνόμευση περιοχής: όχι έντονη η παρουσία της αστυνομίας.

Υγειονομική υποδομή

- Όπως αναφέρθηκε από τον πρόεδρο των Ξενοδόχων Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν νοσοκομεία και κέντρα υγείας που εξυπηρετούν την περιοχή.
- Για σοβαρά περιστατικά είναι σχετικά κοντά το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο του Ρίου.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις – χώροι

- Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη
- Συλλογή Φαρμάκη (κειμήλια του 1821)
- Αρχαιολογική Συλλογή Ναυπάκτου
- Πλάτανος Ναυπακτίας: μόνιμη έκθεση τοπικής Λαϊκής Τέχνης.

Κυριότερα καταλύματα

A. Ξενοδοχεία

1. ΑΚΤΙ, κατ. Β', κλίνες 113, λειτουργία ετήσια
2. LEPANTO BEACH, κατ Β', κλίνες 100, λειτουργία ετήσια
3. ΝΑΦΡΑΚΤΟΣ κατ. Β', κλίνες 107, λειτουργία ετήσια
4. ΧΕΝΙΑ κατ. Β', κλίνες 48 λειτουργία ετήσια
5. ΑΦΡΟΔΙΤΗ κατ. Β', κλίνες 103, λειτουργία ετήσια
6. ΝΙΚΗ κατ. Γ', κλίνες 50, λειτουργία ετήσια
7. ΑΜΑΡΥΛΛΙΣ κατ. Δ', κλίνες 28, λειτουργία ετήσια
8. APOLLO BEACH κατ. Β', κλίνες 103, λειτουργία εποχιακή

B. Επιπλωμένα διαμερίσματα

1. ΧΡΥΣΗ ΑΚΤΗ κατ. Α'
2. ΑΦΡΟΔΙΤΗ κατ. Γ' – πανσιόν, κλίνες 34, λειτουργία εποχιακή

Γ. Ξενώνες

1. ΚΡΥΣΤΑΛ, Άνω Χώρα, κατ. Β', κλίνες 100, λειτουργία ετήσια
2. ΕΛΑΤΟΥ, Ελατού, κατ. Γ', κλίνες 38, λειτουργία εποχιακή
3. ΛΟΥΤΡΑ ΣΤΑΧΤΗΣ, Λουτρά, κατ. Δ', κλίνες 57, λειτουργία εποχιακή

Δ. Camping

1. ΠΛΑΤΑΝΙΤΙΣ ΒΕΑΧ, Πλατανίτης, έκταση 20.300 τ.μ. κατ. Β', άτομα 312
2. ΔΟΥΝΙΣ ΒΕΑΧ, Αντίρριο, έκταση 12.000 τ.μ. κατ. Γ', άτομα 270

ΠΕΡΙΟΧΗ

ΠΑΛΑΙΡΟΣ

Η Πάλαιρος ανήκει στην επαρχία Βονίτσης και Ξηρομέρου. Το φυσικό της τοπίο παρουσιάζει εναλλαγές θάλασσας, κάμπου και δάσους. Ο οικισμός έχει πολλά νεοκλασικά σπίτια.

Πληθυσμός: 3.000 κατοίκους

Προσβάσεις

Με λεωφορείο: από Αθήνα, από Θεσσαλονίκη, από Πάτρα. Ο νομός συνδέεται με γραμμές του ΚΤΕΛ με τους νομούς Πρέβεζας, Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων και για τις πόλεις εντός του νομού.

Με αεροπλάνο: πτήσεις της Ολυμπιακής Αεροπορίας από Αθήνα για Άκτιο Αιτωλοακαρνανίας.

Μορφές τουρισμού που δραστηριοποιείται η περιοχή

- Περιηγητικός
- Παραθεριστικός

Χώροι διασκέδασης

- Cafe
- Εστιατόρια
- Night-club

Συγκοινωνιακή υποδομή

- Οδικό δίκτυο ΚΑΛΟ ΜΕΤΡΙΟ ΚΑΚΟ
- Μαρίνες: Υπάρχει μια μαρίνα δυναμικότητας 100 σκαφών.
- Αεροδρόμια: εξυπηρέτηση από αεροδρόμιο Ακτίου.

Υγειονομική υποδομή

- Όπως αναφέρθηκε από τον πρόεδρο των ξενοδόχων Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν νοσοκομεία και κέντρα υγείας που εξυπηρετούν την περιοχή.
- Για σοβαρά περιστατικά είναι σχετικά κοντά το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο του Ρίου.

Κυριότερα καταλύματα

A. Ξενοδοχεία

1. Vounaki Beach, Βουνάκι – λειτουργεί ως club της Sun Sail.

B. Επιπλωμένα διαμερίσματα

1. Paleros Club – Bungalows, κατ. Α', κλίνες....., λειτουργία εποχιακή
2. Κοινοτική Τουριστική Επιχείρηση, κατ. Α', κλίνες....., λειτουργία εποχιακή.

ΠΕΡΙΟΧΗ**ΑΣΤΑΚΟΣ**

Ο Αστακός ανήκει στην επαρχία Βονίτσης και Ξηρομέρου.

Πληθυσμός: 2.600 κατοίκους

Προσβάσεις

Με λεωφορείο: Από Αθήνα, από Θεσσαλονίκη, από Πάτρα. Ο νομός συνδέεται με γραμμές του ΚΤΕΛ με τους νομούς Πρέβεζας, Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων και για τις πόλεις εντός του νομού.

Με αεροπλάνο: Πτήσεις της Ολυμπιακής Αεροπορίας από Αθήνα για Άκτιο Αιτωλοακαρνανίας.

Με ferry – boat: Καθημερινή επικοινωνία με Ιθάκη και Κεφαλλονιά.

Μορφές τουρισμού που δραστηριοποιείται η περιοχή

- Περιηγητικός
- Παραθεριστικός

Χώροι διασκέδασης

- ▣ Café
- ▣ Εστιατόρια
- ▣ Night-club

Χώροι άθλησης

- ▣ Γήπεδο

Συγκοινωνιακή υποδομή

- ▣ Οδικό δίκτυο ΚΑΛΟ ΜΕΤΡΙΟ ΚΑΚΟ
- ▣ Αεροδρόμια: Εξυπηρέτηση από αεροδρόμιο Ακτίου.

Υγειονομική υποδομή

- Όπως αναφέρθηκε από τον πρόεδρο των ξενοδόχων Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν νοσοκομεία και κέντρα υγείας που εξυπηρετούν την περιοχή.
- Για σοβαρά περιστατικά είναι σχετικά κοντά το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο του Ρίου.

Κυριότερα Καταλύματα

A. Ξενοδοχεία

1. STRATOS HOTEL, κατ. Β', κλίνες 130, λειτουργία ετήσια.

**Συνέντευξη με τον Πρόεδρο της Ένωσης Ξενοδόχων Νομού
Αιτωλοακαρνανίας**

κον. Σουμέλη

- ***Ποια είναι η σημερινή κατάσταση στο νομό από άποψη τουριστικής ανάπτυξης ;***

Χάλια. Αυτή η λέξη τα λέει όλα. Δεν νομίζω να υπάρχει άλλη λέξη που να μπορεί να αποδώσει καλύτερα την κατάσταση.

- ***Γιατί όμως υπάρχει αυτή η κατάσταση; Από μια μικρή περιοδεία που κάναμε στο νομό, διαπιστώσαμε πολλές φυσικές ομορφιές, βιότοπους, αρχαιολογικούς χώρους μεγάλου ενδιαφέροντος.***

Συμφωνώ απόλυτα με όλα αυτά, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι υπάρχει η ανάλογη ανάπτυξη και εκμετάλλευση όλων αυτών που αναφέρατε. Δεν ξέρω, αλλά ο νομός είναι πολύ υποβαθμισμένος. Να φανταστείτε ότι με αυτές τις φυσικές ομορφιές και με φυσικούς πόρους τεράστιους, είμαστε ο νομός που έχει τα περισσότερα νερά, πέντε φυσικές λίμνες, τρεις τεχνητές και τρία ποτάμια, και όμως από τους πενήντα δύο (52) νομούς της χώρας, είμαστε τεσσαρακοστοί έβδομοι σε ανάπτυξη. Από αυτό και μόνο μπορείτε να βγάλετε τα συμπεράσματα σας.

Πρώτα από όλα υπάρχει έλλειψη υποδομής. Έχουμε πολλές αρχαιότητες, οι οποίες δεν έχουν αναπτυχθεί, βυζαντινά, της Στράτου, το Θέρμο, έχουμε αρχαία θέατρα, αλλά βλέπετε ότι ο κόσμος απορροφάται σε Κρήτη, Κέρκυρα, Χαλκιδική (από πλευράς προορισμών) και από εκεί και πέρα έχουμε Ολυμπία, Δελφούς, Μυκήνες και τα τελευταία χρόνια τη Βεργίνα. Τίποτα άλλο.

- ***Αυτή είναι η σημερινή κατάσταση. Πείτε μου όμως έχουν γίνει κάποιες προτάσεις;***

Κοιτάξτε πρώτα από όλα σε νομαρχιακό επίπεδο έχει γίνει μια πρόταση Τουριστικής Ανάπτυξης του νομού Αιτωλοακαρνανίας, σε δύο τόμους, από την ΤΕΔΚ, η οποία έχει επιδοτηθεί από την Ε.Ο.Κ. Η μελέτη βρίσκεται στην νομαρχία Αιτωλοακαρνανίας, στο Μεσολόγγι. Περιέχει ορισμένες πολύ ενδιαφέρουσες προτάσεις και

όταν έγινε εδώ η συγκέντρωση για να γίνει η παρουσίαση της μελέτης αυτής, άρχισαν να λένε ότι παρέλειψαν διάφορα, όμως όπως είχα τονίσει και τότε, αν λείπει κάτι θα προστεθεί, το θέμα είναι πως μπορούν αυτές οι προτάσεις να υλοποιηθούν, που θα βρεθούν οι πόροι.

➤ **Θέλετε να πείτε πως η μελέτη έμεινε μόνο μελέτη;**

Αμφιβάλετε; Ορίστε η μελέτη έγινε το Σεπτέμβρη του 1995, και τίποτε δεν άλλαξε. Βέβαια υπάρχουν κάποια έργα που γίνονται, από το πακέτο Ντελόρ, θα αναπτυχθεί ο νομός, για παράδειγμα θα γίνει η υποθαλάσσια γέφυρα Ακτίου – Πρέβεζας, θα γίνει η γέφυρα του Ρίου – Αντιρρίου, που θα φέρει πιο κοντά την περιοχή μας, θα γίνουν κάποιες μαρίνες, αλλά αυτά θέλουν χρόνο. Δεν ξέρω αν έχετε πάει προς Αστακό ή Μύτικα, εκεί ο δρόμος είναι τελείως χάλια, έχει φτιαχτεί πριν δώδεκα χρόνια τουλάχιστον και δεν έχει ακόμα σηματοδοτηθεί, σε ορισμένα σημεία υπάρχουν πινακίδες που λένε «ευθύνη των οδηγών», το φαντάζεστε αυτό το πράγμα; Πως λοιπόν να έρθει ο κόσμος;

Χρειάζεται πρώτα υποδομή και μετά ξενοδοχεία. Δεν ξοδεύονται δις χωρίς να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή. Όλα τα χρήματα πηγαίνουν στην Κρήτη στην Ρόδο. Είχε, αν θυμάστε, γίνει μια προσπάθεια στην Ερμιόνη από την εποχή της Διδακτορίας, τους είχαν υποσχεθεί αεροδρόμιο και διάφορα άλλα, δεν έγινε όμως τίποτα.

➤ **Η ένωση των ξενοδόχων έχει πάρει την πρωτοβουλία για κάποιες επαφές με το εξωτερικό με εταιρείες εκεί; Υπάρχει προβολή του νομού στο εξωτερικό;**

Υπάρχουν μεμονωμένες προσπάθειες, όχι σε συλλογικό επίπεδο. Η τοπική οργάνωση, η νομαρχιακή είχε φέρει κάποιους εκπροσώπους, ούτε όμως δεν μας φώναξαν σε κάποιες συναντήσεις που έγιναν. Υπάρχουν μεμονωμένες προσπάθειες τουριστικών πρακτόρων και ιδιοκτητών ξενοδοχείων, όπως στην Πάλερο υπάρχει το Vounaki Beach που φέρνει Άγγλους τουρίστες.

Ήρθα σε επαφή με τον υπεύθυνο Αντινομάρχη για να ξεκινήσει κάποια προσπάθεια προβολής στο εξωτερικό και μου απάντησε ότι δεν έχει χρήματα ούτε για γραφική ύλη. Θα μπορούσαμε να λάβουμε μέρος σε κάποιες διεθνείς εκθέσεις, με κάποια βοήθεια από την νομαρχία, αλλά ούτε αυτή τη δυνατότητα έχουμε.

Να φανταστείτε ότι κάποτε ερχόταν εδώ η Εργατική Εστία, η οποία σταμάτησε. Με μεγάλες προσπάθειες η Ένωση Ξενοδόχων κατάφερε να κρατήσει ένα λεωφορείο για το Μεσολόγγι.

➤ **Πληροφορήθηκα επίσης ότι λειτουργούσε και μια γραμμή από Αμφιλοχία...**

Ναι η οποία και αυτή σταμάτησε. Ο ιδιοκτήτης του Ventouris Ferries είχε κάποια οικονομικά προβλήματα, επίσης δεν υπήρχε καμιά προβολή, αλλά ούτε και ουσιαστική βοήθεια.

Υπάρχει σωστή υγειονομική υποδομή με νοσοκομεία και κέντρα υγείας, άλλωστε είναι κοντά το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο του Ρίου που εξυπηρετεί την περιοχή.

Εν κατακλείδι, θεωρώ ότι όλα είναι συνυφασμένα με την ανάπτυξη της γενικότερης υποδομής, διότι ωραία είναι και τα βουνά μας, όταν όμως δεν έχουμε δρόμο να πάμε, γιατί να ξεκινήσουμε; Η λίμνη μας είναι πολύ ωραία θα μπορούσε να αναπτυχθεί ιστιοπλοΐα, κωπηλασία, δεν ξέρω όμως με τι κριτήρια η πολιτεία κάνει τον προγραμματισμό της και πως αξιολογεί.

Πολύ φοβάμαι επίσης ότι για να γίνουν κάποια μεγάλα έργα όπως για παράδειγμα ο άξονας της Εγνατίας οδού, θα μειωθούν κάποια κονδύλια που ενδεχομένως να δίνονταν στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Η τοπική αυτοδιοίκηση δεν βοηθάει το νομό και είναι φανερό ότι όλα τα προγράμματα ανάπτυξης διοχετεύονται σε άλλες περιοχές. Βέβαια εμείς από τη μεριά μας σαν ένωση ξενοδόχων μπορούμε να σας βεβαιώσουμε ότι δεν θα σταματήσουμε τις προσπάθειες.

ΕΒΕΖΑΣ

ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ

ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΑΙΤΣΑΣ

ΑΡΤΑ

Ορη Βαίου

Νοτιο Πίνδος

ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ

ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙ

ΣΑΜΟΥ

ΒΟΝΙΤΣΑ

ΕΠ. ΒΑΤΟΥ

ΤΕΧΝ. Α. ΚΡΕΜΑΣΤΩΝ

Τυφφρησιός

ΕΚΔΑΣ

Ακαρνανικά Όρη

ΕΠ. ΤΡΙΧΩΝΙΑΣ

Καλλιακούδα

ΙΩΝΙΑ

ΕΠ. ΒΟΝΙΤΣΑΣ ΚΑΙ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ

ΑΤΡΙΝΙΟ

Παναγιώτα Όρη

ΙΩΝΙΑ

ΕΠΙΜΑΧΕΣ ΝΗΣΙΑ

Α. ΤΡΙΧΩΝΙΑ

ΕΠ. ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ

ΙΩΝΙΑ

ΕΠΙΜΑΧΕΣ ΝΗΣΙΑ

ΕΠ. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ορη Ναυακτικής

ΝΟΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ

ΠΑΤΡΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

ΠΑΤΡΑ

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ

ΝΟΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ

Αρσ. Αρσός

Πατραϊκός

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΝΔΟΧΩΡΑ

Η φυσική διαμόρφωση, το κλίμα και η οικιστική της οργάνωση καθιστούν την Αιτωλοακαρνανία περιοχή ιδιαίτερα κατάλληλη για την άσκηση και την ανάπτυξη όλων σχεδόν των ειδικών «μορφών» τουρισμού (θαλάσσιος, πολιτιστικός, ορεινός). Ο επισκέπτης θα μπορέσει εδώ να απολαύσει τις διακοπές των ονείρων του, μέσα σε ένα φιλικό και φιλόξενο περιβάλλον εξαιρετικής φυσικής και πολιτιστικής ομορφιάς, «απάτητο», όπως τα κάστρα αυτής της γης, από τη μαζική τουριστική βιομηχανία.

Στις διαδρομές που προτείνονται, σημειώνονται αρκετά από τα μνημεία και τα αξιοθέατα της περιοχής, χωρίς βέβαια να καλύπτεται πλήρως περιγραφικά ο αρχαιολογικός και περιβαλλοντικός πλούτος του νομού.

1. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΝΔΟΧΩΡΑ

1 α. Η πόλη και οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου

Μεσολόγγι: Η πρωτεύουσα του νομού, πρωτεύουσα της δυτικής Ελλάδας στα χρόνια της Επανάστασης, ιστορικό, ναυτιλιακό και πολιτιστικό κέντρο, γενέτειρα πέντε πρωθυπουργών της Ελλάδας και πατρίδα του εθνικού ποιητή Κωστή Παλαμά, ο τόπος θανάτου του λόρδου Βύρωνα, η γη των Ελευθέρων Πολιορκημένων, της Εξόδου, η ιερή, τέλος, πόλη του Μεσολογγίου, έχει ηλικία μόλις πέντε αιώνων. Ιδρύθηκε γύρω στα 1500 με την εγκατάσταση Δαλματών ψαράδων που στήσανε στις όχθες της λιμνοθάλασσας τις καλαμένιες πελάδες τους. Η πόλη ήκμασε αργότερα, αλλά το 1826, με την Έξοδο, κήκε σχεδόν ολόκληρη. Ξαναχτίστηκε το 1829.

Το Μεσολόγγι είναι μια επαρχιακή πόλη με ιδιαίτερο χρώμα και χαρακτηριστική γραφικότητα. Αρκεί όμως να αντικρίσει κανείς την επιγραφή πάνω στην ιστορική πύλη της και τον σιωπηλό Κήπο των Ηρώων για να αισθανθεί το βάρος και το μέγεθος της ιστορικής κληρονομιάς της ένδοξης πολιτείας. Από εκείνη τη στιγμή το Μεσολόγγι τον συνεπαίρνει. Επιθυμεί να βαδίζει στα ίχνη της ιστορίας του, στα βήματα των ηρώων του, να δει και να γνωρίσει χώρους, γεγονότα, μνήμες. Και υπάρχουν παντού.

Ο Κήπος των Ηρώων, νεκροταφείο της εποχής των πολιορκιών της πόλης πλάι στις ντάπιες των υπερασπιστών του χαμηλού τείχους διαμορφώθηκε στα χρόνια του Όθωνα γύρω από τον Τύμβο που υψώθηκε στα 1829 με εντολή του Κυβερνήτη

Ιωάννη Καποδίστρια. Το 1838, με μεγάλη επισημότητα, συγκεντρώθηκαν και τοποθετήθηκαν εδώ τα οστά των αγωνιστών, τα «κόκκαλα των Ελλήνων τα ιερά» που καθαγίασαν τον τόπο. Εδώ φυλάσσεται, στην βάση του ανδριάντα του, η καρδιά του λόρδου Βύρωνα, εδώ βρίσκεται θαμμένος ο Μάρκος Μπότσαρης, εδώ και το συγκινητικό μνημείο των Φιλελλήνων, στημένο από οβίδες και κανόνια του Αγώνα, καθώς και εξαρτήματα του τυπογραφείου του Μάγερ, που έπεσε μαχόμενος τη νύχτα της Εξόδου. Μνημεία και τάφοι αγωνιστών, που κλείνονται από τα ερείπια του ηρωικού τείχους και τη ντάπια (προμαχώνα) του Φραγκλίνου, τη μόνη, από τις δεκαοχτώ ντάπιες, που σώζεται σήμερα.

Στην πινακοθήκη που στεγάζεται στο Δημαρχείο, φιλοξενούνται αντίγραφα πινάκων ζωγραφικής εμπνευσμένων από τα πρόσωπα και τα περιστατικά της Εξόδου (ανάμεσα τους «Η αυτοθυσία της Μεσολογγίτισσας» του Ντε Λανσάκ και «η Ελευθερία μέσα από τα ερείπια του Μεσολογγίου» του Ντελακρουά) μαζί με προσωπογραφίες και ντοκουμέντα της εποχής. Στην αίθουσα του Λόρδου Βύρωνα έχουν συγκεντρωθεί αναμνηστικά και περιγραφές από τις επισκέψεις και την παραμονή του στην Ελλάδα. Από το 1989 εκτίθεται και το πρωτόκολλο αδελφοποίησης των πόλεων Γκέτλινγκ και Μεσολογγίου, των τόπων όπου γεννήθηκε και πέθανε ο μεγάλος Άγγλος ποιητής και φιλέλληνας. Στο μουσείο Τρικούπη φυλάσσονται ενθυμήματα του Χαριλάου Τρικούπη, έγγραφα και πορτρέτα της πολιτικής οικογένειας, των Τρικούπηδων. Το μουσείο Παλαμά στεγάζεται στο σπίτι όπου μεγάλωσε ο ποιητής, το αρχοντικό της οικογένειας, στην περιοχή όπου οι μακρινοί του πρόγονοι Παναγιώτης και Γρηγόριος Παλαμάς ίδρυσαν την περίφημη Παλαμαία Σχολή, που λειτούργησε – με διακοπές που επέβαλαν τα ταραγμένα γεγονότα της εποχής – από το 1760 μέχρι την Έξοδο.

Στο σπίτι του Ζηνόβιου Βάλβη στεγάζεται η Δημοτική Βάλβειος βιβλιοθήκη, με 20.000 περίπου τόμους. Στο παλιό αμαξοστάσιο και στο μηχανουργείο του σιδηροδρομικού σταθμού, στην είσοδο της πόλης, στεγάζεται σήμερα το Τρικούπειο Πολιτιστικό Κέντρο. Κοντά σε αυτά, μια σειρά από νεοκλασικά σπίτια θυμίζουν σημαντικές μορφές της νεώτερης ελληνικής ιστορίας και των γραμμάτων: οι οικίες Τρικούπη, Νίδερ, το Καψαλείκο, το Πετροπουλείκο, τα πατρογονικά Παλαμά, Μαλακάση. Στο κέντρο της πόλης, γύρω από τις ιστορικές εκκλησίες του Αγίου Σπυριδώνα, του Αγίου Παντελεήμονα και της Αγίας Παρασκευής, τα παλιά αρχοντικά ή τα λαϊκά σπίτια χρονολογούνται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Μνημειακές στήλες και επιγραφές σημειώνουν τη

θέση άλλων, που δεν υπάρχουν: το τυπογραφείο του Μάγερ, το σπίτι όπου έζησε και πέθανε ο Βύρων, η κατοικία του επισκόπου Ιωσήφ των Ρωγών και ο ιστορικός ανεμόμυλος, έσχατο σύμβολο αντίστασης των ηρωικών πολιορκημένων της ιερής πόλης.

Κάθε χρόνο το Σάββατο του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων, το Μεσολόγγι τιμά την μεγάλη θυσία. Πιο εντυπωσιακός και πανηγυρικός είναι ο εορταστικός κύκλος της Πεντηκοστής με τους αρματωμένους πεζούς και τους καβαλάρηδες. Την περιήγηση στο Μεσολόγγι συμπληρώνει η επίσκεψη στα φυσικά «οχυρά» της λιμνοθάλασσας, τα νησάκια Κλείσοβα με την Αγία Τριάδα, Βασιλάδι, Άγιος Σώστης και Ντολμάς, το καθένα με τη δική του σημαντική ιστορία κατά τις πολιορκίες και την Έξοδο.

Στο λιμάνι, την παραλία της Τουρλίδας, στα προάστια και τα χωριά του Μεσολογγίου, μπορεί ο επισκέπτης να ξεκουραστεί και να φάει κοντά στη θάλασσα ή μέσα στο πράσινο τοπίο, ενώ στην πόλη, εκτός από τις ταβέρνες, τα εστιατόρια και τα νυχτερινά κέντρα, αφθονούν τα τυπικά της λιμνοθάλασσας «χελιάδικα», όπου το ούζο ή το κρασί συνοδεύεται από το ψητό ή παστό χέλι και ποικιλία θαλασσινών και «ψαρομεζέδων».

Στο χώρο των εκβολών του Αχελώου στη δυτική πλευρά της λιμνοθάλασσας, εγκαταλελειμμένο σήμερα, το μοναστήρι των Ταξιαρχών με το εντυπωσιακό ηγουμενείο ήταν χτισμένο σε λόφο που περιβάλλονταν άλλοτε από βάλτους. Εκεί κοντέ βρίσκεται και το οχυρωμένο εκκλησάκι του Αη-Γιάννη της Θολής, και αυτό πάνω σε νησίδα της ομώνυμης εγκόλπωσης της λιμνοθάλασσας.

1 β. Μεσολόγγι – Ναύπακτος

Από το Μεσολόγγι πηγαίνοντας για το Αντίρριο, συναντάμε, σε μια παράκαμψη λίγων χιλιομέτρων, το ιστορικό μοναστήρι Άγιος Σημεών σε μια τοποθεσία γεμάτη πλατάνια και τρεχούμενα νερά. Εδώ κατέφυγαν και σώθηκαν οι 1.800 από τους πολιορκημένους, όταν έγινε η Έξοδος. Σε μικρή απόσταση βρίσκονται τα ερείπια των τειχών της αρχαίας Καλυδώνος, συνδεδεμένης με τους μύθους, που είναι γνωστή στον Όμηρο ως «πετρήεσσα» (πετρώδης), αλλά και ως «εραννή» (αξιέραστη). Λίγο πιο πέρα φεύγει από τον κεντρικό δρόμο η επαρχιακή οδός Αγίου Γεωργίου – Μακρινούς. Ο δρόμος αυτός διασχίζει το λοφώδες ανάγλυφο του Αράκυνθου και περνά από το χωριό Άγιος Γεώργιος. Ανάμεσα στα χωριά Άγιος Γεώργιος και Ευηνοχώρι, σε απόσταση περίπου 2 χλμ. Και από τα δύο, βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, παλαιοχριστιανικό κτίσμα που διατηρήθηκε με μετατροπές ως την Τουρκοκρατία. Συνεχίζουμε με τα χωριά Πάνω Κουδούνι,

Ποταμούλα και φτάνουμε στη Μακρινού, όπου συναντάμε το δρόμο που ανηφορίζει από Ναύπακτο για Θέρμο. Όλη η διαδρομή ξετυλίγει ένα φιλικό αγροτικό τοπίο, με πλούσια μεσογειακή βλάστηση να κατεβαίνει και να πυκνώνει στις πλαγιές γύρω από τα χωριά.

Πίσω στο δρόμο για Ναύπακτο, και αμέσως μετά τη γέφυρα του Ευήνου, φτάνουμε στο Ευηνοχώρι (παλιό όνομα Μποχώρι). Το μεγάλο αυτό χωριό ζει από τη γεωργία, που ασκεί εδώ και αιώνες στις πλούσιες εκτάσεις του δέλτα και των μαιάνδρων του Ευήνου. Χαρακτηριστικό κτίσμα της περιοχής, η Κούλια του Ευηνοχωρίου μαρτυρά τον πλούτο και την οικονομική σημασία της έκτασης, αλλά και τις αντιθέσεις που δημιουργούσε το σύστημα εκμετάλλευσης των τσιφλικιών. Το κτίσμα είναι ουσιαστικά φρουριακό οίκημα, που προφύλασσε τους ιδιοκτήτες του, μεγαλοτσιφλικάδες, από τις επιβουλές των υποτακτικών και άλλων. Το σπίτι, κηρυγμένο ως διατηρητέο, είναι πιθανότατα κτίσμα του τέλους του 18^{ου} ή των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Διατηρείται ο εσωτερικός διάκοσμος του και κατοικείται ακόμη από τους κληρονόμους των πρώτων ιδιοκτητών. Περνώντας τη γέφυρα του Ευήνου, στο χωριό Γαλατάς βρίσκεται ο ναΐσκος του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου.

Στο ύψος του χωριού Περιθώρι έχουμε μια πολύ ενδιαφέρουσα εικόνα των τελευταίων χιλιομέτρων του Ευήνου. Η ροή του ποταμού είναι ήδη μειωμένη λόγω των καναλιών που αρδεύουν την περιοχή του Ευηνοχωρίου και των έργων εκτροπής του άνω ρου του ποταμού προς το σύστημα ύδρευσης της Αθήνας. Το νερό του Ευήνου εμπλουτίζει τον υδροφόρο ορίζοντα της μεγάλης αλλουβικής πεδιάδας Γαλατά – Ευηνοχωρίου και εκβάλλει στη θάλασσα ανατολικά της μεγάλης ρηχής έκτασης της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου, την οποία ωστόσο τροφοδοτεί ακόμη με φερτά υλικά. Ανατολικά των εκβολών δεσπόζει ο όγκος της Βαράσοβας, τόπος συγκέντρωσης και άμιλλας των Ελλήνων αναρριχητών, αλλά και τόπος ιερός, γεμάτος από ασκηταριά και μοναστήρια. Η Βαράσοβα θεωρείται το «Άγιον Όρος της δυτικής Ελλάδος». Στη γυμνή και απόκρημνη βορειανατολική πλευρά της Βαράσοβας ύστερα από ανάβαση δύο περίπου ωρών συναντά κανείς σειρά σπηλαίων, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζει το ασκητάριο του 10^{ου} – 11^{ου} αιώνα των Αγίων Πατέρων. Μισή ώρα πάνω από το χωριό Κάτω Βασιλική, σε χαμηλό λοφίσκο, υψώνονται σήμερα τα ερείπια του εντυπωσιακού βυζαντινού ναού του Αγίου Δημητρίου, κτίσματος των αρχών του 11^{ου} αιώνα. Στη βάση της δυτικής πλαγιάς και σε απόσταση δύο ωρών με τα πόδια από το χωριό Περιθώρι, με θέμα προς το χωριό Γαλατάς,

υπάρχουν τα περίφημα σπήλαια – ασκηταριά της Βαράσοβας. Το μεγαλύτερο από αυτά είναι γνωστό ως Άγιος Νικόλαος. Στον ίδιο Άγιο είναι αφιερωμένο και το άλλο σπήλαιο, γνωστό ως Εγκλείστρα, στην απότομη νότια πλευρά Βαράσοβας όπου φτάνει κανείς ύστερα από δύσκολη ανάβαση είκοσι λεπτών, ανάμεσα στην κάτω Βασιλική και στο Κρουονέρι. Ξεκινώντας από το χωριό Περιθώρι και ανηφορίζοντας στη δυτική πλευρά της Βαράσοβας, ύστερα από πορεία μιας ώρας αντικρίζουμε ένα χώρο με πανύψηλα δέντρα και νερά. Εκεί ψηλά βρίσκεται το ερειπωμένο υστεροβυζαντινό μοναστήρι του Αγ. Πέτρου. Η πρόσβαση από τη νότια, και πιο θεαματική, πλευρά γίνεται από το δρόμο που πάει προς Γαλατά και Κρουονέρι. Στο Κρουονέρι, στα πόδια των επιβλητικών τοίχων της Βαράσοβας, έχουν εντοπισθεί υπολείμματα προϊστορικού οικισμού.

Σε έναν από τους κολπίσκους της Βαράσοβας, και συγκεκριμένα στο λιμανάκι της Κάτω Βασιλικής, θεωρείται ότι βρισκόταν η Χαλκίς, αρχαία παραθαλάσσια πόλη, βυθισμένη σήμερα στον Πατραϊκό Κόλπο. Τα τείχη της πόλης είναι χτισμένα στη βόρεια και νότια πλευρά της στενής κοιλάδας. Ανατολικά τη φρουρούν απότομα βράχια, ενώ στα δυτικά την κλίνει η Βαράσοβα. Στην παραλία διακρίνεται και το αρχαίο λιμάνι με τους λιμενοβραχίονες και το μόλο.

Μετά τις στροφές της Βαράσοβας, ο δρόμος φτάνει στα Χάνια της Γαυρολίμνης. Δύο χιλιόμετρα βόρεια της Γαυρολίμνης, μέσα σε μια ήρεμη και γεμάτη πεύκα και ελιές τοποθεσία, στέκει περήφανος ο εξαιρετής τέχνης ναός του 10^{ου} αιώνα της Παναξιώτισσας.

Λίγο παρακάτω, φεύγουν προς τα νότια οι επαρχιακοί δρόμοι για την Άνω και Κάτω Βασιλική. Η Άνω Βασιλική συνεστήθη από συσπείρωση κτηνοτρόφων που κατέβαιναν εδώ για χειμαδιά. Ανατολικά του χωριού Κάτω Βασιλική οι πρόσφατες ανασκαφές έφεραν σε φως εντυπωσιακά μνημεία. Η μεγάλων διαστάσεων τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική του 6^{ου} αιώνα, ο μικρότερος ναΐσκος του 10^{ου} αιώνα χτισμένος στο κεντρικό κλίτος της βασιλικής, όπως και η τράπεζα, τα κελιά, το φωτάναμμα, ο κλίβανος, που εντοπίστηκαν στον ίδιο χώρο, και το πλήθος ευρημάτων αποδεικνύουν τη σημαντικότητα της περιοχής στα παλαιοχριστιανικά και στα μεσοβυζαντινά χρόνια.

Ο δόμος για την Ναύπακτο ανηφορίζει ξανά στον όγκο της Κλόκοβας, πριν κατέβει προς το μικρό πεδινό τρίγωνο του Αντιρρίου, καλυμμένο από ένα μωσαϊκό θαμνώνων, καλλιεργειών και μικρών καλαμιώνων. Στο δρόμο μας συναντάμε το χωριό Μακύνεια και αριστερά του δρόμου, μετά το χωριό Ρίζα, στη θέση τη γνωστή ως Παλαιόκαστρο, βρίσκεται η αρχαία πόλη Μακύνεια,

σημαντική, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα, τον 3^ο αιώνα π.Χ. Η οχυρωμένη ακρόπολη σε δυσπρόσιτο βραχώδη όγκο κατέχει στρατηγική θέση που ελέγχει όλη τη γύρω περιοχή. Οι τελευταίες ανασκαφικές έρευνες έκαναν ευκρινέστερα τα ερείπια της ακρόπολης με τους πύργους και τις πύλες, τα θεμέλια δημοσίων έργων, οικιών και μεγάλου ναού, καθώς και δεκατέσσερις σειρές εδωλίων από το μικρό εντυπωσιακό θέατρο.

Κύρια πύλη εξόδου για όσους ταξιδεύουν για Αθήνα, το Αντίρριο ή Αντίρριον Άκρον ή Μολυκρειον Ρίον, είναι επίσης ο πρώτος σταθμός στο νομό για όσους έρχονται από την Πελοπόννησο. Μοναδικό αξιοθέατο του οικισμού των 900 κατοίκων είναι το Κάστρο. Οι παραλίες προσφέρονται για κολύμπι, ενώ λειτουργούν και μικρά εστιατόρια.

Λίγο έξω από την Ναύπακτο στα δυτικά, κοντά στο χωριό Βελβίνα, εντοπίζεται η αρχαία πόλη Μολύκρειο. Ο λόφος με το κάστρο υψώνεται πεντακόσια περίπου μέτρα πάνω από τη θάλασσα. Η ακρόπολη είναι στενή και επιμήκης, ενώ σε όλο το χώρο διακρίνονται λείψανα οικοδομημάτων, βωμού, δεξαμενής, στοάς και μεγάλου ναού, πιθανότατα του Ποσειδώνα. Μέσα από μια αγροτική ζώνη, που έχει ήδη επηρεαστεί από τις παρόδιες χρήσεις και χτίζεται σιγά – σιγά, φτάνουμε στη Ναύπακτο, που μαζί με τη Βόνιτσα διεκδικούν τον τίτλο της πιο κομψής πολιτείας της Αιτωλίας και της Ακαρνανίας αντίστοιχα.

1 γ. Από το Μεσολόγγι προς τις εκβολές του Αχελώου

Από το Μεσολόγγι ο δρόμος για το Αιτωλικό περιτρέχει τις αλυκές και το εργοστάσιο αλατιού στην άκρη της λιμνοθάλασσας. Βγαίνοντας από το Μεσολόγγι και παίρνοντας βόρεια το δρόμο προς το Αιτωλικό, στα πέντε περίπου χλμ., κοντά στις αλυκές, υπάρχει το γραφικό νησάκι με το εκκλησάκι της Παναγίας της Φοινικιώτισσας, χώρος αγαπημένου περιπάτου του Λόρδου Βύρωνα.

Μικρή παράκαμψη από την Εθνική Οδό δεξιά απαιτεί την επίσκεψη στην αρχαία Πλευρώνα, δεύτερη σημαντική αρχαία πόλη μετά την Καλυδώνα, γνωστή από τη μυθολογία αλλά και ένα από τα καλύτερα δείγματα της οχυρωματικής τέχνης των αρχαίων Ελλήνων. Το αρχαίο θέατρο με τη σκηνή πάνω σ' έναν πύργο του τείχους, η πελώρια δεξαμενή νερού, η αρχαία αγορά και τα άλλα κτίσματα παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον πάνω σε ένα ύψωμα που ξεδιπλώνει μια εντυπωσιακή θέα προς το ποτάμι και τη λιμνοθάλασσα.

Πάνω σε ένα μικρό νησάκι στο στενό πορθμό που συνδέει τη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου (αρχαία Ουρία) με τη λίμνη Κυνία των αρχαίων στα βόρεια, σήμερα λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού, ενωμένο με δύο γέφυρες με την ξηρά, το Αιτωλικό, παλιά Ανατολικό, γνωστό ως «Βενετία της Ελλάδος», είναι μια μικρή γραφική πολιτεία. Οχυρωμένο καλά μέσα στους βάλτους, έπαιξε σπουδαίο ρόλο στα προεπαναστατικά χρόνια και κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Πολιορκήθηκε στενά από τον Κιουταχή το 823, αλλά το σθένος και η μαχητικότητα των κατοίκων ανάγκασαν τους Τούρκους να λύσουν την πολιορκία. Στην Παναγία του Αιτωλικού, μητροπολιτικό ναό της πόλης αφιερωμένο στην κοίμηση της Παναγίας και ο ονομαστός επιτάφιος. Εδώ έγιναν οι δύο πρώτες Εθνοσυνελεύσεις των αντιπροσώπων της Ρούμελης, και το 1824 η περίφημη δίκη του Καραϊσκάκη. Στη δεύτερη ιστορική εκκλησία της πόλης, του Ταξιάρχης, υπάρχει στο προαύλιο ο τάφος της Κυρά-Βασιλικής, γυναίκας αγαπημένης του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Τα παλιά παραδοσιακά καλόγουστα λαϊκά σπίτια, η υφαντική οικοτεχνία με τα γνωστά κιλίμια, το πανηγύρι της Αγίας Αγάθης στις 23 Αυγούστου με τους αρματωμένους και τους καβαλάρηδες να μπαίνουν στην πόλη, το παραδοσιακό ψάρεμα και το υπέροχο φως του ήλιου στα νερά συνθέτουν τις ομορφιές του Αιτωλικού.

Πάνω σε ένα λοφίσκο γεμάτο κυπαρίσσια, δυτικά του Αιτωλικού, στην περιοχή Αστροβίτσα υψώνεται ο ναός της Αγίας Παρασκευής.

Από το Αιτωλικό φτάνουμε γρήγορα στη Μάστρο, από όπου μπορούμε παράλληλα με το κανάλι να πάμε στην Κατοχή. Στην άκρη ομαλού λοφίσκου νότια του ομώνυμου χωριού, με θέα την πλούσια πεδιάδα του Αχελώου, στέκεται η επισκοπή Μάστρου, σημαντικότερο παλαιοχριστιανικό μνημείο της Παραχελωίτιδας.

Κοντά στο χωριό Γουριά υπήρχε η αρχαία Ιθωρία με την ακρόπολη της. Τα ερείπια της πόλης βρίσκονται κοντά στον Άγιο Ηλία Σταμνάς. Οι ανασκαφές αποκάλυψαν τάφους μυκηναϊκής και γεωμετρικής εποχής, ενώ τα πλούσια ευρήματα φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου.

Όχι πολύ μακριά από την όχθη του Αχελώου, τέσσερα περίπου χλμ. Από το χωριό Σταμνά, ανάμεσα σε βελανιδιές και ελιές σώζονται τα ερείπια δύο εκκλησιών που στα βυζαντινά χρόνια ανήκαν στη δικαιοδοσία του επισκόπου Αχελώου, ο οποίος είχε πιθανότατα έδρα την Επισκοπή Μάστρου, στην Σταμνά υπάρχει ο κοιμητηριακός ναός της Αγίας Παρασκευής, με την ξύλινη οροφή και το λιθόκτιστο τέμπλο. Νοτιοδυτικά της Γουριάς, σε μικρή απόσταση από το χωριό, σώζεται το μοναστήρι των

Ταξιαρχών σε μια μικρή αυλή ανάμεσα σε πεύκα, κυπαρίσσια και φοίνικες.

Από το νότιο παρακλάδι του δρόμου για την Κατοχή διασχίζουμε το μεγάλο χωριό Νεοχώρι, που νέμεται τους πλούσιους πόρους του αρδευόμενου κάμπου. Περνάμε τη γέφυρα του Αχελώου και αντικρίζουμε την Κατοχή. Το χωριό είναι χτισμένο στην όχθη του Αχελώου, πνιγμένο από πλούσια βλάστηση και γεμάτο με τους ήχους και τη ζωή του ποταμού. Στην Κατοχή, στην κορυφή μικρού λόφου, βρίσκονται τα ερείπια του Πύργου, γνωστού ως κούλια (πύργος – αγροτική κατοικία) της Κυρά-Βασιλικής. Η περίφημη αυτή Ελληνίδα χριστιανή, γυναίκα του Αλή Πασά, μετά το θάνατο του και την εξορία της στην Προύσα, επέστρεψε στην δυτική Ελλάδα. Έζησε, από το 1831 τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής της στην Κατοχή, πέθανε και τάφηκε στο Αιτωλικό το 1834. Η μελέτη του αρχιτεκτονήματος και των πηγών (Χρονικό και Τόκκων) οδηγούν στη χρονολόγηση του μνημείου στο δεύτερο μισό του 14^{ου} αιώνα.

Από την Κατοχή, ένα παρακλάδι του δρόμου δυτικά μας οδηγεί προς τη θέση όπου απλώνονται τα τείχη το Τρικαρδόκαστρου και τα ερείπια της αρχαίας πόλης των Οινιάδων. Πρόκειται για έναν από τους πιο εντυπωσιακούς αρχαιολογικούς χώρους. Μέσα σε πυκνή βλάστηση τα τείχη, οι δεξαμενές, οι νεώσοικοι και το θέατρο, που ζωντανεύει με παραστάσεις κάθε καλοκαίρι, υποβάλλουν τον επισκέπτη.

Πίσω στον άξονα που κατευθύνεται προς το Διόνι, διατρέχουμε την τεράστια πεδιάδα που έχουν δημιουργήσει φερτές ύλες του ποταμού για να φτάσουμε στο τεράστιο σύστημα λιμνοθαλασσών και ελών που έχει χαρίσει ο μεγάλος ποταμός στην Αιτωλοακαρνανία. Απέραντες ρηχές εκτάσεις, όπως αυτή του Πεταλά, σχηματίζουν τα μεγαλύτερα φυσικά ιχθυοτροφεία, όπου τα ψάρια έρχονται να γεννήσουν. Πλησιάζοντας στο Διόνι, αντικρίζουμε ένα μεγάλο σύστημα ελών και ρηχών λιμνών, που ολοκληρώνει τη εικόνα των πλούσιων υγρότοπων, όπου εκατοντάδες είδη βρίσκουν ιδεώδεις βιότοπους διατροφής και αναπαραγωγής.

Βόρεια από την Κατοχή, πάνω στον δρόμο που οδηγεί προς Αστακό, στον κάμπο του Λεσινίου, σε αρκετή απόσταση δυτικά από το χωριό, βρίσκεται το μοναστήρι της Παναγίας Λεσινιώτισσας, του 16^{ου} αιώνα, που έπαιξε σημαντικό ρόλο αποκρούοντας επιθέσεις των Τούρκων στην διάρκεια της Επανάστασης. Η εκκλησία παρέχει φιλοξενία σε μια από τις μεγαλύτερες αποικίες κερκινεζιού.

Ανάμεσα στην Κατοχή και στην Πεντάλοφο, την ανατολική άκρη του χωριού Λεσίνι κοσμεί ο ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου, γνωστός ως Παναγία Παλαιοκατούνας (παλιό όνομα του χωριού). Η εκκλησία είναι ένα από τα σπουδαιότερα βυζαντινά μνημεία της δυτικής Στερεάς Ελλάδας με εξαίρετο κεραμοπλαστικό διάκοσμο.

1 δ. Από το Μεσολόγγι στο Αγρίνιο

Από το Μεσολόγγι περνάμε το Κεφαλόβρυσο, τη μεγάλη πηγή από όπου υδρεύεται το Αιτωλικό, και συνεχίζουμε πάνω στην Εθνική Οδό. Κοντά στο χωριό Χρυσοβέργι βρίσκονται τα τείχη της αρχαίας αιτωλικής πόλης Φανά. Σε αντίθεση με τον υπόλοιπο Αράκυνθο (Ζυγό) που φημίζεται για την πλούσια βλάστηση του στη νοτιοδυτική πλευρά, που είναι γεμάτη απότομα βράχια, και ύστερα από κοπιαστική πορεία μιάμισης ώρας βορειανατολικά από το Κεφαλόβρυσο, σε ύψος πενήντα περίπου μέτρων από το βάθος της χαράδρας, βρίσκεται το σπήλαιο του Αγίου Νικολάου του Κρεμαστού, σημαντικό ασκητικό κέντρο της περιοχής με αξιολογότερες τοιχογραφίες από τον 11^ο ως τον 13^ο αιώνα.

Επιστρέφοντας στην Εθνική Οδό ανηφορίζουμε το φαράγγι της Κλεισούρας (μνημείο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους). Στο δυτικό πρηνές του φαραγγιού φωλιάζει το μοναστήρι της Παναγίας Ελεούσας, όπου οι προσκυνητές συγκεντρώνονται την Παρασκευή του Πάσχα. Πάνω από τα στενά της Κλεισούρας βρίσκεται το κάστρο του Αη-Γιώργη, όπως το αποκαλεί ο κόσμος. Πρόκειται για τις αρχαίες οχυρώσεις του φρουρίου Πρόσχοιο, για την ομηρική Πυλλήνη. Από το Κεφαλόβρυσο (διασταύρωση δυτικά μετά το χωριό Χαλίκι) ή από τα Κατσουρέικα κοντά στη λίμνη Λυσιμαχία, σε απόσταση περίπου 12 χλμ. από τη διασταύρωση, βρίσκεται το Αγγελόκαστρο, με τα πενιχρά ερείπια από την άλλοτε λαμπρή βυζαντινή πολιτεία. Κοντά στο Αγγελόκαστρο διατηρούνται και τείχη της αρχαίας αιτωλικής πόλης Κωνώπης. Απέναντι από το βυζαντινό φρούριο του Αγγελόκαστρου, ανατολικά πάνω σε λοφίσκο, βρίσκεται το μοναστήρι του Παντοκράτορα. Το καθολικό περιβάλλουν, τα παλιά κελιά οι νέοι ξενώνες, η βιβλιοθήκη και το ηγουμενείο.

Βγαίνοντας από τα Στενά ή Κλεισορρέματα, φτάνουμε στο λαιμό που χωρίζει τις δύο μεγάλες λίμνες της Αιτωλίας, τη Λυσιμαχία και την Τριχωνίδα. Ο επαρχιακός δρόμος Ζευγαράκι-Μακρινού περνά από τη νότια πλευρά της λίμνης Τριχωνίδας και διασχίζει τα χωριά Παπαδάτες, Γραμματικού, που κάηκε από τους Γερμανούς στην διάρκεια της κατοχής, Γαβαλού, όπου έγιναν

αξιόλογες μάχες και κινητοποιήσεις κατά τον Αγώνα του 1821, Αγ. Ανδρέα και Καψορράχη. Από τη Γαβαλού μπορούμε να κατέβουμε προς την όχθη της λίμνης, στο χωριό Τριχώνιο, θέση όπου θεωρείται ότι ήκμασε η αρχαία πόλη Τριχώνιο. Εδώ σώζεται τμήμα από το αρχαίο υδραγωγείο, ενώ οι ανασκαφές στα μέσα του αιώνα έφεραν στο φως τάφους και τύμβους με άφθονα ευρήματα. Στη βόρεια πλευρά του Αράκυνθου, τρία χιλιόμετρα από τη Γαβαλού, βρίσκεται η ιστορική μονή Κατερινούς, ενώ ύστερα από πορεία δύο ωρών, στις δασωμένες πλευρές του Ζυγού, φτάνει κανείς σε ένα λάκκωμα με πυκνή βλάστηση και βράχια γύρω-γύρω. Είναι το γνωστό Κελάκι Γαβαλούς με την καλαίσθητη τοιχοδομία.

2. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΑΓΡΙΝΙΟ

2 α. Το Αγρίνιο και η πεδιάδα του

Το Αγρίνιο αποτελεί το κύριο αστικό κέντρο του νομού. Το μικρό αρχαίο πόλισμα είχε μυθικό ήρωα οικιστή και γενάρχη τον Άγριο, τρισέγγονο του Αιτωλικού. Δημιούργημα των Αγραίων, προχωρημένο τειχισμένο φυλάκιο της Συμπολιτείας, το Αγρίνιο ακολούθησε την μοίρα όλων των Αιτωλικών πόλεων που συσπειρώνονταν γύρω από το πολιτικό-θρησκευτικό κέντρο του Θέρμου, με μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και υποπαραγωγή στα ρωμαϊκά χρόνια. Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες αναπτύσσεται ο οικισμός της Μεγάλης Χώρας, ο οποίος παραμένει σημαντικός ως και την κατάλυση του κράτους της Ηπείρου. Το 15^ο αιώνα ο οικιστικός πυρήνας που δημιουργήθηκε με το όνομα Βραχώρι έμελλε να γίνει η σημαντική πόλη που συμμετείχε ενεργά σε όλες τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις των επόμενων αιώνων. Περιήλθε στην δικαιοδοσία του Αλή Πασά το 1790 και, μετά από επιτυχή πολιορκία, στα χέρια των Ελλήνων το 1821. υπήρξε έδρα της προσωρινής διοίκησης της δυτικής Ελλάδας, ξαναπέρασε στα χέρια του Ομέρ Βρυώνη και Κιουταχή, για να απελευθερωθεί τελικά με το τέλος του αγώνα και να επανακτήσει το παλιό του όνομα. Ήταν και είναι σημαντικό εμπορικό και γεωργικό κέντρο μιας κύριας καπνοπαραγωγικής αλλά και μεσοβιομηχανικής περιοχής. Στα γύρω χωριά, το καλοκαίρι, μπορεί κανείς να παρακολουθήσει το μάζεμα και το στέγνωμα του καπνού, που σήμερα, βέβαια, γίνονται με μεθόδους σχετικά λιγότερο κοπιαστικές από το βασανιστικό νωπό αρμάθιασμα της παλιάς παράδοσης. Εδώ εδρεύει το Αρχαιολογικό Μουσείο, όπου εκτίθενται ευρήματα από τις ανασκαφές της περιοχής, που χρονολογούνται από τη νεολιθική περίοδο μέχρι τους ελληνοιστικούς χρόνους. Ο Παναιτωλοακαρνανικός Σύλλογος

Γυναικών έχει ιδρύσει το Λαογραφικό Μουσείο Αγρινίου, με παραδοσιακά εκθέματα από το 1821 μέχρι τη δεύτερη δεκαετία του αιώνα μας, που περιλαμβάνουν φορεσιές, έπιπλα, οικιακά σκεύη, δαντέλες, εργαλεία και χειροτεχνήματα. Η Παπαστράτειος Δημοτική Βιβλιοθήκη είναι η πλουσιότερη του νομού. Ο ναός του Αγίου Χριστόφορου και ο σιδηροδρομικός σταθμός είναι από τα ελάχιστα παλαιότερα χτίσματα της πόλης.

Νοτιανατολικά της Μεγάλης Χώρας (Ζαπάντι) βρίσκεται ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία της περιοχής, ο κοιμητηριακός τώρα ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, παλαιοχριστιανικό κτίσμα με οικοδομική εξέλιξη ως το 19^ο αιώνα, γνωστός και ως Βασιλική Μεγάλης Χώρας Αγρινίου. Στο Ζαπάντι υψώνεται και ο μιναρές από το τζαμί που δεν υπάρχει πια. Στην τοποθεσία Μαύρικα, πέντε χιλιόμετρα νότια του Αγρινίου, κοντά στη λίμνη Λυσιμαχία, βρίσκεται η Αγία Τριάδα. Το αξιόλογο αυτό μνημείο των αρχών του 10^{ου} αιώνα σώζεται βυθισμένο κατά το μεγαλύτερο μέρος του μέσα στο νερό.

Γύρω από το Αγρίνιο, και σε στενή εξάρτηση από αυτό, απλώνονται τα χωριά της πεδιάδας Αγρινίου, που αξίζει να τα επισκεφτεί κανείς. Πρώτος στόχος το Αγγελόκαστρο, σήμερα οικισμός κοντά στο γραφικό ομώνυμο σιδηροδρομικό σταθμό. Στο Αγγελόκαστρο μπορούμε να φτάσουμε και από τα Κλεισορρέματα, μέσω του χωριού Λυσιμαχία.

Καταμεσής του κάμπου βρίσκονται τα χωριά Ρίγανη, Στρογγυλοβούνι, Γουριώτισσα και Παλαιομάνινα, όλα γεωργικά χωριά. Κοντά στο χωριό Ρίγανη τα εντυπωσιακά ερείπια αρχαίου περιβόλου σε πολλά επίπεδα, με πυλώνες, πύργους και τοξωτές πολεμίστρες, ανήκουν στην αρχαία πόλη Μητρόπολη που είχε ήδη ερημωθεί στα ρωμαϊκά χρόνια.

2 β. Ταξίδι στην περιοχή Αγίου Βασιλείου και τη λίμνη Κρεμαστών

Από το Αγρίνιο μπορούμε να πάμε στο Καρπενήσι μέσα από τη λοφώδη περιοχή του Αγίου Βλασίου, περνώντας από τη λίμνη των Κρεμαστών. Η ασφαλτος διασχίζει μια λοφώδη περιοχή με χαμηλή θαμνώδη βλάστηση. Στο χωριό Πυργί (παλιά Βελάουστα) Αγρινίου σώζεται ο ναός του Αγίου Αθανασίου με πλούσιες και καλά διατηρημένες τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα. Περνώντας από την Ποταμούλα (από όπου ένας μικρότερος επαρχιακός δρόμος οδηγεί στη Σαργιάδα), ο δρόμος ανηφορίζει προς τον Άγιο Βλάσιο. Μικρότεροι δρόμοι πάνε στα χωριά Αμπέλια και Πεντάκορφο. Το τοπίο είναι καθαρά ορεινό, με τις ράχες του Ζυγού (βόρειο τμήμα

του συγκροτήματος του Παναιτωλικού) να οριοθετούν τη θέα στα ανατολικά. Ο δρόμος κατηφορίζει προς τη Χούνη, μέσα από πλαγιές ντυμένες με πλούσια μεσογειακή μακκία για να καταλήξει στη λίμνη των Κρεμαστών, που τροφοδοτείται από τον Αχελώο, τον Αγραφιώτη, τον Ταυρωπό και τον Τρικεριώτη (που σχηματίζεται από τους ποταμούς Κρικελοπόταμο και Καρπενησιώτη). Δράσκελίζοντας τη γέφυρα της Επισκοπής, μπορούμε να συνεχίσουμε το ταξίδι μας στη χώρα των Ευρυτάνων με πρώτο σταθμό τη Φραγκίστα.

2 γ. Από το Αγρίνιο στην Αμφιλοχία

Συνεχίζοντας βορειοδυτικά από το Αγρίνιο, και αφού περάσει ο επισκέπτης το υδροηλεκτρικό φράγμα του Στράτου και διασχίζει τη μεγάλη γέφυρα του Αχελώου, θα φθάσει στα ερείπια της πανίσχυρης ακαρνανικής πόλης του Στράτου, που το νόμισμα της έφερε ανάγλυφη την εικόνα του θεού Αχελώου. Σε τοποθεσία που επιβλέπει τη ροή του ποταμού και την πεδιάδα, η αρχαία ακαρνανική πόλη Στράτος διατηρεί σήμερα εξαιρετα λείψανα της οχύρωσης της, καθώς και, μεταξύ άλλων, ερείπια θεάτρου και μεγάλου ναού.

Πάνω από την παλιά γέφυρα του Αχελώου υψώνεται σε λοφίσκο ο Άγιος Ιωάννης Σπολάιτας, εκκλησία του 19^{ου} αιώνα, σταυροειδής με τρούλο, απλή στην κατασκευή. Ο δρόμος περνά κοντά από τη λίμνη Οζερός, όπου μια παράκαμψη αριστερά οδηγεί στην Κατούνα και τον Τρύφο καταλήγοντας στο δρόμο για Βόνιτσα. Άλλος δρόμος οδηγεί από Κατούνα, Αετό και Παναγούλα στο Μύτικα περνώντας από την αρχαία Αλυζία.

Πριν το χωριό Κωνωπίνα και σε μικρή παράκαμψη του δρόμου προς την Κατούνα, βρίσκεται ο κοιμητηριακός ναός των Αγίων Αποστόλων του 16^{ου} αιώνα. Κοντά στην Κατούνα, και ανατολικά πάνω σε οροπέδιο, απλώνονται αρκετά κατεστραμμένα τα τείχη της αρχαίας πόλης Μεδέων που έγινε το προπύργιο της Ακαρνανίας, όταν ο Στράτος έπεσε στα χέρια των Αιτωλών. Φεύγοντας από την Κατούνα, βορειοδυτικά και κοντά στο χωριό Τρύφος βρίσκεται το μοναστηράκι της Αγίας Δευτέρας, κτίσμα του τέλους του 18^{ου} αιώνα.

Ξαναγυρνώντας στην Εθνική Οδό προς Άρτα, ανάμεσα στα χωριά Άγιος Στέφανος και Ρίβιο, δεξιά από την Εθνική Οδό, πάνω σε χαμηλή πλαγιά, υπάρχει ο σπουδαίος από αρχιτεκτονική άποψη κομψότατος ναός του Αγίου Στέφανου Ριβίου. Ο δρόμος περιτρέχει την όχθη της Αμβρακίας, της οποίας το μικρότερο λοβό δρασκελίζει για να φτάσει στην Αμφιλοχία. Η Αμφιλοχία είναι μια

μικρή ευχάριστη παράλια πόλη, με εστιατόρια, ξενοδοχεία και δύο παραλίες για κολύμπι. Οι ψαρόβαρκες φέρνουν καθημερινά φρέσκο ψάρι από τον Αμβρακικό. Είναι αμφιθεατρικά χτισμένη στο μυχό του Αμβρακικού κόλπου, στα ριζά της αρχαίας Λιμναίας, η οποία έχει να επιδείξει σήμερα θαυμάσια καλοδιατηρημένα ισοδομικά τείχη που κατεβαίνουν ως την παραλία. Τους καλοκαιρινούς μήνες τα βράδια η θάλασσα στην περιοχή αυτή εμφανίζει ένα φαιοπράσινο χρώμα και οι ελαφροί κυματιστοί φαίνονται σαν φλόγες με γαλαζοπράσινες αποχρώσεις. Ο λεγόμενος από τους ντόπιους «φώσφορος» δεν είναι παρά υπερσυγκέντρωση από ζωοπλαγκτόν που φωσφορίζει στο νερό.

Στο όμορφο ψαροχώρι Μπούκα (όπου στην αρχαιότητα ήταν οι Όλπες) η παραλία είναι θαυμάσια για μπάνιο, η άμμος θεωρείται θεραπευτική για τους ρευματισμούς και το παλιό τοξωτό γεφύρι του οικισμού σώζεται ακέραιο. Ανάμεσα στον οικισμό Κάμπος και στο χωριό Λουτρό, κοντά στο Αμπελάκι, πρέπει να αναζητηθεί η περίφημη αρχαία πόλη του Αμφιλοχικού Άργους. Αποικία του πελοποννησιακού Άργους, ιδρύθηκε από τον Αμφίλοχο, γιο του Αμφιάραου. Με έντονα πολεμικά γεγονότα, το Αμφιλοχικό Άργος συμμετέχει στην ιστορία των π.Χ. αιώνων μνημονευόμενο από όλους τους αρχαίους ιστορικούς συγγραφείς.

Στο ερειπωμένο και έρημο σήμερα μεσαιωνικό χωριό Αμβρακία, που βρίσκεται πολύ κοντά στην Αμφιλοχία – απέχει περίπου δύο χιλιόμετρα δυτικά από το βόρειο άκρο της ομώνυμης λίμνης – και καταστράφηκε μάλλον το 1825 από τους Τουρκαλβανούς, σώζονται ο μονόχωρος ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου του 17^{ου} αιώνα και λείψανα σπιτιών και κτισμάτων που δέχτηκαν μανιώδη καταστροφική επέμβαση. Τέσσερα χιλιόμετρα από τη Αμφιλοχία και στο αριστερό μέρος του δρόμου προς Άρτα βρίσκεται μικρός λοφίσκος, όπου σώζονται τμήματα του τείχους των αρχαίων Κρηνών. Ο δρόμος στη συνέχεια κατεβαίνει στο έλος του Κατάφουρκου, τελευταίο φυσικό αξιοθέατο της Αιτωλοακαρνανίας, και περιτρέχοντας την βραχώδη ακτή του Μακρυνόρους καταλήγει στο Μενίδι πριν την είσοδο στο νομό Άρτας. Κοντά στο Μενίδι, με τις θαυμάσιες παραλίες στις τοποθεσίες Αγγιλιές, Καστριώτισσα και Παλιοκούλια, υπάρχουν ερείπια από αρχαία πόλη. Σε αυτές τις οχυρωμένες θέσεις οι αρχαιολόγοι τοποθετούν τις αρχαίες πόλεις Μικρή και Μεγάλη Ιδομένη. Εδώ ο Αθηναίος Δημοσθένης κατέστρεψε τους Αμβρακιώτες τον 5^ο αιώνα π.Χ. και ο αρματολός Ίσκος με 40 παλικάρια άντεξε στις επιθέσεις των Τούρκων.

2 δ. Από την Αμφιλοχία στην Λευκάδα

Από την Αμφιλοχία ο δρόμος περιτρέχει τη νότια πλευρά του Αμβρακικού, μια σειρά από βραχώδεις και αμμώδεις ακτές. Το τοπίο είναι χαρακτηριστικά αγροτικό, διαμορφωμένο από την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Στα μισά του δρόμου για τη Βόνιτσα, το Θύρρειο, λίγα χιλιόμετρα νότια από το βασικό δρόμο, ήταν από τις σπουδαιότερες αρχαίες ακαρνανικές πόλεις και συχνά έδρα των συνελεύσεων των Ακαρνάνων. Έδρα νομισματοκοπείου το 2^ο αιώνα π.Χ. με ένα τεράστιο περίβολο και ένα δεύτερο τείχισμα σε χαμηλότερο σημείο του κάμπου και με τη θέση Ρούγα επίγειο στον Αμβρακικό κόλπο, το Θύρρειο ερημώθηκε, όταν ο Αύγουστος υποχρέωσε τους πληθυσμούς της περιοχής να μετοικήσουν στη Νικόπολη. Στο σημερινό χωριό υπάρχει Αρχαιολογικό Μουσείο, όπου φυλάσσονται ευρήματα των ανασκαφών της περιοχής, όπως επιγραφές, επιτύμβιο ανάγλυφο κόρης του 4^{ου} αιώνα, ακέφαλο άγαλμα της Αρτέμιδος, σύμπλεγμα του Μίθρα, επιτύμβιες στήλες, τμήματα ρωμαϊκών ψηφιδωτών κ.α. Μετά τα χωριά Σπάρτος, Δρυμός και Παλιάμπελα αντικρίζουμε τη Βόνιτσα, με το λόφο και το κάστρο να δεσπόζουν της ομώνυμης λιμνοθάλασσας. Ο δρόμος μετά τη Βόνιτσα διχαλώνει και μας οδηγεί δεξιά στο κάστρο Άκτιο, το πέρασμα για την Πρέβεζα και ευθεία στο κάστρο Αγίου Γεωργίου, πέρασμα της Λευκάδας.

Ο πλούτος της γύρω περιοχής, αλιευτικός και πεδινός, και η στρατηγική της θέση συντέλεσαν ώστε η Βόνιτσα να αποτελέσει σπουδαίο κέντρο του κράτους της Ηπείρου και να προσελκύσει το ενδιαφέρον των Βενετών. Πέρασε διαδοχικά από τα χέρια των Βυζαντινών, στο βασιλιά της Νεάπολης, στους Φλωρεντίνους, στους Σέρβους, στους κόμητες της Κεφαλλονιάς μέχρι που καταλήφθηκε από τους Αλβανούς και τους Τούρκους το 1479. Την κατέλαβε ο Μοροζίνη το 1685 και παρέμεινε στους Ενετούς ως το 1797, οπότε περιήλθε σε γαλλική κατοχή. Από το 1800 άνηκε και πάλι στους Τούρκους ως την απελευθέρωση της το 1829 και την επίσημη ένταξη της στο ελληνικό κράτος το 1832. Η όμορφη κωμόπολη, με τις παραλίες του Σωτήρα και της Παναγίας στο καταπράσινο περιβάλλον του Αμβρακικού, προσφέρει πολλαπλές εντυπώσεις και αξιοθέατα. Δύο κομψοί ναοί του ίδιου αρχιτέκτονα βρίσκονται στην περιοχή Βόνιτσας: η Κοίμηση της Θεοτόκου κοντά στο κάστρο και η Κοίμηση (Παναγούλα) στη θέση Αμαδερός. Λίγα χιλιόμετρα ανατολικά, κοντά στο χωριό Παλιάμπελα, υψώνεται ο καλοχτισμένος ναός του 18^{ου} αιώνα της Αγίας Παρασκευής που ήταν καθολικό μικρού μοναστηριού. Μερικά χιλιόμετρα νότια της Βόνιτσας, και λίγο πριν από το χωριό Κόρπη με τη φημισμένη

πηγή φυσικού μεταλλικού νερού, κοντά στο χωριό Μοναστηράκι, βρίσκεται παλιό εντυπωσιακό μοναστηριακό συγκρότημα, αφιερωμένο στη μεταμόρφωση του Σωτήρα, γνωστό ως Παντοκράτορας. Ο δρόμος οδηγεί προς το στενό της εισόδου του κόλπου. Το αρχαίο Άκτιο δεν ήταν πόλη. Ήταν τέμενος του θεού Απόλλωνα από την εποχή που ίδρυσαν οι Κορίνθιοι τις αποικίες τους στον Αμβρακικό κόλπο. Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν Ακτή το ακρωτήριο του πορθμού. Το 31 π.Χ. μετά την περίφημη ναυμαχία που διεξήχθη στην είσοδο του κόλπου και έμεινε γνωστή ως ναυμαχία του Ακτίου, κατά την οποία ο στόλος του Οκτάβιου κατατρόπωσε τον ενωμένο στόλο του Αντώνιου και της Κλεοπάτρας, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αύγουστος ξανάχτισε το ιερό του Απόλλωνα και καθιέρωσε ετήσιους αγώνες.

Στο δρόμο για τη Λευκάδα περνάμε από το μυχό του Αγίου Νικολάου, κολπίσκου του Ιονίου πελάγους στην έξοδο του Αμβρακικού κόλπου. Περνώντας κάτω από το κάστρο του Γρίβα, κάστρο Βενετσιάνικο που στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν έδρα της ισχυρής οικογένειας των αρματολών Γριβαίων, ο δρόμος κάνει τα τελευταία μέτρα στην Αιτωλοακαρνανία και φτάνει στην ανακλινόμενη γέφυρα του στενού της Λευκάδας. Άλλοτε η Λευκάδα ενωνόταν με την πολύ κοντινή ακτή και στην πραγματικότητα δεν ήταν νησί αλλά χερσόνησος της Ακαρνανίας, από την οποία χώρισε μόνο με τεχνητά έργα, με διώρυγα που είχαν δημιουργήσει πρώτοι οι αρχαίοι Κορίνθιοι, οι οποίοι είχαν αποικίσει τη Λευκάδα. Στο ακραίο βόρειο στενό πέρασμα στήθηκε φρούριο, με τάφρους ανατολικά και δυτικά, που συνδεόταν τόσο με το νησί όσο και με την Ακαρνανία και προστάτευε την πόλη της Λευκάδας. Είναι το περίφημο πολυγωνικό κάστρο της Αγίας Μαύρας που πρωτοχτίστηκε το 13^ο αιώνα και υπέστη προσθήκες και ανακατασκευές ως τα χρόνια ης Τουρκοκρατίας. Μετά τη συνθήκη του Κάρλοβιτς (1698) η Λευκάδα πέρασε ξανά από τους Τούρκους στην κατοχή των Βενετών, οι οποίοι έχτισαν το φρούριο του Αγίου Γεωργίου στα ακαρνανικά υψώματα του όρμου του Δρέπανου.

2 ε. Από το Αγρίνιο στο Θέρμο

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διαδρομή από το Αγρίνιο στο Θέρμο. Η αρχή της διαδρομής μπορεί να γίνει είτε μέσω του Παναιτωλίου, είτε μέσω της Νέας Αβόρανης.

Ο δρόμος διασχίζει το χωριό Καινούργιο, παρόδια μετεγκατάσταση του παλιού χωριού Καινούργιο, που διατηρεί μερικά σπίτια του 18^{ου} αιώνα στην όχθη της λίμνης. Λίγα χιλιόμετρα προς τα βόρεια, μια παράκαμψη του δρόμου μας οδηγεί

στο Βλοχό. Κάτω από την προϊστορική ακρόπολη των Θεοσιέων, που βρίσκεται στην κορυφή οξυκόρυφου λόφου, ύψους 700 περίπου μέτρων, πάνω σε ένα πλάτωμα βρίσκεται η μονή Βλοχού, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Στο κέντρο της αυλής με τα παλιά και τα νεώτερα κελιά υψώνεται το καθολικό με περίτεχνη ξυλόγλυπτη οροφή και τέμπλο. Στο μοναστήρι αυτό θήτευσε νεαρός ο μετέπειτα σοφός διδάσκαλος του Γένους, Ευγένιος Γιαννούλης. Ο μικρός μονόχωρος ενοριακός ναός του Άνω Βλοχού είναι αφιερωμένος στον Άγιο Νικόλαο και χρονολογείται στο 17^ο αιώνα.

Ο επόμενος οικισμός είναι η Παραβόλα. Στο λόφο της Παραβόλας, εκεί όπου ο Οδυσσέας Ανδρούτσος κατόρθωσε να αποκρούσει το 1822 τον Ομέρ Βρυώνη, δίπλα στα ερείπια του τείχους της αρχαίας πόλης Βουκάτιο, υψώνεται η Κοίμηση της Θεοτόκου η Παναγία του Κάστρου Παραβόλας, σημαντικότερο μνημείο με οικοδομικές φάσεις από τα παλαιοχριστιανικά χρόνια ως την Τουρκοκρατία.

Ο δρόμος συνεχίζει αφήνοντας στα δεξιά τον υδάτινο όγκο της Τριχωνίδας λίμνης. Στα αριστερά από τη διασταύρωση για Καλλιθέα-Λαμπίρι περνάμε από το χωριό Νερομάνα. Στον περιτειχισμένο χώρο της ακρόπολης του Φιστύου που βρίσκεται στον ανηφορικό δρόμο προς την Νερομάνα, γνωστό στην περιοχή ως Παλαιομονάστηρο, σώζεται το μοναστήρι των Αγίων Αποστόλων. Μετά τη Νερομάνα, μέσα στο χωριό Καλλιθέα, παλιά Προστοβά, είναι χτισμένος ο μονόχωρος ναΐσκος τη Παναγίτσας με ενδιαφέρον εικονογραφικό πρόγραμμα. Πάντα περιτρέχοντας από ψηλά τη λίμνη, μέσα από πλούσια βλάστηση και περιβόλια, λίγο πριν από το Θέρμο, φτάνουμε στο χωριό Αγία Σοφία. Λίγο έξω από το χωριό Αγία Σοφία, παλιά Μόκιστα, πάνω σε ρεματιά με άφθονα νερά και πλατάνια, στο κοιμητήριο του χωριού, υπάρχουν τρεις σημαντικές εκκλησίες των αρχών πιθανότατα του 14^{ου} αιώνα: ο Άγιος Νικόλαος και οι Ταξιάρχες χτίστηκαν με πελεκημένους ογκόλιθους προερχόμενους από το αρχαίο ιερό της Ηγεμόνης Αρτέμιδος που υπήρχε στον ίδιο χώρο και λίγα μέτρα βορειότερα βρίσκονται τα εντυπωσιακά ερείπια της Αγίας Σοφίας.

Ο δρόμος, ανηφορίζοντας τις πνιγμένες στο θαμνοτόπι πλαγιές, φτάνει στο Θέρμο, τη σημαντική ανοχύρωτη πόλη της Αιτωλίας.

2 ζ. Στα βουνά του Βάλτου

Όλη αυτή η περιοχή χαρακτηρίζεται από γκρεμνούς, χαράδρες, βραχουριές και οροπέδια, όπου υψώνονται κάστρα ερειπωμένα, πύργοι και λείψανα περιβόλων από αρχαίες και μεσαιωνικές οχυρώσεις.

Από το Στράτο καλός ασφαλτοστρωμένος δρόμος φεύγει προς τα βόρεια και ακολουθώντας την όχθη της τεχνητής λίμνης του φράγματος Στράτου φτάνει στο Καστράκι. Ο δρόμος στέκεται λίγο πάνω ή στην όχθη της τεχνητής λίμνης Καστρακίου και διασχίζει μια έκταση με λοφώδες ανάγλυφο και μακριές ράχες. Φτάνοντας στο Μπαμπαλιό, η θέα στη λίμνη και τα απέναντι χαμηλά βουνά, που χάνονται κάτω από τη σκιά του Παναιτωλικού, είναι μοναδική. Στον ομώνυμο συνοικισμό του χωριού Μαλατέικα Βάλτου σωζόταν, 200 περίπου μέτρα από τη δεξιά όχθη του Αχελώου, ο μονόχωρος, πλούσιος σε κεραμοπλαστικό διάκοσμο, ναός, αφιερωμένος στο Γενέσιο της Θεοτόκου, γνωστός ως Παναγία Πρεβέντζα. Ο ναός κατακλύστηκε από τα νερά του φράγματος Καστρακίου. Ο δρόμος περνά από την Ποδογορά και ανεβαίνοντας το ρου του Ινάχου (Μπιζάκου) ποταμού φτάνει στη Μαλεσιάδα. Λίγο πιο βόρεια βρίσκεται το χωριό Βαρικό, από το οποίο φεύγει ορεινός δρόμος για τα χωριά Πετρώνα και Αλευράδα, απομονωμένα στις πτυχές των ορέων Βάλτου. Πίσω στον κεντρικό δόμο, συναντάμε το Νέο Χαλκιόπουλο, μεγάλο νεόχτιστο οικισμό σε θειούχες πηγές, που συγκέντρωσε τους κατοίκους της γύρω ορεινής ζώνης, οι οποίοι εγκατέλειψαν τα σπίτια τους λόγω κατολισθήσεων. Ορεινό παρακλάδι ανεβαίνει στο παλιό χωριό Χαλκιόπουλο, στις πλαγιές της κορυφής Κανάλα. Από εδώ μπορούμε να πάρουμε δασικό δρόμο και να θαυμάσουμε τη λίμνη των Κρεμαστών και τα Άγραφα. Πεζοπορώντας τέσσερα χιλιόμετρα, βόρεια του ομώνυμου χωριού βρίσκεται το σπήλαιο Αγίου Ανδρέα του Ερημίτη Χαλκιόπουλου με εξαιρετικές τοιχογραφίες. Το κάστρο της περιοχής κυριαρχεί σε ένα στενό πέρασμα που καταλήγει στη γέφυρα της Τατάρνας. Μπορούμε επίσης να κατέβουμε προς τα ανατολικά προς το χωριό Τρίκλινο, που στέκεται τελευταίος σταθμός της διαδρομής μας πριν τη δασοσκέπαστη Ευρυτανία, στην οποία μας περνά η μεγαλειώδεις γέφυρα της Τατάρνας.

Λίγο πιο βόρεια, στον κεντρικό δρόμο, περνάμε την Ποταμιά και στο χωριό Εμπεσσός βρίσκεται το ανακαινισμένο μοναστήρι του Αγίου Θωμά που χτίστηκε το 1700 από τον αρματολό καπετάν Σταθά. Η βαθιά χαράδρα, σφιγμένη ανάμεσα στις κορυφογραμμές της Κανάλας και της Αλίντας, προστατεύεται από μεσαιωνικό

κάστρο. Εδώ υπάρχει ένα τρίτο οδικό παρακλάδι προς τη λίμνη των Κρεμαστών, που περνάει οι στα ριζά μεγάλων βράχινων όγκων και πάει στα ορεινά χωριά Περδικάκι και Βρουβιανά, που βρίσκονται κοντά στον άνω ρου του ποταμού Αχελώου. Στα βράχια της δύσβατης αυτής περιοχής υπάρχουν ακόμη αποικίες όρνιων. Ο δρόμος συνεχίζει προς το βόρειο τμήμα των βουνών του Βάλτου, και αφού περάσει από μια σειρά μικρών οικισμών, φτάνει στο Πατιόπουλο, παλιό κέντρο της περιοχής αυτής. Ο δρόμος συνεχίζει προς Άρτα μέσα από τα χωριά Χρυσοπηγή και Φλωριάδα, πριν φτάσει στο Κομπότι, πρώτο χωριό του νομού Άρτας.

Αφήνοντας το βασικό δρόμο προς τη χαράδρα, νότια του χωριού Φλωριάδα και ανεβαίνοντας από εκεί άλλο τόσο δρόμο, σε τρία τέταρτα της ώρας φτάνει κανείς στη μονή Δρυμοναρίου μέσα σε πυκνό δρυμό, περιμαντρωμένο κτίσμα πιθανότατα του 17^{ου} αιώνα με νεότερα προσκτίσματα. Κοντά στο χωριό φαίνεται φρούριο αρχαίο με πύργους στις γωνιές. Νοτιότερα, στον οικισμό Θεριακίσι, ένα φρούριο τειχίζει ένα μικρό οροπέδιο, με λείψανα πύργου να διακρίνονται μέσα στον περίβολο.

Πέρα από τον εσωτερικό αυτό δρόμο και τα παρακλάδια του προς τη λίμνη των Κρεμαστών που μόλις αναφέραμε, αξίζει να επισκεφτεί κανείς τη λοφώδη περιοχή ανάμεσα στην κοιλάδα του Ινάχου και την ακτή του Αμβρακικού. Η περιοχή αυτή είναι αραιοκατοικημένη και δύσβατη, με κακούς δρόμους και ελάχιστες εξυπηρετήσεις, αλλά δίνει την πιο γνήσια εικόνα των βουνών του Βάλτου. Από την Ποδογορά, ασφατωμένος δρόμος οδηγεί στη Βαρετάδα. Βόρεια του δρόμου Βαρετάδα-Σαρδίνια ανάμεσα σε λοφίσκους βρίσκεται η μονή της Αγίας Παρασκευής Σαρδινίων το 17^ο αιώνα περίπου, με ερειπωμένα κελιά και καλοδιατηρημένες τοιχογραφίες, ενώ μισή ώρα νοτιοδυτικά του χωριού Βαρετάδα, στην πλαγιά πυκνού δάσους, προβάλλει το μοναστήρι της Παναγίας Βαρετάδας με τον οκτάπλευρο τρούλο και τα ερείπια κελιών γύρω στην αυλή. Ο δρόμος συνεχίζει μέχρι τον Μέγα Κάμπο, κατηφορίζει στα Σαρδίνια και καταλήγει στην Αμφιλοχία. Από τα Σαρδίνια, στενή άσφαλτος μας φέρνει και στην Κεχρινιά, μικρό χωριό καταμεσής μιας ημιορεινής περιοχής με λόφους ντυμένους αραιό θαμνοτόπι. Πολλά αρχαιολογικά ευρήματα, ερείπια και πολλαπλοί τάφοι μαρτυρούν τη μακραίωνη ιστορία της περιοχής και τη σπουδαία στρατηγική της θέση. Από την Κεχρινιά μέσα από μονοπάτια φτάνει κανείς πολύ γρήγορα στην Αμφιλοχία, πίσω στην Λεπενού και από εκεί στο Αγρίνιο. Στην κορυφή Κουτουπά, κοντά στο χωριό Σαρδίνια, βρίσκονται τα ερείπια αρχαίας ακρόπολης στη θέση Αη-Γιάννης σε άλλη κορυφή, στο πέρασμα

του βαράθρου, το «Παλιόκαστρο του Γκούλα» και, στον κύριο δρόμο του χωριού Βαρετάδα, το ονομαζόμενο «Καστρί» κόβει το πέρασμα προς την Κοιλιάδα. Άλλη εγκάρσια σύνδεση εξασφαλίζεται από το δρόμο Εμπεσσού – Λουτρού – Κρίκελου, που περνά από το Σταθά. Γενικά, το μέτωπο του Αμβρακικού παρέχει πολλές διόδους για όσους θέλουν να ανέβουν στην άγνωστη αυτή περιοχή. Μια από αυτές τις εισόδους είναι και αυτή που οδηγεί προς τη μοναδική μονή Ρέθα. Πέντε χιλιόμετρα από το χωριό Αγία Τριάδα, σε χαμηλό λόφο του Μακρυνόρους μέσα σε πυκνό και μαγευτικό δάσος με πλατάνια και βελανιδιές, υψώνεται η μονή Ρέθα, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Με την ιδιόρρυθμη εντυπωσιακή αρχιτεκτονική της, κτίσμα του 18^{ου} αιώνα, συγκεντρώνει κάθε χρόνο, το Σεπτέμβριο, το ενδιαφέρον των πιστών και φιλοξενεί σχετικό πανηγύρι.

3. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΘΕΡΜΟ

Το Θέρμο είναι το κεφαλοχώρι της περιοχής του Απόκουρου. Τα νεοκλασικά σπίτια και καταστήματα, η άνετη ρυμοτομία του και η κατανομή των ζωνών χρήσης γύρω από τον οικισμό μαρτυρούν μια κοινωνία που ήκμασε για μια μεγάλη περίοδο. Στο Θέρμο ο επισκέπτης θα βρει πολλές εξυπηρετήσεις, καταστήματα, τράπεζες, ξενοδοχείο, αλλά και το τελευταίο βενζινάδικο του Απόκουρου, όπου πρέπει να γεμίσει το ντεπόζιτο πριν περιπλανηθεί στην ορεινή ζώνη. Στην άκρη του χωριού, δεξιά κάτω από το χωματόδρομο, που μας επιτρέπει να έχουμε πανοραμική άποψη του αρχαιολογικού χώρου, απλώνονται τα ερείπια του σημαντικότερου θρησκευτικού ιερού του νομού, του Θέρμου. Στο χωριό Μέγα Δένδρο, γενέτειρα των δύο μεγάλων διδασκάλων των χρόνων της Τουρκοκρατίας, του Ευγένιου Γιαννούλη και του Κοσμά του Αιτωλού, που με το έργο και το κήρυγμα τους βοήθησαν να κρατηθεί η εθνική και θρησκευτική συνείδηση των υπόδουλων Ελλήνων, έχει ιδρυθεί και λειτουργεί «Κέντρο Ιστορικών και Λαογραφικών Μελετών».

Κοντά στο Θέρμο, μέσα σε ένα ειδυλλιακό τοπίο με εσπεριδοειδή και ελιές, με καταπληκτική θέα τον κάμπο της Γουρίτσας με τα περιβόλια και προς τη λίμνη Τριχωνίδα, βρίσκεται το πασίγνωστο προσκύνημα του Αιτωλικού χώρου, η σημαντική για τις τοιχογραφίες της, ανδρική, μονή Μυρτιάς.

Πάνω σε ένα βράχο είναι χτισμένη μέσα σε δύο σπήλαια σε μαγευτική τοποθεσία η Παναγία Ελεούσα Άνω Μυρτιάς. Ακολουθώντας το παραλίμνιο μονοπάτι από τα λουτρά της Μυρτιάς, σε μια πλαγιά δίπλα στη λίμνη στέκεται το καθολικό της

εγκαταλελειμμένης μονής Φωτμού. Στο κέντρο μικρού οροπεδίου σε μικρή απόσταση από το ομώνυμο χωριό και λίγα χιλιόμετρα βόρεια από το Θέρμο βρίσκεται το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής Μάνδρας. Σημαντικό στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, με την παράδοση να αναφέρει το πέρασμα του Κοσμά του Αιτωλού και του Ευγένιου Γιαννούλη, το καθολικό της μονής περιβάλλεται από τοίχο, πολλά κυπαρίσσια και μια σειρά από χαμηλά κελιά. Ο μικρός μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός του Αγίου Νικολάου βρίσκεται δεξιά του δρόμου διακόσια μέτρα πριν από το χωριό Ντουγρή.

3 α. Απόκουρο

Το Απόκουρο δεν είναι μια περιοχή, αλλά μια ολόκληρη ιστορικό-γεωγραφική ενότητα. Ανατολικά του Θέρμου βρίσκονται τα ημιορεινά χωριά Καλούδι, Πάμφιο (παλιό όνομα Γούστιανη), Σιταράλωνα, Πετροχώρι. Λίγα χιλιόμετρα δυτικά από το Θέρμο συναντάμε το χωριό Μυρτιά, πνιγμένο στα νερά και στα πλατάνια. Στην Αγία Σοφία (Μόκιστα), σε καλόγουστα διαρρυθμισμένο χώρο αναψυχής λειτουργεί νεροτριβή για φλοκάτες και μάλλινα. Στις ανατολικές υπώρειες του Παναιτωλικού συναντάμε τα χωριά Κλοπωτά, Κυρά-Βγένα και Σπαρτιά. Από τον Σπαρτιά μπορεί να γίνει ανάβαση στην κορυφή Κυρά-Βγένα και από εκεί στην κορυφή του Παναιτωλικού.

Πολλά ρέματα κατεβαίνουν από το Παναιτωλικό. Το ρέμα Φιδάκια, που κατεβαίνει από τα Αραποκέφαλα, είχε πάντα άφθονο νερό και στη Στριγάνια λειτουργούσε νεροπρίονο. Πιο κάτω, άφθονο νερό δίνει ζωή και στο χωριό Νερομάννα (παλιό όνομα Σομπονίκος), κοντά στην ομώνυμη πηγή. Το χωριό ζούσε από τα καπνά, το λάδι, αλλά και τις υπηρεσίες αλέσματος που παρείχε ο δυνατός νερόμυλος του.

Στις πλαγιές του Παναιτωλικού συναντάμε το Πάνω και το Κάτω Λαμπίρι, που στέκουν ψηλότερα από τα άλλα χωριά της κοιλάδας Φιδάκια. Λόγω της θέσης τους, είχαν ανέκαθεν περισσότερες συναλλαγές με τον Προυσό παρά με τον Θέρμο και τον Απόκουρο όπου ιστορικά και διοικητικά ανήκουν.

Ένα από τα σημαντικότερα χωριά του Απόκουρου είναι ο Δρυμώνας (παλιό όνομα Μπερίκος), που ήταν κάποτε πρωτεύουσα του δήμου Αμβρακίας. Σε μια από τις ρεματιές του χωριού, ένα φυσικό βράχινο γεφύρι δρασκελίζει τις δύο όχθες. Ψηλότερα συναντάμε τα χωριά Νεροσύρτης, γνωστό για το μέλι και το κερύ που παρήγαγε, Λαδικού, Δάφνη και Χαλίκι.

Το χωριό Χαλίκι (παλιό όνομα Ντερίκοβα) είχε και έχει πολλές επαφές με την Ευρυτανία. Τελικά η νότια Ευρυτανία και το βόρειο Απόκουρο αποτελούν μια ενιαία οικονομική και λειτουργική ενότητα, άσχετα αν ανήκουν σε διαφορετικούς νομούς. Η γιορτή της Παναγίας είναι η μεγαλύτερη θρησκευτική γιορτή και η σημαντικότερη κοινωνική εκδήλωση για τους κατοίκους του Απόκουρου, όπως και ολόκληρης της Ευρυτανίας. Ακόμη και σήμερα, στις 15 Αυγούστου, αμέτρητα σχήματα ανηφορίζουν από το Απόκουρο και την περιοχή της Τριχωνίδας για τα Αραποκέφαλα. Το πέρασμα του Παναιτωλικού γίνεται πάνω από το Χαλίκι, όπου είναι το χαμηλότερο πέρασμα της ψηλής ράχης του. Το σημείο λέγεται Αρκουδότρυπα, μαρτυρώντας ότι κάποτε ζούσαν αρκούδες στα δάση της ορεινής αυτής περιοχής.

Στην ηλιόλουστη πλαγιά της Τριανταφυλλιάς απλώνεται σε πάμπολλα επίπεδα το χωριό Αργυρό Πηγάδι (παλιά ονομασία Γκερτοβός). Τα κτίσματα (αρχαία τείχη, νερόμυλος, σπίτια) μαρτυρούν τη συνέχεια της κατοίκησης των Αιτωλών στις πλαγιές αυτές, που έδιναν άφθονα τα όσπρια, το σιτάρι, το κρασί και τα κάστανα. Στα Αμβρακιά αξίζει να δούμε το νερόμυλο και την εκκλησία που χρονολογείται από το 1858. κάπου εδώ γύρω πρέπει να υπήρχε αρχαίο ιερό, όπως μαρτυρά αγαλματίδιο του Δία που βρέθηκε στις αρχές του αιώνα. Το Νεροχώρι (Τσεβελιάσα) είναι πατρίδα των Αντωνοφωταίων, γνωστόν σε όλο το Απόκουρο ως αποτελεσματικών πρακτικών γιατρών. Στη Μελίγκοβα, αρχαία κεραμίδια χρονίζουν στις πεζούλες του χωριού. Πιο κάτω είναι το χωριό Κοσκινάς και χαμηλότερα η Αετόπετρα (πρώην Σαμπατίνα), όπου υπήρχε παλιό πέτρινο γεφύρι με το όνομα Βασιλικοπέραμα. Ο μικρός οικισμός Μάντρα αποτελείται από λίγα σπίτια και την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής (αρχές 18^{ου} αιώνα). Η Κοσίνα (τώρα Κοκκινόβρυση) είναι πάνω στο δρόμο για τους ορεινούς συνοικισμούς του Προδρόμου, μικρού χωριού της Ευρυτανίας. Το παλιό μονοπάτι έχει γίνει ένας δύσβατος δρόμος, που όμως θα αποζημιώσει τον επισκέπτη με μια εκπληκτική θέα σε όλα τα ναυπακτικά και ευρυτανικά βουνά. Η Κόνισκα βρίσκεται απλωμένη στις πλαγιές του Άνινου, ενώ ο Διπλάτανος (παλιό όνομα Τερπίτσα) στέκεται πάνω από τον Εύηνο.

Στον δρόμο που έρχεται από τον Πλάτανο, κεφαλοχώρι της ορεινής Ναυπακτίας, για το Θέρμο, αφού περάσουμε την αέρινη γέφυρα του Εύηνου (γέφυρα Βαλτσορέματος), συναντάμε την Χρυσοβίτσα, απλωμένη σε δύο οικισμούς (Πάνω και Κάτω). Τεκμήρια της μακραίωνης ιστορίας της είναι τα ισόδομα ρείθρα στην πηγή του χωριού τα υπολείμματα τειχών και του ιερού του Διονύσου και τα άλλα αρχαιολογικά ευρήματα. Το χωριό ήκμασε

στις αρχές του αιώνα μας χάρις στα δημητριακά, το μέλι και τα κτηνοτροφικά προϊόντα του.

Το μεγαλύτερο χωριό στο Απόκουρο, πέρα από το Θέρμο που είναι η πρωτεύουσα του, είναι η Ανάληψη, που το παλιό της όνομα είναι Δερβέκιστα. Γνωστό στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου βρίσκεται ανατολικά του χωριού Ανάληψη σε μαγευτική τοποθεσία. Φημισμένοι ήταν οι Δερβεκιστιανοί μύλοι, όπως και το κρασί του χωριού. Τα υπολείμματα αρχαίων και μεταγενέστερων τειχών, το ασκητάριο του Οσίου Ιακώβου του νεομάρτυρα και τα ωραία σπίτια του χωριού είναι μερικά από τα στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος που πρέπει να επισκεφθεί ο ταξιδιώτης. Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η θέα στον Εύηνο, και μην ξεχνάμε ότι από τον οικισμό Κόφτρες ξεκινά η διαδρομή της κατάβασης του ποταμού με τα καγιάκ. Αν ανεβούμε το ρου του ποταμού, θα συναντήσουμε την πέτρινη γέφυρα της Αρτοτίβας, τώρα ξεχασμένης, αφού ο αμαξωτός δρόμος περνά πιο πάνω από τη μεταλλική ξαδέρφη της από την Αγγλία.

3 β. Από την Αιτωλία στην Ευρυτανία

Από το Θέρμο μπορεί να επισκεφτεί κανείς την περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας και το νότιο τμήμα της Ευρυτανίας με απώτερη κατάληξη τον Προυσό, το νότιο κεφαλοχώρι της Ευρυτανίας και έδρα του ομώνυμου μοναστηριού της Παναγιάς, ιστορικό τόπο προσκυνήματος για τους Αιτωλούς, όπως και για τους Ευρυτάνες.

Υπάρχουν δύο διαδρομές ανάμεσα στο Απόκουρο και τον Προυσό. Η πρώτη αρχίζει από το Θέρμο και ακολουθεί τους δαντελωτούς δρόμους που ανηφορίζουν την κοιλάδα του Χαλικιού. Στις χαμηλές πλαγιές η μεσογειακή μακκία ξανακερδίζει το χαμένο έδαφος που οι ανάγκες της οικονομίας της επιβίωσης πήραν προσωρινά από το δάσος για να φτιάξουν πεζούλες και μικρά χωράφια. Η διαδρομή περνά από τα χωριά Αετόπετρα, Δρυμώνας, Νεροσύρτης, Λαδικού και Χαλίκι και φτάνει στα Αραποκέφαλα (διάσελο πάνω από τον Προυσό). Πεζοπορώντας μια ώρα από το βασικό δρόμο που ενώνει τα χωριά Ταξιάρχης και Δρυμώνας, στην άκρη μιας χαράδρας όλο βράχια και δίπλα σε τρία θεόρατα κυπαρίσσια, βρίσκεται το μικρό καθολικό και τα ερείπια των κελιών παλιού μοναστηριού, γνωστού ως Καταφύγι. Στα Αραποκέφαλα θα συναντήσουμε κεφαλλονίτικα έλατα, που φτάνουν μέχρι τα 1.600 μέτρα υψόμετρο και αφήνουν μια στενή λουρίδα 200 μέτρων για τα βοσκοτόπια των κορυφών. Ο δρόμος μετά το διάσελο κατηφορίζει

ομαλά, μέσα από τοπία εξαιρετικής αγριότητας, για να φτάσει στον Προυσό, όπου υπάρχουν μικρά καταστήματα ειδών διατροφής και ταβέρνες για φαγητό.

Η δεύτερη ανάβαση προς τον Προυσό ακολουθεί τη δυτική κοιλάδα, η οποία καταλήγει στα Αραποκέφαλα περνώντας από τη διαδρομή Θέρμο, Ταξιάρχης, Καλλιθέα, Λαμπίρι. Η κοιλάδα του Σπαρτιά και του Λαμπιρίου διασχίζεται από ένα καλό χωματόδρομο, που περιτρέχει τις πλαγιές του Παναιτωλικού. Μετά τα χωράφια και τις πεζούλες του Ταξιάρχη, άγρια τοπία με ρεματιές, πνιγμένες στα πλατάνια, και βραχώδεις πλαγιές με μεγάλες κλίσεις συνοδεύουν το δρόμο μέχρι τα Αραποκέφαλα, όπου συναντάται με το δρόμο της κοιλάδας του Χαλικιού.

Για την επιστροφή μπορούμε να ακολουθήσουμε τον ορεινό δρόμο με την εξής διαδρομή: οικισμός Πέτρα – οικισμός Καστανιά – οικισμός Πρόδρομος – οικισμός Γρανιάς – Αργυρό Πηγάδι – Νεροχώρι – Θέρμο. Η πορεία αυτή περνάει από δύο ψηλά διάσελα και περιλαμβάνει καλούς και μέτριους χωματόδρομους. Μπορεί να γίνει με μοτοσικλέτα ή τζιπ αργά την άνοιξη ή με απλό γερό αυτοκίνητο μέσα στον Αύγουστο. Λόγω υψομέτρου, ο καιρός είναι δροσερός ακόμα και τον Αύγουστο. Η διαδρομή αυτή περνά από μερικά από τα εντυπωσιακότερα και αγριότερα τοπία της Αιτωλίας και της Ευρυτανίας.

4. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΝΑΥΠΑΚΤΟ

4 α. Ναύπακτος

Τρίτη σε μέγεθος πόλη του νομού, με μακρόχρονη ιστορία, εντυπωσιακό κάστρο και γραφικό οικισμό, η Ναύπακτος ήταν γνωστή κατά καιρούς και με άλλα ονόματα: Έπαχτος στα βυζαντινά χρόνια, Norant από τους Φράγκους, Leranto από τους Ενετούς και Inebacte από τους Τούρκους. Η ονομασία της προέρχεται από το ρήμα πείγνυμι (κατασκευάζω) και τη λέξη ναυς (πλοίο) μας αναγάγει και στην αρχή της ιστορίας της, όταν οι Δωριείς ναυπήγησαν εδώ πλοία για να περάσουν απέναντι στην Πελοπόννησο. Από τον 5^ο αιώνα π.Χ. η Ναύπακτος συμμετείχε ενεργά στις πολεμικές επιχειρήσεις και διαμάχες μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών, περιήλθε στους Αιτωλούς τον 3^ο αιώνα π.Χ. και υποτάχθηκε στους Ρωμαίους το 146 π.Χ. Υπέστη τρομερές καταστροφές από τις επιδρομές των βαρβάρων, τους σεισμούς και τις επιδημίες στη διάρκεια της 1^{ης} χιλιετίας και περιήλθε στο κράτος της Ηπείρου το 1204. Από τις αρχές του 14^{ου} αιώνα και κυρίως επί Βενετών, το 1407, οχυρώνεται συστηματικά και περνάει στα χέρια των Τούρκων το 1499. Μετά την περίφημη ναυμαχία της

Ναυπάκτου στα 1571, περιήλθε πάλι στους Βενετούς το 1687, μετά από πολιορκία του Μοροζίνη και παραδόθηκε τελικά στους Τούρκους το 1700 ως την απελευθέρωση της το 1829. Εκτός από το κάστρο και το γραφικό λιμάνι, η Ναύπακτος έχει να επιδείξει μεταξύ άλλων τα ερείπια ναού του Ασκληπιού στη θέση Τσουκάρι, τα αρχοντικά των οικογενειών Τζαβέλλα και Μπότσαρη, την Παπαχαραλάμπειο Βιβλιοθήκη, τη Συλλογή Φαρμάκη με κειμήλια του 1821 και άλλα ιστορικά αντικείμενα, λουτρά, βρύσες, πλατείες και φυσικά τις δύο παραλίες τη δυτική – Ψανή και την ανατολική – Γρίμποβο – με τα πλατάνια ως τη θάλασσα. Τη Μεγάλη Παρασκευή η περιφορά του Επιταφίου γίνεται στο εντυπωσιακά φωτισμένο λιμανάκι της πολιτείας.

Υπάρχουν μια σειρά από αξιοθέατα σε άμεση γειτνίαση με την πόλη. Σε ορεινή και απόκρημνη περιοχή, δεκαπέντε περίπου χιλιόμετρα βορειανατολικά της Ναυπάκτου μέσα σε ωραία βλάστηση, βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, γνωστού ως Βομβοκού, με ενδιαφέροντα γλυπτικό και ζωγραφικό διάκοσμο. Λίγο δυτικότερα στην ανατολική πλευρά του Αράκυνθου, πάνω σε πλάτωμα με νερό, πλατάνια και πυκνή βλάστηση, σώζονται τα απομεινάρια παλιάς τρίκλιτης βασιλικής, της Παναγιάς Τριμητού, την οποία συναντάμε στο συνοικισμό Παραδείσι ύστερα από ανηφορική πορεία μιας περίπου ώρας μέσα σε μαγευτικό δάσος. Το μοναστήρι χτίστηκε το 10^ο αιώνα. Στο δρόμο για το Θέρμο, συναντάμε τη Βελβίνα, που πήρε το όνομα της από τον Βελβίνη, Τούρκο αγά, και μετά τη βλαχομάνδρα, παλιό οικισμό Τούρκων κτηνοτρόφων, που χτίστηκε ξανά εκ θεμελίων από Ηπειρώτες μαστόρους, οι οποίοι έχτισαν και το ναό του Αγίου Νικολάου. (1927).

4 β. Η καρδιά της Αιτωλίας και τα χωριά των Κραβάρων

Από τη Ναύπακτο αφήνουμε τον εθνικό δρόμο Ναυπάκτου – Γαλαξιδίου για τον ανηφορικό, αλλά γεμάτο οπτικές εκπλήξεις, επαρχιακό δρόμο για Λιδορίκι. Στην κορυφή της ανάβασης περνάμε κοντά από το μοναστήρι της Βαρνάκοβας και αντικρίζουμε την κοιλάδα του Μόρνου, στεγνή το μεγαλύτερο διάστημα του έτους, από τότε που ο άνω ρους του οδηγήθηκε στην Αθήνα. Αμέσως μετά τη γέφυρα Ρέρες, παρακλάδι του δρόμου οδηγεί στο χωριό Λιμνίτσα. Πάνω από το χωριό ένας δαίδαλος από χωματόδρομους μας ανοίγει πλήθος διαδρομών στην αρχαία χώρα των Αιτωλών: η περιήγηση μπορεί να μας φέρει στα χωριά των Βαρδουσίων, την Αρτοτίνα και τη Γραμμένη Οξυά

(που ανήκει στη σημερινή Αιτωλία), και από εκεί στο Γαρδίκι Ομιλαίων, στις πλαγιές του όρους Οξυά, σε υψόμετρο 1.130 μ. Στην περιοχή κατοικούσαν οι Οφιονείς, αιτωλική φυλή. Έχουν βρεθεί πολλά ίχνη κατοίκησης και δραστηριότητες της αρχαίας περιόδου. Το Γαρδίκι έχει στενές επαφές και συναλλαγές με τη Σπερχιάδα.

Παραμένοντας στο νομό, από την Ελατού ο δρόμος ανηφορίζει ακόμη και, μετά τον Αυχένα μέσω Τερψιθέας, μας φέρνει στην Άνω Χώρα, κεφαλοχώρι της ορεινής και απομονωμένης αυτής περιοχής, το οποίο σήμερα αποτελεί σημαντικό πόλο τουριστικής έλξης και διαθέτει οργανωμένη ξενοδοχειακή μονάδα. Το χωριό, που το παλιό του όνομα ήταν Μεγάλη Λομποτίνα, ήταν σημαντικός οικισμός ήδη από το 15^ο αιώνα, φημισμένος για την ανθούσα οικονομία του, βασισμένη στην κτηνοτροφία και τις υλοτομίες. Πολύτιμη ξυλεία έπαιρναν οι Ανωχωρίτες και από το μεγάλο κοινοτικό καστανόδασος, με δέντρα που ξεπερνούν τα 500 χρόνια. Να σκεφτεί κανείς ότι λειτουργούσε ηλεκτροκίνητο ξυλουργείο από τα μέσα του αιώνα. Η κτηνοτροφία ανθούσε στις γύρω πλαγιές. Από την Άνω Χώρα ξεκίνησαν δυο μεγάλες φυσιογνωμίες του Αγώνα, ο Γ. Λογοθέτης Κανναβός και ο στρατηγός Π. Σωτηρόπουλος.

Κοντά στην Άνω Χώρα βρίσκεται το χωριό Ασπριά, όπου μέχρι το 1821 οι κάτοικοι καλλιεργούσαν μουριές και επιδίδονταν στη σηροτροφία. Έχουν βρεθεί τμήματα αγγείων και λιθανάγλυφες επιγραφές από την αρχαιότητα. Από την Άνω Χώρα κατεβαίνουμε σε παραπτόταμο του Εύηνου και ξανανηφορίζουμε για την Αμπελακιώτισσα. Κοντά στο χωριό, το γνωστό παλιά ως Κοζίτσα, σε εντυπωσιακή τοποθεσία υψώνεται το ιστορικό μοναστήρι της Παναγιάς Αμπελακιώτισσας. Αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου, το μοναστήρι είναι γνωστό για την λατρευτική εικόνα της Παναγίας, τα άγια λείψανα, το χρυσοκέντητο επιτάφιο και το λαμπρό πανηγύρι το Δεκαπενταύγουστο. Μέσα στο ίδιο το χωριό ο ανακαινισμένος ναός του Αγίου Νικολάου Αμπελακιώτισσας διατηρεί το εντυπωσιακό ξυλόγλυπτο τέμπλο του. Από την Αμπελακιώτισσα, καταπληκτικοί, αν και δύσβατοι, ορεινοί χωματόδρομοι περνούν από την Ελευθέριανη και τη Χόμορη, για να φτάσουν στον Πλάτανο, το κεφαλοχώρι της ορεινής Ναυπακτίας.

Στον Πλάτανο φτάνει κανείς και απευθείας από τη Ναύπακτο, από καλή ασφαλτο, που ανηφορίζει πάνω από την έξοδο της κοιλάδας του Μόρνου και μετά το Σίμο κατηφορίζει στον Εύηνο για να ανέβει στον Πλάτανο. Στο κεφαλοχώρι βρίσκουμε δημόσιες υπηρεσίες, εστιατόρια, ξενώνες. Από τον Πλάτανο, πάντα σε καλό

δρόμο, φτάνουμε στην Περίστα, παλιό κέντρο σηροτροφίας και ορμητήριο μεγάλων περιπλανήσεων σε ολόκληρη τη Βαλκανική για την αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης. Ένα παρακλάδι του δρόμου (μέτριος χωματόδρομος πια) κατηφορίζει προς τον Άγιο Δημήτρη, κοντά στα έργα εκτροπής του Εύηνου. Από εδώ υπάρχει η δυνατότητα να περάσει κανείς προς την Ευρυτανία, με πρώτο σταθμό τα ονομαστά κεφαλοχώρια Δομνίστα και Κρίκελο. Άλλο παρακλάδι μας φέρνει στο Διασελάκι (παλιό όνομα Σέλψα), μικρό χωριό που παραχωρήθηκε ως βοσκοτόπι σε κτηνοτρόφους από το Σαρακέτσι. Από δω περνούσαν τα κοπάδια στις εποχικές μετακινήσεις τους.

Από τον Πλάτανο, ορεινός δρόμος μας οδηγεί στην Ποκίστα. Από την Ποκίστα μπορούμε να πάμε στο Στράνωμα, χωριό όπου επί αιώνες κατασκεύαζαν κεραμίδια, και από εκεί στη Δορβισιά. Άλλος δρόμος πάει από τον Πλάτανο στο Αχλαδόκαστρο, μικρό οικισμό πάνω από τον Εύηνο, με το παλιό όνομα Αρτοτίβα.

Στο βορειότερο τμήμα της περιοχής, στο δρόμο για Δομνίστα, συναντάμε το χωριό Αράχωβα. Η λέξη Αράχωβα είναι σλαβική και σημαίνει καρυδότοπος. Κοντά στο χωριό υπάρχει πελασγικό φρούριο στον απότομο λόφο Δεσπότη Χέρι, ενώ αρχαίος οικισμός υπήρχε στη θέση Παλαιοχώρι, που σενέχεται του κάστρου. Στην περιοχή του χωριού έχουν βρεθεί κεραμικά.

5. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΣΤΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ

Το Ξηρόμερο είναι μια περιοχή με μεγάλη εσωτερική ποικιλία. Τόσο η γεωγραφική συγκρότηση όσο και η απόπειρα οργάνωσης διαδρομών, με βάση το οδικό δίκτυο, οδηγούν τον αναγνώστη του τοπίου στον προσδιορισμό δυο ενοτήτων: της ορεινής περιοχής, μιας πραγματικά ξερής και δύσκολης ζώνης, και του παραλιακού Ξηρόμερου, ανοικτού στο Ιόνιο πέλαγος, τα Επτάνησα και τον Αμβρακικό κόλπο.

5 α. Το ορεινό Ξηρόμερο

Ξεκινώντας τη διαδρομή μας από τις εκβολές του Αχελώου κοντά στο Λεσίνι και φθάνοντας στο Στρογγυλοβούνι, χωριό του κάμπου, ο δρόμος διασχίζει την κοιλάδα της Χρυσοβίτσας και φτάνει στην Μαχαιρά, από όπου μια διακλάδωση φεύγει προς τη Σκουρτού και το Αγρίνιο. Πριν τη Μαχαιρά ένα παρακλάδι στέλνει τον επισκέπτη προς το Βασιλόπουλο, μικρό χωριό στις πλαγιές της τραχιάς Βελούτσας, τον Καραϊσκάκη και τον Αστακό. Μετά την Μαχαιρά, ο δρόμος κατευθύνεται προς τη Μπαμπίνη. Εδώ μας

δύνεται η δυνατότητα να ανέβουμε στο χωριό Φυτείες και μετά να κατέβουμε στις όχθες της λίμνης Οζερός.

Μπορούμε, ωστόσο, να συνεχίσουμε το ταξίδι μας στο Ξηρόμερο και να πάμε μέχρι τον Αετό. Το σημερινό χωριό χαμηλότερο από το Κάστρο ήταν στα βυζαντινά χρόνια σπουδαία πόλη και έδρα επισκόπου. Ανάμεσα στα χωριά του Ξηρόμερου, Κατούνα, Κωνωπινά και Αετό, πάνω σε μικρό ύψωμα βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου με εξαιρετες τοιχογραφίες του 17^{ου} αιώνα. Εδώ κοντά έγινε τον Αύγουστο του 1822 και η μάχη του Αετού ανάμεσα στους οπλαρχηγούς του Ξηρόμερου και τον Κιουταχή. Στην κορυφή του λόφου με το μεσαιωνικό κάστρο Αετού βρίσκεται το καθολικό του παλιού μοναστηριού του Αγίου Δημητρίου, ενώ στη νοτιανατολική άκρη του ίδιου χωριού βρίσκεται η μικρή ξυλόστεγη μονόχωρη εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης. Ο μικρός επίσης μονόχωρος ναός της Παναγίας «Μαυρομάτας» Παπαδάτου ήταν παλιό μοναστήρι και σήμερα κοιμητηριακός ναός. Στο Λιγοβίτσι υπάρχει φρούριο στο ομώνυμο ύψωμα, κοντά στη λίμνη Οζερού, πάνω από το μοναστήρι, κτισμένο στα θεμέλια του αρχαίου τείχους των Δηριέων. Κατοπτεύει όλη την παραλίμνια και την παραποτάμια περιοχή, όπως και την οδική αρτηρία που έρχεται από την Ήπειρο και καταλήγει στο πέρασμα του Αχελώου. Αφιερωμένο στην κοίμηση της Θεοτόκου, το μοναστήρι που ιδρύθηκε στις αρχές του 18^{ου} αιώνα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο την εποχή του Αγώνα του 1821 ως έδρα του Καραϊσκάκη. Γυναικεία μονή σήμερα διαθέτει τοιχογραφημένη τράπεζα, μαγκιπέιο, μαγειρείο και αρχονταρίκι.

Στο ύψωμα του αρχαίου κάστρου των Φυτειών, βόρεια από το χωριό Μπαμπίνι, υπάρχει το μοναστήρι Άγιος Γεώργιος Πόρτας. Τα τείχη της αρχαίας ακαρνανικής πόλης, που προστάτευε την είσοδο του δρόμου των υψιπέδων προς την πλευρά του Στράτου, περιβάλλουν στο χώρο, ενώ διακρίνονται λείψανα από ναό, δημόσια κτίρια, την αγορά, τις δεξαμενές και τους πολλούς οχυρωματικούς πύργους. Ανατολικά της Σκουρτού στο δασικό δρόμο που οδηγεί στο Λιγοβίτσι, ανάμεσα σε βελανιδιές, βρίσκονται τα ερειπωμένα μεταβυζαντινά εκκλησάκια της Αγίας Σωτήρας, του Αγίου Βασιλείου και των Αγίων Θεοδώρων. Από τον Αετό μικροί δρόμοι οδηγούν στην ορεινή ενδοχώρα των Ακαρνανικών ορέων και στα απομονωμένα χωριουδάκια Κομπωτή, Αχυρά, Σπάρτος για να καταλήξουν στην ακτή του Αμβρακικού. Ο κύριος δρόμος, ωστόσο, μας δίνει δύο διεξόδους: μία προς το Μύτικα και μία προς την Κατούνα.

5 β. Το παράλιο Ξηρόμερο Αστακός, Μύτικας, Βόνιτσα

Ο δρόμος μετά το Αιτωλικό, και αφού περάσει την Κατοχή και το Λεσίνι, διασχίζει μια ομαλή περιοχή με πολλούς βάλτους, τους οποίους εγκαταλείπει για να πιάσει τις ανηφόρες για τα νότια Ακαρνανικά όρη. Το ταξίδι στις πλαγιές αυτές είναι εντυπωσιακό. Μέσα από καλογραμμένες στροφές, σε ένα τοπίο ομαλών κυματισμών και αραιών δασών από ώριμες δρυές, φτάνουμε σε έναν ενδιάμεσο ώμο και ξαφνικά ανοίγεται κάτω μας ο όρμος του Αστακού, με την πόλη στον μυχό του. Ο Αστακός είναι γραφική, αμφιθεατρικά χτισμένη παραθαλάσσια πόλη στην άκρη ομαλής κοιλάδας, που σχηματίζει μικρά έλη στην αβαθή παραλία, με καλοδιατηρημένα σπίτια των αρχών του αιώνα και ενδιαφέρουσες αρχαιότητες, όπως τα ερείπια της αρχαίας πόλης, στη θέση Γράβες, 2 χλμ. Βορειοδυτικά της σύγχρονης πόλης, και τα εντυπωσιακά λείψανα του ναού του Διός Καραού. Στην ίδια θέση υπάρχουν ερείπια της βυζαντινής Δραγαμέστου με τρεις ερειπωμένους ναούς. Εντυπωσιακότερη είναι η μεσοβυζαντινή τρίκλιτη βασιλική, επιβλητικό οικοδόμημα σε ένα εξίσου δηλωτικό τοπίο.

Πάνω στο λόφο της Βελούτσας, βόρεια από τον Αστακό, κοντά στο χωριό Δραγαμέστο, το σημερινό Καραϊσκάκη, υψώνεται σε χαμηλό λόφο το ιστορικό μοναστήρι του Προφήτη Ηλία, στρατηγείο του Καραϊσκάκη στην Επανάσταση. Βορειότερα, ανατολικά του χωριού Βασιλόπουλο, υπάρχει ο κομψός ναΐσκος της Παναγίτσας Αχιλλείου που γιορτάζει την Τρίτη του Πάσχα. Από τον Αστακό περιδιαβαίνουμε την ακτή του Ιονίου μέχρι τη Βόνιτσα, διατρέχοντας τη δυτική πλευρά των Ακαρνανικών ορέων. Η διαδρομή από τον Αστακό μέχρι το Μύτικα αποτελεί ένα από τα ωραιότερα οδικά κομμάτια του νομού, με τις καλογραμμένες στροφές και τη θέα στο Ιόνιο και τα νησάκια του. Αυτή η πλευρά του συγκροτήματος των Ακαρνανικών ορέων καλύπτεται από ένα λεπτό μανδύα μεσογειακών θαμνώνων.

Ο Μύτικας, μεγάλο χωριό με εξυπηρετήσεις κεφαλοχωρίου, εκτείνεται κατά μήκος της παραλίας του Ιονίου που ξεδιπλώνεται απέναντι από τον Κάλαμο. Η παραλία φιλοξενεί σημαντικό αριθμό τουριστών το καλοκαίρι.

Είναι γραφικότατο χωριό, γνωστό θέρετρο, με πολλές αμμουδιές και καλά ξενοδοχεία. Η περιοχή χρησιμοποιήθηκε ως στρατόπεδο συγκέντρωσης αγωνιστών στην Επανάσταση. Κοντά στο χωριό υπάρχουν τα εντυπωσιακά ερείπια της

παλαιοχριστιανικής βασιλικής της Αγίας Σοφίας. Στο επίνειο της Αλυζίας, το Βούλκο, όρμο δυτικά του σημερινού Μύτικα, υπήρχαν τα νεώρια της αρχαίας πόλης, ενώ σώζονται σήμερα ερείπια ρωμαϊκού ηρώου και θέρμης. Ο Βούλκος ήταν το ορμητήριο για την καταστροφή του τουρκικού στόλου στα χρόνια της Επανάστασης και αγκυροβόλιο του συμμαχικού στόλου στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα είναι περιοχή ιαματικών λουτρών για τους πάσχοντες από ρευματισμούς, αρθριτικά και ισχιαλγία. Σε απότομη πλαγιά, μέσα σε σπήλαιο βρίσκεται ο ναΐσκος της Αγίας Ελεούσας με τοιχογραφίες του 12^{ου} αιώνα. Το εκκλησάκι γιορτάζει στις 23 Αυγούστου. Από τον Μύτικα καΐκια μεταφέρουν τους επισκέπτες στα απέναντι νησάκια Κάλαμο και Καστό. Τον Αύγουστο στην περιοχή διοργανώνονται μουσικοχορευτικές γιορτές, τα «Αλύζεια». Στην περιοχή Γλώσσες, πάνω σε απόκρημνο ύψωμα, υπάρχουν τα ερείπια του βυζαντινού κάστρου της Βαρνάτσας.

Στο Αρχοντοχώρι (Ζάβιτσα) οι μονόχωρες μεταβυζαντινές εκκλησίες της Ζωωδόχου Πηγής, του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Δημητρίου παρουσιάζουν ξεχωριστό ενδιαφέρον ως εικονογραφικό σύνολο, ενώ τέσσερα χιλιόμετρα βορειανατολικά η Παναγία Ζαπατίνα διατηρεί ελάχιστες τοιχογραφίες.

Η Αλύζια ήταν σημαντική αρχαία ακαρνανική πόλη ανάμεσα στα σημερινά χωριά Μύτικας και Κανδήλα. Ιδρυτής της ήταν ο Αλιζεύς, γιος του Ίκαρου και αδερφός της γυναίκας του Οδυσσέα, Πηνελόπης. Η επίκαιρη θέση της και η αντικορινθιακή της στάση έπαιξαν ρόλο στα γεγονότα που συμμετείχε κυρίως από τον 4^ο αιώνα π.Χ. ως την ρωμαϊκή κυριαρχία. Στο τέμενος του Ηρακλή, που υπήρχε κοντά στο αρχαίο λιμάνι, βρισκόταν γλυπτό έργο του Λύσιππου (4^{ος} αιώνας π.Χ.) που παρίστανε τους δώδεκα άθλους του μυθικού ήρωα. Το σύμπλεγμα αυτό εκλάπη από Ρωμαίο ηγεμόνα και μεταφέρθηκε στη Ρώμη, όπου για χρόνια αποτελούσε πρότυπο για άλλα έργα και αντίγραφα, ζωγραφικά, γλυπτά, ψηφιδωτά κλπ.

Σε απόσταση μιας ώρας από το Αρχοντοχώρι, στο ύψωμα Καστρί βρισκόταν ισχυρό φρούριο της αρχαίας Αλυζίας. Πάνω σε βράχο σώζονται μοναδικά ανάγλυφα συμπλέγματα του Ασκληπιού και της Υγείας, καθώς και του Άρη και της Αθηνάς. Επίσης σώζεται πελώρια δεξαμενή, λαξευμένη στο βράχο, και ανάγλυφο που παριστάνει τον Ηρακλή.

Η θέα από το εκκλησάκι της Αγ. Ελεούσας αποκαλύπτει ότι τα κύματα έχουν δώσει στην παραλία του σχήμα ενός ανοικτού Μ, του αρχικού του ονόματος του όρμου και του χωριού. Από το Μύτικα, ένας επαρχιακός δρόμος ανεβαίνει στο διάσελο

Μπούμιστο – Νοτίων Ακαρνανικών ορέων και περνά από την Κανδήλα και το Αρχοντοχώρι πριν κατέβει στον Αετό και την Κατούνα.

Το Αρχοντοχώρι είναι ένα από τα τέσσερα μεγαλοχώρια όπου αποτραβήχτηκαν οι Αλύζιοι. Το παλιό όνομα του σημερινού χωριού ήταν Ζάβιτσα, αλλά πήρε το όνομα Αρχοντοχώρι από τη λέξη Αρχοντικά που αποδιδόταν στα ερείπια του αρχαίου οικισμού. Κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία και πρόσφατα η καλλιέργεια της ελιάς. Στο χωριό υπάρχει η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου (έτος ιδρύσεως 1765).

Πίσω στο δρόμο που ανεβαίνει τη δυτική ακτή του Ξηρόμερου, και μετά το Μύτικα, στο μυχό του ομώνυμου όρμου, συναντάμε το χωριό Πάλαιρος. Απέναντι από τα νησάκια Μεγανήσι, Σκορπιός, Μαδουρή, βρίσκεται η Πάλαιρος (Ζαβέρδα) με το δροσερό ξηρό κλίμα και το ονομαστό κρασί. Εκεί κοντά βρίσκεται και το Καστέλι της Πλαγιάς και ο πύργος των Γριβαίων. Πανέμορφη αμμουδιά και πολιτιστικές εκδηλώσεις τον Ιούλιο, καθώς επίσης και το πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής προσελκύουν επισκέπτες. Στα ριζά του βουνού Σέρεκας, νοτιοδυτικά πριν την Πάλαιρο, σε περίβλεπτη θέση βρίσκεται από τον 18^ο αιώνα το μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου. Στην δυτική πλαγιά των Ακαρνανικών ορέων ανάμεσα σε δάση και γκρεμούς το περιμαντρωμένο μοναστήρι του 18^{ου} αιώνα της Παναγίας Ρόμβης ήταν φημισμένο για τον πλούτο της βιβλιοθήκης του και το ρόλο που έπαιξε στην Επανάσταση.

Κεφαλοχώρι της περιοχής, η Πάλαιρος παρέχει πολλές εξυπηρετήσεις στον επισκέπτη. Από εδώ φεύγει ο δρόμος για το κάστρο της Κεχροπούλας (τείχη της αρχαίας πόλης Πάλαιρος) με εξαιρετική θέα προς το Ιόνιο, αφού πρώτα διασχίζει ένα μικρό υγρότοπο με υφάλμυρα νερά που σχηματίζεται στο μυχό του όρμου της Παλαίρου (παλιό πετρόχτιστο γεφυράκι). Ο δρόμος για το κάστρο περνά από την Πογωνιά, μικρό χωριό, χαμένο ανάμεσα στα ελαιόδεντρα και τους κήπους. Από το κάστρο έχουμε πολύ όμορφη θέα του Ιονίου, του κεντρικού συγκροτήματος των Ακαρνανικών ορέων και της λίμνης Βουλκαριά. Πριν φτάσουμε στη Βόνιτσα, περνάμε κοντά από τις όχθες της λίμνης Βουλκαριά. Η Βόνιτσα, που αναφέρεται ήδη το 13^ο αιώνα, είναι μια από τις σημαντικότερες «σκάλες» του Αμβρακικού, απόληξη των δρόμων της ενδοχώρας που έφερναν εδώ γεωργικά, κτηνοτροφικά και δασικά προϊόντα. Η οχυρωμένη πόλη διασφάλιζε, μαζί με τη Λευκάδα, τον έλεγχο των θαλάσσιων δρόμων του Ιονίου και έδινε μια ασφαλή διέξοδο στην ακαρνανική ενδοχώρα. Η ενδοχώρα της Βόνιτσας παρήγαγε σιτηρά, βελανίδια, τυρί και μαλλί. Η πόλη

υδρεύεται από τα θαυμάσια νερά της Κορπής, από τα οποία προέρχεται και το γνωστό εμφιαλωμένο νερό.

Γ2. Θαλάσσιες διαδρομές

Διαπλέοντας τον Κορινθιακό κόλπο με κατεύθυνση το Ιόνιο πέλαγος, από το ανατολικότερο μέχρι το δυτικότερο σημείο του Πατραϊκού κόλπου, η διαδρομή γίνεται σε μια παραλιακή λωρίδα, γεμάτη ομορφιές και εκπλήξεις. Μια λωρίδα που συνεχίζεται εξίσου ενδιαφέρουσα προς το Ιόνιο και συμπληρώνεται από δεκάδες νησάκια άγνωστα και ακατοίκητα, προσιτά όμως, στο φυσιολάτρη της θάλασσας.

Στη γνωριμία αυτή φιλοδοξεί να συμβάλει και το σύντομο αυτό κεφάλαιο που θα «περιπλεύσει» την Αιτωλοακαρνανία από Α προς Δ, με το σημείο εκκίνησης τα νησιά Τριζόνια, και «σκάλεις» τη Ναύπακτο, το Αντίρριο, το Κρουονέρι, το Μεσολόγγι και τελικά το νησί Οξυά στο νοτιοδυτικό άκρο του νομού. Από την Οξυά θα στρέψουμε ρότα προς βορρά για να εξερευνήσουμε τις εκβολές του Αχελώου και τις νήσους Εχινάδες, τον κόλπο του Αστακού, το Μύτικα, τα παράλια της Αιτωλοακαρνανίας στο ύψος του στενού της Λευκάδας, για να μπούμε, τέλος, στον προστατευόμενο από τη συνθήκη Ramsar Αμβρακικό κόλπο με την Βόνιτσα και την Αμφιλοχία.

Οι επικρατούντες άνεμοι στα νότια παράλια της Αιτωλοακαρνανίας – τουλάχιστον το καλοκαίρι – έρχονται από Δ και σε ορισμένα τμήματα του Πατραϊκού κόλπου είναι συνήθως ΒΒΔ και τον Ιούλιο-Αύγουστο φτάνουν συχνά τα 5-6 μποφόρ. «Βγαίνουν» αργά το πρωί και διατηρούνται μέχρι το βράδυ. Και στο δυτικό Κορινθιακό τα βουνά σχηματίζουν «χωνί» και «βγάζουν» δυτικούς ανέμους. Όταν, όμως, στην Κόρινθο και τον Ισθμό έχει ΒΑ άνεμο, αυτό συνήθως φτάνει μέχρι και τον Πατραϊκό κόλπο και λόγω των βουνών στρέφεται προς Δ μέσα στους δύο κόλπους. Άνοιξη και φθινόπωρο οι άνεμοι είναι διαδοχικά Δ ή Α, ανάλογα με τις κατευθύνσεις που έχουν στο Ιόνιο ή στο Αιγαίο, ενώ ειδικά στον Πατραϊκό κόλπο παρατηρούνται συχνά σφοδρές καταιγίδες.

Ξεκινώντας από τα νησιά Τριζόνια (που ανήκουν διοικητικά στη Φωκίδα) και βάζοντας ρότα για τη Ναύπακτο, διακρίνουμε από μακριά το κάστρο και τα κτίρια της πόλης. Περνούμε το ακρωτήριο Μόρνος (με τον ομώνυμο φάρο) και σιγά-σιγά αρχίζουμε να διακρίνουμε και τα τείχη του ενετικού λιμανιού, το δυτικό τμήμα του οποίου είναι και το καλύτερο αγκυροβόλιο, αν φυσικά υπάρχει θέση ανάμεσα στα ντόπια ψαράδικα.

Ο πυθμένας είναι μαλακιά λάσπη και προσφέρει καλό κράτημα μ' όλους τους καιρούς, αν και με ΝΑ ανέμους το λιμανάκι έχει κυματισμό. Εδώ βρίσκει κανείς νερό και μπορεί να παραγγείλει πετρέλαιο. Μη βρίσκοντας θέση στο ενετικό λιμάνι, μπορεί κανείς να δέσει στην εξωτερική – κάθετα προς το τείχος – προβλήτα που είναι κατάλληλη και για τα μεγαλύτερα σκάφη. Το μικροσκοπικό ενετικό λιμάνι, που περιβάλλεται από γέρικα πεύκα και στεφανώνεται από το κάστρο, είναι μέρος μοναδικό που θα εντυπωσιάσει το θαλασσινό τουρίστα. Μετά τη Ναύπακτο, κατευθυνόμαστε στον Πορθμό του Ρίου-Αντιρρίου, πλάτους ενός μιλίου, που είναι η δυτική πύλη του Κορινθιακού κόλπου. Πλησιάζοντας το Αντίρριο, θα πρέπει κανείς να έχει την προσοχή του στραμμένη είτε στα αναρίθμητα F/B's που ασταμάτητα διασχίζουν τον πορθμό, είτε στο θαλάσσιο ρεύμα, που παρατηρείται και εδώ, όπως και στο Ρίο. Πρόκειται για ρεύμα που δημιουργείται ανάλογα με την κατεύθυνση του ανέμου, φτάνει στους 2 κόμβους και με αντίθετο άνεμο είναι σαφέστατα ορατό. Αφήνοντας το Αντίρριο, κατευθυνόμενοι προς Δ, διακρίνουμε το μοναδικού σχήματος ορεινό όγκο της Βαράσοβας προς τον οποίο και κατευθυνόμαστε, παραπλέοντας το παραλιακό χωριό Κάτω Βασιλική, με στόχο το ψαράδικο Κρουονέρι, κουρνιασμένο ακριβώς στα ριζά του όγκου αυτού. Εδώ, η προστασία του θαλασσινού είναι περιορισμένη και η αγκυροβολία είναι ασφαλής μόνο όταν ο καιρός την επιτρέπει. Πάντα, όμως, πρέπει να γίνεται με προσοχή. Η προσέγγιση στο μικρό μόλο είναι δυνατή μέσω του διαύλου και μόνο για σκάφη χωρίς καρίνα, γιατί τα βάθη κυμαίνονται μεταξύ 2-4 μ. είναι προτιμότερο να αράξει κανείς ανοικτά στο δίαυλο – που δεν εμφανίζει την παραμικρή κίνηση – σε βάθος 4-6 μ. η αντίθεση του βράχου της Βαράσοβας, πορφυρού κατά τη δύση, αλλά ανέγγιχτου από τον ήλιο μέχρι αργά το πρωί, με την πράσινη πεδιάδα του Εύηνου και το ψαροχώρι με τις ταβέρνες του, αλλά και ο πλούσιος σε θαλάσσια ζωή πυθμένας του κόλπου είναι σημαντικοί λόγοι για μια προσέγγιση στο Κρουονέρι. Ξυπνώντας το πρωί, μπορείτε να δείτε τις σιλουέτες των αναρριχητών να ανεβαίνουν κάθετα στο βράχο της Βαράσοβας, κρεμασμένοι κυριολεκτικά πάνω από τον οικισμό.

Μετά τον παράπλου των εκβολών του Εύηνου, που λόγω προσχώσεων σημειώνονται με φάρο, βάζουμε πλώρη για το Μεσολόγγι, την ιερή πόλη της Επανάστασης και πρωτεύουσα του νομού. Η είσοδος του ταξιδιώτη στην ξακουστή λιμνοθάλασσα, ανάμεσα στα νησάκια από άμμο και θίνες που την κλείνουν προς Ν, γίνεται μέσα από κανάλι. Το πρωί η είσοδος του καναλιού εντοπίζεται με τη βοήθεια του λευκού φάρου της νησίδας του Αγ.

Σώστη αριστερά και της συστάδας κτισμάτων της Τουρλίδας στα δεξιά, ενώ το βράδυ με πράσινο και κόκκινο φανό. Τα όρια του καναλιού κατά μήκος σημειώνονται με 4 ζεύγη σημαδούρες με αντίστοιχους φανούς. Σκοπιμότερο είναι να πρυμνοδετηθεί ή να πλαγιοδετηθεί κανείς στην ανατολική γωνιά του λιμανιού ή να αγκυροβολήσει αρόδο στα δυτικά. Το λιμάνι είναι εξαιρετικό καταφύγιο για όλους τους καιρούς. Στην προκυμαία υπάρχει νερό, είναι δε δυνατό να παραγγεληθεί πετρέλαιο και φυσικά να γίνουν μικροεπισκευές και κάθε είδους προμήθειες στην πόλη, σε μια απόσταση δέκα λεπτών με τα πόδια.

Βγαίνοντας από το κανάλι του Μεσολογγίου με πλήρη προς δυσμάς, παραπλέουμε ένα κομπολόι από νησάκια άμμου που διαμορφώνουν ένα τελείως ασυνήθιστο για τη χώρα μας τοπίο, που έχουμε συνηθίσει να αποδίδουμε στα εξωτικά νησιά του Ειρηνικού: θίνες, θάμνοι, άσπρη αμμουδιά, γαλαζοπράσινη θάλασσα. Αξίζει να αγκυροβολήσουμε αρόδο για ένα μπάνιο, πριν περιπλεύσουμε τα παράλια του νοτιοδυτικού άκρου του νομού, που είναι το βουνό Κουτσιλιέρης, το σημείο Σκρόφα, για να καταλήξουμε στο νησί Οξυά.

Το νότιο τμήμα της Οξυάς (όπου και ο φάρος της) σημαδεύει την είσοδο του Πατραϊκού κόλπου, ενώ το βόρειο, όπου και ο κατάλληλος για αγκυροβολία κολπίσκος της, αντικρίζει τις εκβολές του Αχελώου. Οι απόκρημνοι βράχοι της Οξυάς με το χαρακτηριστικό σχήμα, που την κάνουν να διακρίνεται σε μεγάλη απόσταση, αποτελούν ενδιαφέρουσα αντίθεση με το τοπίο της απέναντι στεριάς, πεδινό, ομαλό, γαλήνιο. Ο βόρειος ορμίσκος επιτρέπει την αγκυροβολία σε βάθος 12-18 μ., ακόμη και όταν φυσά ο επικρατών στην περιοχή άνεμος, δηλαδή ο βορειοδυτικός (μαϊστρος). Με ισχυρό βόρειο άνεμο είναι σκοπιμότερο να προφυλαχθεί κανείς πίσω από τη «μύτη» που σχηματίζουν οι εκβολές του Αχελώου, προσέχοντας όμως τα βάθη, που μεταβάλλονται λόγω των προσχώσεων.

Από τις εκβολές του Αχελώου και μέχρι τον κόλπο του Αστακού η θάλασσα είναι σπαρμένη κυριολεκτικά με μικρά ακατοίκητα βραχονησάκια, τα νοτιότερα των οποίων αποτελούν τη συστάδα των Εχινάδων, όπως τα νησιά Κουνέλι, Μάκρη, Βρόμονας, Πεταλάς. Στην είσοδο του κόλπου του Αστακού η συστάδα της Δραγονέρας, Μαραθιά, Παντελεήμονας, Κόμαρος συμπληρώνουν την εικόνα. Η αγκυροβολία είναι δυνατή σε ορισμένα από αυτά για μπάνιο και ξεκούραση, ή ακόμα και για προφύλαξη, π.Χ. στον Παντελεήμονα από τους ΝΔ ανέμους, που επηρεάζουν το λιμάνι του Αστακού.

Ο Αστακός προσεγγίζεται είτε από το νότο ανάμεσα από τα νησιά της Δραγονέρας είτε από το Βορρά ανάμεσα στη Δραγονέρα και τη στεριά. Αγκυροβολία είναι δυνατή στο βόρειο τμήμα του λιμανιού για νερό και πετρέλαιο, προμήθειες και φαγητό στις ταβέρνες του. Από εδώ ξεκινούν τα καΐκια που τροφοδοτούν με υλικά και τρόφιμα τα απέναντι νησιά Κάλαμος και Καστός και τα F/B's για Σάμη και Ιθάκη. Μια επίσκεψη στα νησιά Καστός και Κάλαμος, αραιοκατοικημένα και κατάφυτα, ή στο ακατοίκητο ιδιωτικό νησί Άτοκος, πραγματικά επιβάλλεται. Απέναντι από τον Κάλαμο, προς βορρά, βρίσκεται ο γραφικός Μύτικας, ψαράδικο χωριό με σημαντική κίνηση σκαφών. Ο μαϊστros – επικρατών άνεμος σ' όλο το Ιόνιο πέλαγος – «πιάνει» το λιμάνι δημιουργώντας κυματισμό. Είναι σκοπιμότερο να αράζει κανείς το πρωί, πριν να βγει ο «μαϊστros». Υπάρχουν καλές ταβέρνες και δυνατότητα για προμήθειες.

Βορειότερα, η Πάλαιρος (Ζαβέρδα) παρέχει εξαιρετικό καταφύγιο για όλους τους καιρούς με εξαίρεση τους ισχυρούς Β και ΒΑ ανέμους. Στο λιμάνι της σε σχήμα Γ, η αγκυροβολία είναι δυνατή σε βάθη 2-3 μ. και σε πυθμένα από λάσπη, που προσφέρει καλό κράτημα. Το βραδάκι «βγαίνει» ένα ελαφρύ βορειανατολικό αεράκι που σπάνια δυναμώνει, ενώ αργά το πρωί και μέχρι το βράδυ επικρατεί και εδώ ο μαϊστros. Η γραφική κωμόπολη, η δυνατότητα προμήθειας νερού, πετρελαίου, τροφίμων, οι καλές ταβέρνες και το ασφαλές αγκυροβόλιο κάνουν τη Ζαβέρδα υποχρεωτικό σταθμό του ταξιδιού μας. Προς τα δυτικά και μετά από ένα αξέχαστο μπάνιο στο φάρο (ορμίσκος Βαθειά Αβάλη), εισέρχεται κανείς στο στενό της Λευκάδας και μέσα από τον οριοθετημένο με σημαδούρα διάυλο προχωρεί διασχίζοντας την αντίστοιχη λιμνοθάλασσα προς την πόλη της Λευκάδας. Τα τελευταία 2-3 χρόνια εργασίες εκβάθυνσης έχουν μετατρέψει τα σημειούμενα στον αντίστοιχο ναυτικό χάρτη βάθη και δεν είναι εύκολο να εντοπισθεί και να ακολουθηθεί η ευθεία των 4 μ. βάθους που οδηγεί με ασφάλεια στο λιμάνι. Γι' αυτό ο διάπλους του διαύλου απαιτεί μεγάλη προσοχή.

Αφήνοντας δεξιά μας το κάστρο της Αγ. Μαύρας περνώντας την κινητή γέφυρα, κατευθυνόμαστε προς την είσοδο του Αμβρακικού κόλπου, μέσω του διαύλου της Πρέβεζας, που οριοθετείται με σημαδούρες και αντίστοιχους φανούς και έχει βάθος 6-8 μ. Στα δεξιά μας το ακρωτήριο Άκτιο με το στρατιωτικό αεροδρόμιο και το ενετικό φρούριο και αριστερά μας η Πρέβεζα. Πολύ λίγα σκάφη εισέρχονται στον Αμβρακικό κόλπο, αν και εμφανίζει ποικίλο ενδιαφέρον και από τη σκοπιά του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και από τη σκοπιά των πολιτιστικών

ενδιαφερόντων (Νικόπολη, φρούριο Βόνιτσας, Λιμναία, αρχαία Άρτα κλπ.). Ο κόλπος έχει ικανοποιητικά βάθη, με εξαίρεση τη βόρεια πλευρά, όπου οι προσχώσεις μεταβάλλουν τα βάθη. Τα πιο ασφαλή του αγκυροβόλια βρίσκονται πάντως στα νότια παράλια του. Για να επισκεφθούμε τη Βόνιτσα θα πρέπει να αράξουμε στα δυτικά του αντίστοιχου όρμου (βάθος 6-10μ.), σε αρκετή απόσταση από την πόλη, με το βενετσιάνικο κάστρο της (χτισμένο στα ερείπια του βυζαντινού), που προσφέρει αξέχαστη θέα σ' όλο τον Αμβρακικό. Πλέοντας προς τον Καρβασαρά (Αμφιλοχία), είναι δυνατόν να αγκυροβολήσει κανείς για προφύλαξη από το μαϊστρο ή για ανάπαυλα στον όρμο Παλαιόμυλος ή στο χωριό Λουτράκι. Τελικά, μπορεί να αγκυροβολήσει στον ασφαλή φυσικό μυχό του Αμβρακικού, την Αμφιλοχία, όπου μπορεί να προμηθευτεί οτιδήποτε. Το γαλήνιο τοπίο του κλειστού κόλπου, η τόσο πλούσια χλωρίδα και πανίδα ενός μοναδικού υγρότοπου και τα φημισμένα θαλασσινά (μύδια και η γευστικότερη γαρίδα) και τα ψάρια του, στις ταβέρνες της Αμφιλοχίας, αποζημιώνουν σίγουρα τον επισκέπτη για τα πρόσθετα μίλια και του προσφέρουν μια ενδιαφέρουσα εναλλαγή από τα θαλασσινά τοπία του Ιονίου. Αν μάλιστα τύχει και προσεγγίσει την πόλη το καλοκαίρι, θα του μείνει αξέχαστη η μοναδική εμπειρία από τη φωσφορίζουσα θάλασσα του όρμου.

Γ3. Ορειβασία και αναρρίχηση

Τα Ακαρνανικά όρη, τα βουνά του Βάλτου, το Παναιτωλικό και η Βαράσοβα – ένα από τα πιο δημοφιλή βουνά της Ελλάδας – σχηματίζουν την ορεινή ραχοκοκαλιά του νομού, ανοιχτή στην εξερεύνηση των θιασωτών του βουνού και του δάσους. Περισσότερο προσφερόμενες για το φίλο της υπαίθριας αναψυχής και της περιήγησης παρά για το φανατικό ορειβάτη, σε διαδρομές που προτείνονται, απαιτούν, ωστόσο, αγάπη για το βουνό, κατάλληλα παπούτσια και καπέλο για το καλοκαίρι.

Κανονική ορειβασία, με την έννοια της πολύωρης κοπιαστικής ανάβασης και της ανάγκης για έναν ειδικό και κατάλληλο εξοπλισμό, μπορεί να κάνει ο επισκέπτης στο Παναιτωλικό. Η ανάβαση στην ψηλότερη κορφή Κατελάνος (1.926 μ.) μπορεί να γίνει από την Κυρα-Βγέννα σε 4 ώρες, από το Σπαρτιά μέσω της κορυφής Κυρα-Βγέννα σε 5 ώρες ή, τέλος, από τα Αραποκέφαλα σε 3 ώρες. Σε όλες τις περιπτώσεις πρέπει να προβλεφθεί ένα μικρό σακίδιο με τα απαραίτητα τρόφιμα ορεινής πεζοπορίας (ξηροί καρποί, ελαφρύ γεύμα), ένα καλό αδιάβροχο και οπωσδήποτε

νερό. Χάρτες κλίμακας 1:50.000 μπορεί να προμηθευτεί κανείς από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού.

Αφήσαμε τελευταία τη Βαράσοβα, το σημαντικότερο αναρριχητικό πεδίο της χώρας, γιατί η αναρρίχηση είναι ένα απαιτητικό σπορ που απευθύνεται σε πολύ λίγους. Για τους Έλληνες αναρριχητές όμως, η Βαράσοβα είναι το αγαπημένο πεδίο δοκιμασίας και προετοιμασίας και συρρέουν εκεί κατά δεκάδες την άνοιξη και ειδικότερα το Πάσχα. Υπάρχουν τουλάχιστον 50 διαδρομές όλων των δυσκολιών (από III μέχρι IX βαθμού) και υψομετρικής διαφοράς 120-800 μέτρων. Οι δημοφιλέστερες διαδρομές μέσης δυσκολίας είναι οι: Κλασική (800μ., III), Πύργος (150μ., IV), Σκάλα (120μ., V+), Αφρικάνα (200μ., VI-), Γωνία (200μ., VI), Κολοφωτιά (180μ., VI) και Ηρώδη (180μ., VI).

Γ4. Κολύμπι και άλλες δραστηριότητες

Η ποικιλία του εδάφους της Αιτωλοακαρνανίας επεκτείνεται και στις ακτές του νομού. Σε όλο σχεδόν το μήκος της παραθαλάσσιας ζώνης το κολύμπι είναι ευχάριστο σε καθαρές θάλασσες με πετρώδεις, αμμώδεις, δασώδεις, διαμορφωμένες ή παρθένες παραλίες. Στους οικισμούς και τα παραθαλάσσια χωριά ο επισκέπτης θα βρει πάντα μικρά εξοχικά κέντρα για αναψυκτικό ή ψάρι. Σε όλο το μήκος της παράκτιας ζώνης του νομού υπάρχει ένας εντυπωσιακός διαμελισμός που οφείλεται και στις εκβολές των ποταμών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλές προσχώσεις, ακρωτήρια, μικροί όρμοι, λιμνοθάλασσες και μικρά νησιά.

Τα νησιά που ανήκουν στο νομό χωρίζονται σε δύο ομάδες: αυτά που βρίσκονται κοντά στον Αστακό (Δρακονέρα, Πεταλάς, Βρόμωνας, Μάκρη, Οξυά κλπ.). Μια άλλη ομάδα νησιών που ανήκουν στο Ν. Λευκάδας (Κάλαμος, Καστός, Μεγανήσι) έχουν παραδοσιακά συνδεθεί με τις περιοχές του Μύτικα και της Πάλαιρου. Στις ακτές του Κορινθιακού, και από τη Ναύπακτο μέχρι το Αντίρριο, οι παραλίες είναι αμμώδεις και ξεχωρίζουν για τη φυσική ομορφιά τους αυτές της Ψανής και του Γρίμποβου. Στη Ναύπακτο, μέσα στο ενετικό λιμάνι, λειτουργεί μικρή μαρίνα με εξυπηρετήσεις. Στις νοτιοδυτικές ακτές και κοντά στις εκβολές του Εύηνου και του Αχελώου τουριστικές υπηρεσίες προσφέρονται κυρίως στο Μεσολόγγι, στο Αιτωλικό, στο Κρυονέρι Γαλατά και στο Λούρο Νεοχωρίου.

Στο λιμάνι του Μεσολογγίου υπάρχει δυνατότητα προσέγγισης τουριστικών σκαφών και στη Σταμνά υπάρχουν εγκαταστάσεις θαλάσσιου σκι του Ναυτικού Ομίλου Αγρινίου. Στην παραλιακή

ζώνη του Ιονίου μπορεί κανείς να διανυκτερεύσει σε ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια στον Αστακό, στον Μύτικα, στην Πάλαιρο και στην Πογωνιά. Ο Αστακός συνδέεται επίσης θαλασσίως με την Ιθάκη και την Κεφαλονιά και παρέχει τη δυνατότητα εξυπηρέτησης τουριστικών σκαφών. Από το Μύτικα μπορείτε να περάσετε στα νησάκια Κάστο και Κάλαμο.

Ο Αστακός πλάισιώνεται από τις παραλίες της Βελλάς, του Αη-Γιώργη και το Ασπρογιάλι. Στο Μύτικα ωραία θέση για μπάνιο είναι στα Παληομάγαζα, και στα νησάκια Καστό και Κάλαμο το πράσινο φτάνει μέχρι τη θάλασσα. Στο Αρχοντοχώρι, μεταξύ Αστακού και Μύτικα, μπορείτε να κολυμπήσετε στις παραλίες Παληόβαρκα και Λύσιμο.

Η Πάλαιρος διαθέτει ωραία αμμουδιά. Το γαλαζοπράσινο χρώμα της θάλασσας του Ιονίου πελάγους μαγεύει τον επισκέπτη σε όλο το μήκος της διαδρομής.

Στις ακτές του Αμβρακικού και ειδικότερα στη Βόνιτσα και στη ζώνη Αμφιλοχίας-Μενιδίου βρίσκει κανείς ενοικιαζόμενα δωμάτια και εξυπηρετήσεις για τους κολυμβητές (Αμφιλοχία-Λουτρο).

Κοντά στη Βόνιτσα, αμμόδεις παραλίες και όμορφη θάλασσα θα βρείτε στη θέση Σωτήρα και Παναγιάς. Από την Αμφιλοχία ως το Μενίδι οι παραλίες είναι εναλλασσόμενες αμμόδεις και πετρώδεις και από αυτές ξεχωρίζουν η Μπούκα, το Κατάφουρκο και η παραλία του Μενιδίου. Προς την πλευρά της Βόνιτσας υπάρχει ο Αη-Γιώργης και οι ακρογιαλιές του χωριού Σπάρτο και Λουτράκι, οι οποίες προσφέρουν ευκαιρίες για κολύμπι. Κανό, ποδήλατα, θαλάσσιες σανίδες, σέρφινγκ μπορεί κανείς να νοικιάσει στη Ναύπακτο, όπου και θαλάσσιο σκι, στο Αντίρριο, στον Αστακό, την Πάλαιρο, την Αμφιλοχία και το Μενίδι.

Οι ερασιτέχνες ψαράδες, με βάρκα μπορούν να ψαρέψουν στις ακτές και ανοιχτά της λιμνοθάλασσας, ή με πετονιά στις ακτές και τα λιμάνια, στις λίμνες και τα ποτάμια. Οι κυνηγοί όμως θα πρέπει να έρθουν σε επαφή με τις τοπικές αρχές, για να ενημερωθούν για τα είδη που προστατεύονται και τις περιοχές και περιόδους που το κυνήγι επιτρέπεται.

Στο νομό υπάρχουν επτά ιαματικές πηγές και πολλές άλλες ανεκμετάλλευτες. Μπορείτε να συμπληρώσετε την περιηγητική σας εμπειρία στο νομό επισκεπτόμενοι κάποια από τα γνωστά λουτρά, όπως: Κρεμαστών (Χούνη), Τρύφου, Στάχτης, Μυρτιάς, Μουρσιάνου, Λυσιμαχίας, Χαλκιοπούλου και Μαμάκου ή Αγραπιδόκαμπου.

Τέλος στην περιοχή της λιμνοθάλασσας και κυρίως στην περιοχή της Αγ. Τριάδος Μεσολογγίου μέρος της τοπικής

λουτροθεραπείας αποτελούν τα λασπόλουτρα και τα αλατόλουτρα στις αλυκές.

Αξίζει να τα δοκιμάσετε.